

STATENS TILBUD I JORDBRUKSFORHANDLINGENE I 2003

3. mai 2003

1. INNLEDNING	4
2. GRUNNLAGET FOR JORDBRUKSFORHANDLINGENE I 2003	4
2.1 ST.MELD. NR. 19 (1999-2000) OM NORSK LANDBRUK OG MATPRODUKSJON OG INNSTILLINGEN FRA NÆRINGSKOMITEEN	4
2.2 REGJERINGENS SEM-ERKLÆRING.....	6
2.3 DEN ØKONOMISKE POLITIKKEN.....	7
3 UTVIKLINGEN I PRIMÆRPRODUKSJONEN	8
3.1 INNLEDNING.....	8
3.2 AREALUTVIKLINGEN	8
3.3 STRUKTURUTVIKLING	8
3.4 GEOGRAFISK UTVIKLING	9
3.5 PRODUKSJONS- OG MARKEDSUTVIKLING	9
3.6 BYGDEUTVIKLINGSMIDLENE	10
3.7 UTVIKLINGEN I SYSSELSETTINGEN I JORDBRUKET	11
3.8 LIKESTILLING OG REKRUTTERING	12
3.9 MILJØ	12
3.9.1 Miljøprogram og miljøplan	13
3.9.2 Overvåking	13
3.9.3 Miljøvennlige driftsformer og produksjon av miljøgoder	13
3.9.4 Jordvern og arealbruk	15
3.10 ØKOLOGISK JORDBRUK	15
3.10.1 Utvikling i primærproduksjonen	16
3.10.2 Markedsutviklingen for økologiske produkter.....	17
3.10.3 Handlingsplan for økologisk produksjon og omsetning	17
3.11 KOSTNADSUTVIKLINGEN	18
3.12 INNTEKTSUTVIKLINGEN.....	19
3.12.1 Inntektsmulighetene i jordbruket	19
3.12.2 Lønnsutviklingen for andre grupper	22
3.12.3 Lønnsoppgjørene i 2003	22
4 UTVIKLINGEN I FOREDLINGS- OG OMSETNINGSLEDD	24
4.1 FOREDLING OG OMSETNING	24
4.2 PRISUTVIKLINGEN PÅ MATVARER	24
4.3 INDUSTRI OG KONKURRANSEFORHOLD.....	25
4.3.1 Forhold som påvirker konkurransesituasjonen.....	25
4.3.2 Konkurransesituasjonen for næringsmiddelindustrien	27
4.4 MATMANGFOLD	27
5 IMPORTVERNET OG INTERNASJONALE FORHOLD	28
5.1 WTO LANDBRUKSAVTALEN	28
5.2 WTO-FORHANDLINGENE.....	29

5.3	TOLLFRI IMPORT FRA MINST UTVIKLEDE LAND (MUL).....	32
5.4	FORHOLDET TIL EU/EUS LANDBRUKSPOLITIKK.....	33
5.4.1	<i>Innledning</i>	33
5.4.2	<i>Forhandlinger med EU</i>	34
5.4.3	<i>Forhandlinger i regi av EFTA</i>	35
6	HOVEDTREKK I STATENS TILBUD.....	36
6.1	INNLEDNING.....	36
6.2	FØRNYET SATSING PÅ NÆRINGSUTVIKLING.....	37
6.3	FORENKLING AV AVTALEINSTITUTTET.....	38
6.4	JORDBRUKSFRADRAG VED SKATTELIGNINGEN.....	38
6.5	RAMMEN FOR OPPGJØRET.....	39
6.5.1	<i>Grunnlagsmaterialet</i>	39
6.5.2	<i>Tilbudets ramme</i>	40
6.6	ENDRING I MÅLPRISER OG RÅVAREKOSTNADER.....	42
6.7	INTERNASJONALE FORHOLD.....	43
6.8	ANDRE HOVEDPUNKTER.....	43
6.9	FØRDELING PÅ PRISER OG TILTAK.....	46
7	NÆRMERE OM VIKTIGE POLITIKKOMRÅDER.....	48
7.1	FORENKLING OG MÅLRETTING AV VIRKEMIDLENE.....	48
7.1.1	<i>Innledning</i>	48
7.1.2	<i>Målretting og forenklinger i årets jordbruksavtale</i>	48
7.1.3	<i>Målrettinger og forenklinger knyttet til budsjettering og forhandlingsinstituttet</i>	49
7.2	EN FORBRUKERRETTET NÆRINGSPOLITIKK.....	50
7.2.1	<i>Trygg mat</i>	51
7.2.2	<i>Helse, ernæring og miljø</i>	52
7.2.3	<i>Matpriser</i>	52
7.2.4	<i>Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon</i>	53
7.2.5	<i>Konkurransestrategier for norsk mat (KOSTRAT) og Kvalitetssystemer i landbruket</i>	54
7.3	BYGDEUTVIKLINGSMIDLENE.....	54
7.3.1	<i>Markedsførings samarbeidet Landbruket/Norges Turistråd</i>	55
7.4	MILJØVIRKEMIDLER.....	56
7.4.1	<i>Kommunale miljøvirkemidler</i>	56
7.4.2	<i>Nasjonalt og regionalt miljøprogram</i>	57
7.4.3	<i>Ny handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler</i>	60
7.4.4	<i>Andre sentrale miljøvirkemidler</i>	61
7.5	ØKOLOGISK LANDBRUK.....	63
7.6	DE ENKELTE PRODUKSJONSSEKTORENE.....	64
7.6.1	<i>Korn og kraftfôr og mel</i>	64
7.6.2	<i>Markedsordningen for melk</i>	66
7.6.3	<i>Kjøtt og egg</i>	68
7.6.4	<i>Frukt, grønt og potet</i>	72
7.6.5	<i>Produksjonstilskudd</i>	73
7.6.6	<i>Velferdsordninger</i>	74
7.7	ANDRE POLITIKKOMRÅDER.....	75
7.7.1	<i>Ny finansiering av planteforedling og oppformering</i>	75

7.7.2	<i>Skadefondet for landbruksproduksjon</i>	75
8	OVERSIKT OVER POSTENE PÅ KAPITTEL 1150 OG 4150	77
8.1	BUDSJETTMESSIGE FORHOLD KAPITTEL 1150	77
8.1.1	<i>Overførte beløp fra 2002</i>	77
8.1.2	<i>Budsjettsituasjonen i 2003</i>	78
8.2	ERSTATNINGSORDNINGER SOM FØLGE AV OFFENTLIGE RESTRIKSJONER	80
8.3	POST 50 FONDSAVSETNINGER	81
8.3.1	<i>Underpost 50.11 Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond (LUF)</i>	81
8.3.2	<i>Underpost 50.12 Skadefondet for landbruksproduksjon</i>	83
8.4	POST 70 MARKEDSREGULERING	84
8.5	POST 73 PRISTILSKUDD	84
8.6	POST 74 DIREKTE TILSKUDD	85
8.7	POST 77 UTVIKLINGSTILTAK	85
8.8	POST 78 VELFERDSORDNINGER	86
8.9	KAPITTEL 4150 - MARKEDSORDNINGEN FOR KORN	87

1. Innledning

Statens forhandlingsutvalg viser til Jordbrukets forhandlingsutvalgs arbeidsdokument av 25.04.2002, og legger med dette fram statens tilbud for jordbruksavtaleperioden 2002-2004, 2. avtaleår. Tilbudet legges fram som grunnlag for videre forhandlinger.

I et forberedende møte i forhandlingene la Statens forhandlingsutvalg den 31. mars fram et arbeidsdokument med opplegg for forenklinger og større målretting av de landbrukspolitiske virkemidler. Den 11. april meldte jordbruket tilbake at de oppfattet statens forslag som så omfattende at det bør behandles i de ordinære forhandlingene. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn for tilbudet at avtaleåret for bevilgningene skal følge kalenderår og at utflytting av tilskuddordninger fra avtalen blir en del av forhandlingene, med grunnlag i de prinsipper som ble trukket opp i arbeidsdokumentet av 31. mars 2003, jf. kap 7. Videre legger Statens forhandlingsutvalg til grunn at inneværende avtale for bevilgningene, som formelt løper til 30. juni 2003, forlenges med et halvt år slik at Stortingets bevilgningsnivå på kapittel 1150 for kalenderåret 2003 legges til grunn for forhandlingene.

I kapittel 2-5 gjennomgås det politiske grunnlaget for forhandlingene og en del utviklingstrekk som bakgrunn for forhandlingene. Relevante formuleringer fra det politiske grunnlaget, St.meld. nr. 19 (1999-2000) og Stortingets behandling av denne, og regjeringens Sem-erklæring er også gjengitt i tilknytning til enkelte kapitler i dokumentet. Kapittel 6 omtaler hovedtrekkene i tilbudet og kapittel 7 går nærmere inn på noen sentrale politikkområder.

2. Grunnlaget for jordbruksforhandlingene i 2003

2.1 St.meld. nr. 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon og innstillingen fra Næringskomiteen

St.meld. nr. 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon ble behandlet i Stortinget 09.05.2000. I Innst.S. nr. 167 slutter flertallet i Næringskomiteen seg til hovedpunktene i meldingen. Det legges til grunn at jordbruksoppgjøret skal baseres på de mål og retningslinjer som er trukket opp for landbrukspolitikken gjennom Stortingets behandling av St.meld. nr. 19.

St.meld. nr. 19 (1999-2000) legger vekt på landbrukets samlede bidrag til samfunnsnytte på kort og lang sikt. Det er lagt vekt på en helhetlig politikk som omfatter hele verdikjeden og betydningen av økt forbrukerorientering av mat- og landbrukspolitikken. I komiteens merknader heter det bl.a.:

"Komiteen mener landbruket i tråd med samfunnets behov skal:

- produsere helsemessig trygg mat av høy kvalitet med bakgrunn i forbrukernes preferanser
- produsere andre varer og tjenester med utgangspunkt i næringens samlede ressurser
- produsere fellesgoder som livskraftige bygder, et bredt spekter av miljø- og kulturgoder, og sikre en langsiktig matforsyning.

Komiteen vil understreke at sumvirkningen av landbrukets ulike funksjoner representerer næringens totale samfunnsnytte, og legger til grunn at en attraktiv landbruksnæring og aktiv mat-

produksjon over hele landet er et viktig grunnlag for å få løst sentrale samfunnsoppgaver på en god måte.

Komiteen mener norsk jordbruk både på kort og lang sikt skal bidra til å sikre forbrukerne en stabil og god matforsyning. Jordbruket skal produsere for å dekke etterspørselen etter varer det er naturlig grunnlag for å produsere i Norge, innenfor de til enhver tid gjeldende handelspolitiske rammer. Produksjonsmengden må tilpasses slik at markedet balanseres over tid. Maten skal produseres på en etisk akseptabel og økologisk og samfunnsmessig bærekraftig måte."

"Komiteen understreker at landbruket er en langsiktig næring. Derfor er komiteen enig i at løpende produksjon er en forutsetning for forsyningssikkerheten på lang sikt, sammen med et vern om jordressursene som bidrar til å bevare produksjonsgrunnlaget. Komiteen peker på at internasjonale rammevilkår for handel med jordbruksvarer må ta høyde for nasjonal politikk for en langsiktig forsyningssikkerhet."

"Komiteen vil peke på at en forbrukerorientering av matproduksjonen har flere sider. Virkemidler som bidrar til god matforsyning og trygge matvarer må fortsatt videreutvikles... Komiteen vil samtidig understreke at økt utvalg, et velfungerende marked og lavere matvarepriser er viktige elementer i en orientering mot forbrukerinteressene. Komiteen viser i den forbindelse til behovet for differensierte matpriser ut fra betalingsvilligheten til ulike kundegrupper for et differensiert produktspekter... Komiteen vil peke på betydningen av reell konkurranse både i næringsmiddelindustrien og i detaljhandelen."

"Komiteen legger til grunn at norsk landbruks bidrag til bosetting og sysselsetting i distriktene forutsetter livskraftige driftsenheter og attraktive arbeidsplasser i næringen... Komiteen ønsker å videreføre et desentralisert jordbruk med en variert bruksstruktur som alternativ til en mer industrialisert næring. Hensynet til dyrevern og dyrehelse må vektlegges når kravet om mer effektive driftsformer vurderes."

"Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, har også merket seg at Regjeringen likevel ser behov for en moderat utvikling i retning av større driftsenheter og at det i denne sammenheng vil være behov for å differensiere mellom produksjoner og mellom distrikter. Flertallet gir sin tilslutning til disse vurderingene. Strukturpolitikken i landbruket innebærer en avveining mellom flere hensyn. Ønsket om et landbruk med mange driftsenheter som gir et stort bidrag til bosetting og sysselsetting i distriktene forutsetter et variert arbeidsmarked med inntektsmuligheter utenom bruket. Dette må veies mot kostnadene knyttet til å ha små enheter og, både når det gjelder å sikre en tilfredsstillende inntektsutvikling, behovet for overføringer og importbeskyttelse, samt utvikling i kostnadsnivå og konkurransevne."

Hovedretningslinjene når det gjelder økonomiske og sosiale forhold er omtalt i kapittel 6. Om utformingen av de økonomiske tilskuddene heter det i Innst.S. nr. 167:

"Flertallet er enig i at det i framtida blir en hovedutfordring å utforme de økonomiske virkemidlene slik at samfunnsmålene oppnås mest mulig effektivt samtidig som vareproduksjonen tilpasses markedet."

"Flertallet er enig i at det er nødvendig å omfordele jordbruksavtalens økonomiske virkemidler i retning av bruk som har ressursgrunnlag til å gi et viktig bidrag til sysselsetting og inntekt."

"Flertallet viser til at det er klare stordriftsfordeler i melkeproduksjonen og mener virkemidlene samlet må stimulere til en moderat strukturutvikling for å sikre en tilfredsstillende inntektsutvikling for produsenter som har melkeproduksjon som et viktig bidrag til sysselsetting og inntekt."

Statens forhandlingsutvalg vil også peke på behovet for å forenkle virkemiddelsystemet i jordbruket. Næringskomiteens flertall forutsatte at dette følges opp av forhandlingspartene. Flertallet var videre enig i at en slik forenkling ikke kan gjennomføres uten at det vil slå ulikt ut for enkeltbruk. Slike utslag må aksepteres for at en nødvendig forenkling skal kunne gjennomføres. Forenkling har i flere år vært tema i jordbruksforhandlingene. Etter at partene ved forhandlingene i 2001 ble enige om å be NILF utrede forenkling og målretting, har NILF avgitt rapporten *FOLA 2002: Landbrukspolitik –Forenkling og målretting*. På bakgrunn av dette mener Statens forhandlingsutvalg at det i årets forhandlinger påhviler partene et særskilt ansvar i å komme fram til reelle forenklinger og planer for videre forenkling av virkemiddelbruken for kommende år.

2.2 Regjeringens Sem-erklæring

I Sem-erklæringen heter det at:

”Desentralisert landbruk med variert bruksstruktur er viktig både av beredskapshensyn og av hensyn til behovet for trygg mat. Landbruket spiller en vesentlig rolle for å sikre levende bygder og spredt bosetting. Eiendomsretten og råderetten over ressursgrunnlaget er sterkt forankret i jordbrukssamfunnet. Dette utgjør et viktig grunnlag for et livskraftig landbruk og langsiktig ressursforvaltning. Ressursene må forvaltes på en bærekraftig måte slik at det biologiske grunnlaget og miljøkvaliteter i kulturlandskapet sikres. Jordvernet er viktig for å hindre at dyrket mark går tapt. Samarbeidsregjeringen vil søke å sikre Norge fortsatt handlingsrom for en nasjonal landbrukspolitik innenfor rammen av WTO og andre internasjonale avtaleverk. Både hensynet til handlingsrommet i landbrukspolitikken og behovet for bedre markedsbalanse nasjonalt tilsier en videre tilpassing til mer produksjonsnøytrale tilskuddsordninger. Samarbeidsregjeringen vil arbeide for et livskraftig landbruk som utnytter ny teknologi og nye markedsmuligheter og gir forbrukerne kvalitetsprodukter til konkurransedyktige priser. Forskjellen i matprisene i forhold til våre naboland bør reduseres.

Samarbeidsregjeringen vil:

- sikre rammevilkår som gir ny optimisme i landbruket. Økt forbrukerretting kan kombineres med fortsatt desentralisert landbruk med variert bruksstruktur. For å legge til rette for økte inntektsmuligheter for aktive utøvere og for å sikre den fremtidige rekrutteringen til landbruket skal det tas større hensyn til bruk hvor jordbruksproduksjonen utgjør et viktig bidrag til inntekten. Dette oppnås blant annet ved å sikre at også heltidsbonden får inntekter gjennom mer produksjonsnøytrale støtteordninger.
- sikre gode inntektsmuligheter fordi dette er avgjørende for å sikre matvaresikkerhet og tilstrekkelig produksjon av trygg mat med høy kvalitet.
- legge til rette for at aktive utøvere skal få en inntektsutvikling på linje med andre grupper i samfunnet.
- gi næringsutøverne i landbruket en mer selvstendig rolle. Det foretas en gjennomgang av skatte- og avgiftsreglene for landbruket. Inntektsfradraget (skattefradraget) føres videre.
- at importvernet fortsatt må sikre norsk landbruksproduksjon på viktige områder.
- sikre trygg mat til forbrukerne ved produksjon med helse- og miljøvennlige metoder og ved å ta hensyn til dyrenes velferd.
- opprinnelsesmerke matvarer og fremme tiltak for at økologiske produkter skal stå sentralt.
- forenkle dagens omfattende virkemiddelsystem for å få et mer fleksibelt og mindre detaljert regelverk.

- bidra til at den forestående omorganiseringen av kontrollvirksomheten fører til styrket kontroll både med importert og norskprodusert mat, sikre kvalitet og hindre smitte og sykdom.
- forbedre vilkårene for samdrift i landbruket. Reglene må sikre at utøverne er aktive brukere.
- videreføre målene og de grunnleggende prinsippene for pris- og markedsregulering for jordbruksvarer. Dette innebærer at landbrukssamvirket fortsatt skal ha en sentral rolle i gjennomføringen av landbrukspolitikken. Samtidig må uavhengige aktører sikres rettfærdige rammebetingelser. Sentrale konkurransevilkår må fastsettes av Statens landbrukstilsyn eller et annet uavhengig organ.
- sette arealgrensene i konsesjonsloven til 20 dekar fulldyrket mark og 80 dekar annet areal.
- vurdere konsesjonsgrensene i svin-, egg- og kyllingproduksjon som er direkte relatert til størrelse med sikte på å bedre inntektsmuligheter og reduserte kostnader.
- videreføre forhandlingsinstituttet, men forenklinger i forhandlingsopplegget vurderes.”

2.3 Den økonomiske politikken

Den internasjonale økonomiske utviklingen ser ut til å bli vesentlig svakere enn tidligere regnet da Nasjonalbudsjettet ble fremlagt i begynnelsen av oktober. Arbeidsledigheten øker i mange land. Svake økonomiske utsikter gjenspeiles i historisk sett svært lave renter både i USA, Europa og Japan. De fleste internasjonale prognoseinstitusjoner baserte sine anslag på en forholdsvis rask avslutning av krigen i Irak. Det ventes at veksten i internasjonal økonomi tar seg gradvis opp fra andre halvår i år. Neste år vil arbeidsledigheten igjen kunne gå noe ned.

Siden Nasjonalbudsjettet ble lagt fram, har det funnet sted en generell avmatning i norsk økonomi, og arbeidsledigheten har økt sterkere enn det en la til grunn i fjor høst. I Norge ventes BNP-veksten i Fastlands-Norge å ta seg opp fra i underkant av 1 pst. i 2003 til om lag 2 pst. i 2004. Det er fortsatt privat forbruk som bidrar sterkest til veksten i norsk økonomi. For inneværende år ventes nedgang i investeringene i fastlandsbedriftene og svak vekst i eksporten, men dette motvirkes i noen grad av en relativt sterk økning i investeringene i oljevirkosomheten. Neste år ventes en noe sterkere utvikling for fastlandsbedriftene. Dette forutsetter imidlertid at lønnsveksten blir mer på linje med våre handelspartnere. LO-NHO-oppgjøret var et godt bidrag i så måte, men dette må følges opp i øvrige oppgjør og i lokale forhandlinger. Arbeidsledigheten er anslått å øke gjennom innværende år for så å stabiliseres i 2004.

Usikkerheten knyttet til utviklingen både i norsk og internasjonal økonomi er fortsatt betydelig. Svak vekst i internasjonal økonomi bremser utviklingen i norsk eksportrettet virksomhet. Høy kostnadsvekst og en sterk kronekurs har i tillegg svekket lønnsomheten og gjort norsk konkurranseutsatt næringsliv sårbart.

Norge har et rentenivå som er vesentlig høyere enn andre land, og kronekursen er fortsatt sterkere enn det bedriftene over tid kan leve med. Norges Bank har satt ned renten i fire omganger med ½ prosentpoeng hver gang, siste gang i forbindelse med rentemøtet 30. april. Sentralbanken har samtidig varslet at renten vil kunne bli satt ytterligere ned. Regjeringen har understreket at stimulanser i den økonomiske politikken bør komme i form av en mindre stram pengepolitikk. En stram budsjettpolitikk må legges til rette for lavere rente, slik at den sterke kronekursen kan reverseres. Dette er viktig for å unngå vedvarende høy arbeidsledighet og å trygge arbeidsplassene i konkurranseutsatt sektor.

3 Utviklingen i primærproduksjonen

3.1 Innledning

Dette kapitlet skal belyse utviklingen i jordbruket i relasjon til de mål og retningslinjer Stortinget har trukket opp. Det vil ikke være mulig å avlese virkningene av den løpende politikken i utviklingen fra år til år, og virkningene av betydelige endringer i virkemiddelbruken vil først vise seg over tid. Videre vil det i de fleste sammenhenger ikke være mulig å vurdere utviklingen i relasjon til enkeltvirkemidler, men i relasjon til den helhetlige virkemiddelbruk. Ved vurderingen av tallmaterialet må dette tas hensyn til. For mer utfyllende statistikk, vises det for øvrig til tallmaterialet fra Budsjettnemnda for jordbruket.

3.2 Arealutviklingen

I perioden 1989-1999 var det en økning i totalt jordbruksareal i drift på 4,3 pst. Denne utviklingen er nå snudd, og for perioden 1999-2002 ble totalt jordbruksareal i drift redusert med 1 pst., jf. tabell 3.1. Nedgangen i jordbruksarealet skyldes reduksjon i arealet med korn og oljevekster og spesielt andre åpen åker-vekster. Arealet med eng og beite har økt i samme periode, men likevel noe mindre enn tidligere år.

Tabell 3.1 Utviklingen i jordbruksareal fordelt på ulike vekster (1 000 dekar)

	1989	1995	1999	2001	2002 ¹	Endring 1999-2002
Korn og oljevekster	3 530	3 449	3 345	3 319	3 312	- 1 pst.
Eng og beite	5 480	5 926	6 388	6 394	6 449	1,8 pst.
- herav overflatedyrket	1 095	1 294	1 511	1 587	1 613	6,8 pst.
Andre vekster	946	809	649	599	524	-19 pst.
Jordbruksareal i drift i alt	9 956	10 184	10 382	10 312	10 284	-1 pst.

¹ Foreløpige tall for 2002.

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

3.3 Strukturutvikling

Totalt antall driftsenheter har gått ned fra 99 400 til 61 000 (35 pst.) i perioden 1989 til 2002. Det har i perioden vært en nedgang i antall driftsenheter under 200 dekar, mens det fra og med 1999 også har vært en reduksjon i antallet driftsenheter mellom 200 og 300 dekar. Gjennomsnittlig antall dekar per driftsenhet på landsbasis har økt fra 100 dekar i 1989 til 169 dekar i 2002.

Antall driftsenheter med melkeproduksjon er redusert med 19 pst. i perioden 1999 til 2002, og utgjorde i 2002 18 500 driftsenheter. I samme periode er antallet samdrifter i melkeproduksjonen mer en doblet. Antall etablerte samdrifter var ved utgangen av 2002 på 873 samdrifter mot 432 samdrifter i 1999. I 2002 var det 1 915 driftsenheter som deltok i samdrift mot 922 i 1999.

Fra 2002 er det tilrettelagt for økt samarbeid og selskapsdannelse ved at alle foretak som driver landbruksproduksjon kan ytes produksjonstilskudd. Dette betyr at antall foretak i produksjoner utenom melkeproduksjonen som har to eller flere medlemmer, vil kunne øke.

Gjennomsnittsarealet pr. bruk i drift er stadig økende og var 169 dekar i 2002, noe som har sammenheng med nedgangen i antall driftsenheter. Arealet på de driftsenhetene som går ut av drift overtas i hovedsak av andre driftsenheter ved salg eller utleie. Leid areal har økt med 50 pst. i perioden 1989-2001 og var i 2001 3,47 mill. dekar.

For de ulike produksjonene har vi hatt en sterk strukturutvikling de siste årene. For korn har f.eks. gjennomsnittsarealet per driftsenhet økt fra 153 dekar i 1999 til 180 dekar i 2002, mens gjennomsnittlig antall verpehøner har økt fra 783 til 999 høner i samme periode. Gjennomsnittlig besetningsstørrelse for driftsenheter med purker har videre økt med 33 pst. i perioden og utgjør 35 purker og ungpurker i 2002. Innenfor melkeproduksjonen har andelen kumelkprodusenter med kvote over 100 000 liter økt med 33 pst. i perioden 1999-2002, og utgjør 24 pst. av melkeprodusentene i 2002. I tillegg har melkeytelsen pr. ku økt i 2002, og forventes også å øke i 2003.

I 2001 var det 26 800 driftsenheter som hadde landbrukstilknyttet tilleggsnæring utenom skogbruk, og dette utgjorde ca 2 200 årsverk. 47 pst. av driftsenhetene var lokalisert på Østlandet, 12 pst. i Agder og Rogaland, 19 pst. på Vestlandet, 15 pst. i Trøndelag og 7 pst. i Nord-Norge.

3.4 Geografisk utvikling

I perioden 1989-2002 har reduksjonen i antall driftsenheter relativt sett vært størst på Østlandet og i Nord-Norge. I 2002 var 40 pst. av driftsenhetene lokalisert på Østlandet, 9 pst. i Nord-Norge, 14 pst. i Agder/Rogaland, 14 pst. i Trøndelag, og 22 pst. på Vestlandet.

Reduksjonen i jordbruksareal i drift i perioden 1999-2002 har i hovedsak foregått på Østlandet. Arealet på Vestlandet og i Agder og Rogaland har økt i perioden, mens det har vært stabilt i de andre landsdelene. Dette må ses i sammenheng med reduksjonen i åpen åker arealene, som i stor grad er lokalisert på Østlandet, og en økning i eng- og beitearealene.

Den relative fordelingen av antall driftsenheter med ulike produksjoner mellom regioner har holdt seg forholdsvis stabil siden 1989, men det har likevel vært noen forskyvninger mellom regionene. For korn har det vært en forskyvning fra Østlandet til Trøndelag som følge av at den relative reduksjonen i antall driftsenheter med korn har vært størst på Østlandet. Også innen sau- og svineproduksjon har Østlandet hatt en sterkere reduksjon i antall driftsenheter enn landet for øvrig, mens Østlandet har fått en betydelig økt andel av grønnsaksproduksjonen i perioden.

3.5 Produksjons- og markedsutvikling

På slutten av 90-tallet påførte overproduksjonen produsentene store inntektstap og bidro til uønskede samfunnsøkonomiske kostnader. Markedet har i større grad vært

i balanse fra og med 2001. For melk er det etter en lengre periode med overproduksjon, nå balanse i markedet og kvotene ble økt med 1 prosent både i 2002 og 2003. Også for kjøtt er markedsbalansen vesentlig bedret, og det er har delvis oppstått situasjoner med markedsunderskudd spesielt for storfe.

Totalt brutto pristap for jordbruket er beregnet til et mye lavere nivå i 2001 og 2002, enn tidligere år. Brutto pristap inkluderer pristap i forhold til avtalepris og økt omsetningsavgift utover avgift ved markedsbalanse og utgjør henholdsvis 22,3 mill. kroner i 2001 og 33,8 mill. kroner i 2002. Målprisene har i avtaleåret 2002/2003 vært lavere enn prisen som vil klarere markedet på råvarenivå for de fleste målprisvarene.

3.6 Bygdeutviklingsmidlene

Bygdeutviklingsmidlene (BU-midlene) skal bidra til å fremme lønnsom næringsutvikling på bygdene innen og i tilknytning til landbruket. Forvaltningen av de fylkesvise BU-midlene er delt mellom Fylkesmannens landbruksavdeling (FMLA) og Statens nærings- og distriktsutviklingsfond (SND). For 2002 fikk fylkene til sammen tildelt 518 mill. kroner i BU-midler. Dette fordelte seg på 60 mill. kroner i tilretteleggende midler forvaltet av FMLA og 458 mill. kroner i bedriftsrettede midler forvaltet av SND, herav 273 mill. kroner til investeringsstøtte i tradisjonelt jord- og hagebruk.

Rapport 2002

SND har laget rapporten "Fylkenes bruk av bygdeutviklingsmidler 2002". I 2002 er det kommet inn 3 139 søknader om bedriftsrettede midler til SND. 15 pst. av disse søknadene fikk avslag, men en del søknader blir stoppet før de blir registrert som avslag slik at avslagsprosenten i realiteten er noe høyere. FMLA har i 2002 innvilget BU-midler til 630 utrednings- og tilretteleggingstiltak, dette er en nedgang siden 2001. Nedgangen skyldes reduserte rammer. Tabell 3.2 viser fordelingen av midler og tiltak på de ulike formål og hvor stor andel av tiltakene som er kvinnetiltak.

Av 2 835 bedriftsrettede tiltak er 703 registrert som kvinnetiltak. Dette utgjør 25 pst., en nedgang på 6 prosentpoeng fra 2001. Av disse midlene har kvinnelige søkere mottatt 21 pst., en nedgang på 5 prosentpoeng fra 2001. 12 pst. av midlene til tradisjonelt jord- og hagebruk har gått til kvinner. Fylkene Nordland og Akershus representerer ytterpunktene med tanke på registrerte kvinnetiltak i 2002 med henholdsvis 16 pst. og 57 pst. av tiltakene.

Tiltak som fører til at flere næringsutøvere samarbeider er et av resultatmålene. Det er registrert en markert økning både hva gjelder søknadsinngang og tilsagn for saker som gjelder samdrift. I 2002 er det gitt tilsagn til 65 samdrifter, i hovedsak innen melkeproduksjon. Rapporten viser at 70 pst. av BU-midlene gikk til tiltak i kommuner innenfor det distriktspolitiske virkeområdet i 2002. Det er en liten økning fra 2001. Av midlene til tradisjonelt landbruk er tildelingen til kommuner med distriktspolitisk status 74 pst. I 2001 var tilsvarende andel 72 pst.

Investeringsstøtte til tradisjonelt jord- og hagebruk skal avpasses de nasjonale markedsforholdene. I 2002 fikk 1 538 søkere innvilget tilskudd/investeringslån til tradisjonelt husdyrhold, mot 1 670 i 2001. I 433 saker (28 pst. av sakene) førte

investeringene til økt produksjonsomfang. Dette er en markert økning siden 2001. 105 søknader medførte økninger til produksjonsomfang over 2 årsverk.

Utrednings- og tilretteleggingstiltak som forvaltes av FMLA omfatter tiltak som mobilisering, infrastruktur, lokalsamfunnstiltak, strukturtiltak, overrisslingstiltak og utredninger. Denne tiltaksgruppen er vesentlig i forhold til ungdoms- og rekrutteringstiltak.

De sentrale BU-midlene nyttes til prosjektrettet virksomhet og tiltak av landsomfattende karakter. Midlene nyttes i hovedsak til kunnskapsutviklingsprosjekter innen næringsutvikling. Et av prosjektene er markedssamarbeidet mellom landbruket og Norges Turistråd som har pågått siden 1991. Formålet med samarbeidet er å bygge opp under den natur- og kulturbaserte reiselivsnæringen og bidra til å øke lønnsomheten i småskala reiselivsbedrifter i bygdene. Markedssamarbeidet er evaluert, omorganisert og videreføres nå for perioden 2000-2005 i tråd med tilrådingene i evalueringen. I 2002 ble det brukt 10 mill. kroner fra sentrale BU-midler til samarbeidet. Rammen for de sentrale BU-midlene var i 2002 på 35 mill. kroner. Av denne rammen var 26,26 mill. kroner avsatt til særskilte formål gjennom jordbruksoppkjøret. I 2002 er 17,9 mill. kroner brukt på nasjonale pilotprosjekter, 7,5 mill. kroner er brukt på nasjonale FoU-prosjekter, 9,8 mill. kroner på nasjonale referanseprosjekter, 1,2 mill. kroner på regionale/fylkesovergripende prosjekter, 1 mill. kroner på kulturell infrastruktur og 0,7 mill. kroner på konfliktforebyggende tiltak reindrift/jordbruk.

Tabell 3.2 Fordeling av innvilging på ulike formål, og kvinnetiltak i 2002.

Ordning	Antall tiltak	Innvilget mill. kr.	Andel av midlene %	Kvinnetiltak % av tiltak
Utredning/tilrettelegging	630	57,7	10	-
Praktikantordning	178	10,0	2	28
Etablererstipend	370	25,7	4	50
Bedriftsutvikling	250	24,9	4	32
Investeringer, nye næringer	557	118,5	21	39
Investeringer, tradisjonelt landbruk	1508	312,2	55	14
Andre tiltak	150	22,2	4	9
Total	3643	571,2	100	

3.7 Utviklingen i sysselsettingen i jordbruket

Jordbruket sto for 3,6 pst. av samlet sysselsetting i 2002, målt som årsverk i jordbruket relativt til sysselsatte normalårsverk. I tillegg leverer mange foretak varer og tjenester til landbruket, og det er en omfattende virksomhet knyttet til foredling og omsetning av landbruksvarer.

Tabell 3.3 viser at det på 90-tallet var en gjennomsnittlig nedgang i sysselsettingen i jordbruket på 2 1/2 pst. pr år. Denne utviklingen har akselerert fra 1999 til 2002, hvor antall årsverk har blitt redusert med 3,9 pst. pr. år. Regnet i antall timeverk i jordbruket, har nedgangen vært 5,4 pst. pr. år fra 2000 til 2002. Forskjellen i utvikling i årsverk og timeverk skyldes korrigerings av timetallet pr. årsverk for en femte ferieuke for andre grupper. Dette er gjort ved å redusere timer pr. årsverk fra 1875 timer i 2000 til 1860 timer i 2001 og 1845 timer i 2002.

Tabell 3.3 Antall bruk i drift og årsverk i 1 000 stk. for landet 1979-2003

År	1979	1989	1999	2001	2002	2003 ^{*)}
Ant. bruk i drift	125,3	99,4	70,0	64,6	61,0	57,5
Ant. årsverk	134,6	101,7	79,5	72,6	70,5	66,6

*)Budsjett

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket.

3.8 Likestilling og rekruttering

Andelen kvinner som overtar gårdsbruk øker. Av de som overtok gårdsbruk i årene 1999-2001 var 62 pst. menn og 35 pst. kvinner. Andelen kvinner var høyest i Nordland med 43 pst. og lavest i Nord-Trøndelag med 28 pst. Med ett unntak økte andelen av kvinnelige eiere som følge av eierskiftene i alle fylker i denne perioden.

Omtrent like mange kvinner som menn overtok de minste driftsenhetene, og forskjellen mellom menn og kvinner i antall overdragelser økte med størrelsen på driftsenheten. 44 pst. av alle som overtok gårdsbruk under 100 daa i perioden 1995-99 var kvinner, mens bare 13 pst. av gårdsbruk over 500 daa ble overtatt av kvinner, viser tall fra Budsjettnemnda for jordbruket.

Kvinner som nye eiere av gårdsbruk er eldre enn menn som overtar gårdsbruk, men det er nødvendig å skille mellom eiere og aktive brukere. Kvinner som aktivt driver gård er gjennomgående litt yngre enn menn. Dette gjelder både for store og små bruk og i de fleste fylkene, ifølge Budsjettnemnda.

Arbeidsinnsatsen i jordbruket er fortsatt avtakende både for kvinner og menn, men reduksjonen er sterkere for kvinner. Andelen kvinnelige brukere og eiere har økt og andelen kvinnelige brukere er nå på om lag 13 prosent. Til sammenligning utfører kvinnene nå 24 pst. av arbeidet. Kvinnene utfører arbeid både som bruker, ektefelle eller samboer til brukeren, som familiemedlem og som annen hjelp.

Generelt er lang utdanning vanligere blant kvinner enn blant menn som eier eller driver gårdsbruk, og lang utdanning er vanligere jo større gården er for begge kjønn. Landbruksutdanning spesielt er vanligere blant de som driver større gårdsbruk. Menn dominerer når landbruksutdanning er høyeste utdanning i alle aldersgrupper, og særlig blant unge menn. De unge kvinnene som har overtatt gård har et langt høyere utdanningsnivå enn menn, men de velger sjeldnere en lang landbruksutdanning. Kvinner legger mer vekt på en utdanning utenfor landbruket.

3.9 Miljø

Landbruksdepartementet la i 2001 fram en 4-årig handlingsplan for miljø som klargjør miljømålsettingene i landbrukssektoren og de tiltak som er tenkt iverksatt i denne fireårsperioden. Planen er et viktig styringsverktøy for satsingen på miljø i jordbruket.

3.9.1 Miljøprogram og miljøplan

Det har som oppfølging av St.prp. nr 65 (2001-2002) Om jordbruksoppgjøret 2002 vært nedsatt en partsammensatt arbeidsgruppe som har utarbeidet et forslag til miljøprogram, jf. kap 7.

Miljøplanforskrift ble fastsatt i 15. januar 2003 og den skal bidra til en mer miljøvennlig jordbruksproduksjon og til at miljøgoder vedlikeholdes og forbedres. Miljøplanen er obligatorisk for alle foretak som mottar produksjonsstøtte. Det er igangsatt et informasjonsarbeid, miljøplanråd, som skal sikre god innføring. Dette har stor oppslutning og positiv mottakelse, og dette arbeidet forsetter i 2003 og 2004.

3.9.2 Overvåking

Det er viktig å opparbeide god kunnskap om økologiske prosesser, miljøtilstand og om effekter og tiltak for best mulig virkemiddelutforming for å nå miljømålene i landbrukspolitikken. Jordbruket har to større overvåkingsprosjekter. De er Jordsmonnsovervåkningsprogrammet (JOVÅ) og overvåkingsprogrammet for jordbrukets kulturlandskap (3Q). Resultatene fra overvåkingsprogrammene vil inngå i den samlede resultatkontrollen for miljøarbeidet i jordbruket.

3.9.3 Miljøvennlige driftsformer og produksjon av miljøgoder

Tabell 3.4 Tiltak for å fremme miljøvennlige driftsformer og produksjon av miljøgoder. Resultater 2002.

Miljøområde	Status i 2002
Vern og bruk av biologisk mangfold	Spesielle kulturlandskapstilskudd (STILK): Antall daa med skjøtselsavtale for å ivareta biologisk mangfold har økt med 38 pst. fra 2001 til ca 45.000 daa. Bevaringsverdige husdyrraser: Det ble i 2002 gitt tilskudd til i underkant 2000 storfe av bevaringsverdige raser. Dette er omtrent på samme nivå som i 2001.
Friluftsliv /tilgjengelighet	Skjøtsel og opparbeiding av stier (STILK): Totalt er de gitt tilsagn til vedlikehold av ca 500 km med sti i 2002.
Kulturlandskap, kulturmiljøer og kulturminner	Spesielle kulturlandskapstilskudd (STILK): Det er gitt tilsagn på i standsetting av ca 70.000 daa gammel kulturmark, til ca 6000 fysiske elementer i landskapet og til i standsetting av ca 900 freda og verneverdige bygninger Setre med melkeproduksjon: I overkant av 1500 setre, hvorav ca 1300 enkeltsetre. Dette er en nedgang på 2 pst. fra 2001.
Overgjødsling (erosjon og næringsaltavrenning)	Reduksjoner i avrenningen av nitrogen (N) og fosfor (P) fra jordbruket til sårbart område i Nordsjøen er beregnet til: N: 25 pst. reduksjon fra 1985 til 2001 . P: 35 pst. reduksjon i tilsvarende periode. Endret jordarbeiding: 52 pst. av totalt vårkornareal er omfattet av ordningen (mot 51 pst. i 2001) 11 pst. av vårkornarealet er sådd til med fangvekster (mot 9 pst. i 2001).
Helse- og miljøfarlige kjemikalier	Plantevernmidler: Omsatt mengde virksomt stoff i 2002 var på om lag 850 tonn. Dette er en tydelig økning fra 2001. Det har vært store variasjoner i omsetningen de siste årene. En sammenligning av gjennomsnittet for 1996-97 med gjennomsnittet for 2001-02 viser en liten

Miljøområde	Status i 2002
	reduksjon i omsetning (8 pst.), men en markert reduksjon i helserisiko (33 pst.) og i miljørisiko (37 pst.).
Avfall og gjenvinning	Resirkulering av organisk avfall: 40.000 tonn omsatt som jordforbedring og 26.000 tonn omsatt som organisk gjødsel. Plastinnsamling: 5.900 tonn ble samlet inn. Dette er noe mer enn i 2001. Det er foreløpig ikke klart hvor stor andel av forbruket dette innebærer for 2002.
Klimaendringer, lokal luftforurensning og støy	Klima (endringer i utslipp fra landbruket fra 2000 til 2001): CO ₂ utslippene har økt med 4 pst., mens CH ₄ utslippene har gått ned med ca 1 pst og N ₂ O utslippene har gått ned med ca 2 pst. Ammoniakkutslipp: Ny beregningsmodell gjennomgås i SSB. Nye tall er ikke klare (Norge er forpliktet til stabilisering på 1990 nivå innen 2010 gjennom Gøteborgprotokollen)
Områdetiltak	90 nye tiltak i 2002. Det er nå gitt bevilgning til i totalt ca 400 områdetiltak

Områdetiltak

Satsingen på helhetlige større miljøtiltak som knyttes til både vassdrag og kulturlandskap (områdetiltak) har hatt en positiv utvikling, og virker til å generere større miljøengasjement og innsats lokalt.

Miljøvennlige driftsformer

Tabell 3.4 gir en oversikt over et utvalg av innsatsen for å fremme miljøvennlige driftsformer. Oppslutningen om tiltaket endra jordarbeiding har hatt en liten økning fra 2001 til 2002, på tross av at tilskuddssatsene ble justert ned ved fjorårets jordbruksoppgjør. Det er videre vært å merke seg økningen av tiltaket grasdekte vannveier som er på hele 66 prosent til ca 240 km. Dette er et tiltak som har stor lokal gevinst.

Den overordnede målsetningen i *Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler (1998-2002)* var å redusere risiko for helse- og miljøskader ved bruk av plantevernmidler med 25 pst. i planperioden. En rekke tiltak har blitt gjennomført og iverksatt som en oppfølging av planen.

Med utgangspunkt i plantevernmidlene sine iboende egenskaper og kalkulert risiko, og med grunnlag i omsetningsstatistikken, er det utarbeidet en målemetode og indikatorer for å beskrive utviklingen over tid i helse- og miljørisiko ved bruk av plantevernmidler. Risikotallene har blitt regnet med utgangspunkt i omsetningsstatistikken, og ikke reelle bruksdata. En sammenligning av gjennomsnittet for 1996-97 med gjennomsnittet for 2001-02 viser en liten reduksjon i omsetning (8 pst.), men en markert reduksjon i helserisiko (33 pst.) og i miljørisiko (37 pst.). Selv om en bør være forsiktig med å legge for mye vekt på slike indikatortall, særlig når datagrunnlaget er varierende, synes trenden klar; det har vært en markert risikoreduksjon i handlingsplanperioden, både for helse og for miljø. En ny bruksstatistikk for plantevernmidler utarbeidet av Statistisk sentralbyrå vil på sikt gjøre det mulig få sikrere tall på risikoutviklingen.

Programmet for økt omsetning av produkter basert på våtorganisk avfall og slam (ORIO) (2000-2004) er etablert av Landbruksdepartementet og

Miljøverndepartementet sammen med ulike organisasjoner i tilknytning til jordbruket og avfallsbransjen. I 2002 ble det startet opp 12 nye prosjekter med støtte fra ORIO-programmet. 11 tidligere etablerte prosjekter fortsetter videre i 2003. Totalbudsjettet for alle prosjektene er på 35,0 mill. kroner, hvorav 15 mill. kroner fra ORIO-programmet. For 2003 går Miljøverndepartementet inn med 3,5 mill. kroner og Landbruksdepartementet 2,3 mill. kroner.

Miljøgoder

Ivaretagelse og produksjon av felles miljøgoder er en sentral del av landbrukspolitikken. Tabell 3.4 viser et utvalg av resultatet fra arbeidet med miljøgoder i 2002. Det er har vært en markant økning i skjøttet areal med biologisk mangfoldverdier. Totalt sett har interessen for tiltak knyttet til kulturlandskap vært forholdsvis stabil de seneste årene.

Det er en nedgang på 2 prosent i antall setre med aktiv melkeproduksjon fra 2001 til 2002. Dette lar seg i stor grad forklare gjennom antall bruk som har solgt melkekvote.

Forvaltningen av landbruksgenetiske ressurser i Norge ble styrket i 2002 med oppretting av sekretariat for henholdsvis Genressursutvalget for kulturplanter og Genressursutvalget for skogstrær, samt for Norsk Genressursråd. Sammen med sekretariatet for Genressursutvalget for husdyr har disse ansvar for å gjennomføre vedtak gjort av de respektive utvalgene og iverksette tiltak i henhold til handlingsplaner. I 2002 ble det satt i gang prosjekter for til sammen 5,3 mill. kroner innenfor sektoren. Det er et utstrakt samarbeid mellom genressursutvalgene og genressursrådet. Et eksempel på dette er informasjonssamarbeid hvor en i 2002 opprettet nettsiden www.genressurser.no som en del av et felles informasjonsprosjekt.

3.9.4 Jordvern og arealbruk

De foreløpige tallene for omdisponering av jordbruksareal for 2002 viser at i underkant av 15.000 dekar dyrka mark og i overkant av 4.000 dekar dyrkbar mark er vedtatt omdisponert etter jordloven og plan og bygningsloven. Dette er på tilsvarende nivå som foregående år. Det er mest omdisponert dyrka mark i Rogaland og Vestfold.

3.10 Økologisk jordbruk

Tabellen under viser hvordan den økologiske primærproduksjonen og markedet for økologiske produkter har utviklet seg fra 2001 til 2002. Generelt sett har utviklingen innen primærproduksjonen gått i riktig retning, mens man har opplevd en stagnasjon i markedsutviklingen.

Tabell 3.5 Utviklingen av den økologiske landbruksproduksjonen 2001-2002.

	Utvikling fra utgangen av 2001 til utgangen av 2002
Primærproduksjon	Andel økologisk areal (inkl karensareal) av totalt jordbruksareal har økt fra 2,6 pst. i 2001 til 3,2 pst. i 2002, tilsvarende en økning på ca 58.700 daa. Totalt 325 460 daa drives økologisk eller er under omlegging. Antall økologiske driftsenheter har økt med 198 til 2303.

	Det har vært en økning i antall økologiske dyr av alle større dyreslag. Antall storfé og sau har økt med henholdsvis 22 og 110 pst. Antall høns og gris har økt med henholdsvis 38 og 80 pst. Økologisk kornareal har økt med 46 pst. og utgjør ca 44.600 daa. Arealer brukt til produksjon av økologiske poteter, grønnsaker, urter og frukt har økt med 4pst. 2001 til 2002 og utgjør 4243 daa.
Markeds- utvikling	Samlet økologisk melkeproduksjon utgjorde 1,2 pst. av total melkeproduksjon mot 1 pst. i 2001. Innveid melk har økt med ca 16 pst. til totalt 17,2 mill. liter. Mengden økologisk melk som når markedet har økt med 478.000 liter, tilsvarende 39 pst. av total økologisk melkeproduksjon mot 42 pst. i 2001. Samlet økologisk kjøttproduksjon økte marginalt og utgjorde 0,85 pst av total storfe- og sauekjøttproduksjon i 2002 mot 0,8 pst. i 2001. Tilførselen av økologisk svinekjøtt var svært begrenset med 18,5 tonn i 2002. Samlet tilførsel av økologisk storfe- og saueslakt i 2001 var på 810 tonn, tilsvarende en økning på 17 pst. for storfe- og 1,3 pst. for sauekjøtt. Antall kilo økologisk kjøtt som når markedet har økt med ca 15 tonn. Andelen av total økologisk kjøttproduksjon som ble omsatt via Norsk Kjøttvirke som økologisk har vært stabil på ca 20 pst. Den økologiske eggproduksjonen har gått ned med 9,6 pst. til totalt 344 800 kg. Andelen økologisk eggproduksjon som når markedet som økologisk har økt fra 67 pst. i 2001 til 82 pst. i 2002. Det ble i 2002 startet salg av økologisk kylling. Det ble solgt ca 4 tonn økologisk kylling de fem siste månedene av 2002. Pr 28.02.2003 ble det for vekstsesongen 2002 totalt levert 2174 tonn økologisk korn til møllene, tilsvarende en økning på ca 90 pst. (foreløpige tall).

Kilde: SLF, Debio

3.10.1 Utvikling i primærproduksjonen

Andelen økologisk jordbruksareal, arealer i karens inkludert, har økt fra 2,6 pst i 2001 til 3,3 i 2002, noe som tilsvarer en tilvekst på ca 58.700 daa. For å nå tiprosentsmålsettingen må det fra 2003 i gjennomsnitt legges om ca 96 400 daa per år.

Veksten i det økologiske kornarealet har vært betydelig de siste årene og denne trenden er videreført i 2002. Foreløpige tall fra møllene for vekstsesongen 2002, viser en økning i innveid mengde korn på ca 90 pst. Den største andelen av kornet avregnes som fôrkorn. Av den samlede tilførselen er 257 tonn hvete og 27 tonn rug avregnet som matkorn.

Det er fremdeles store utfordringer knyttet til å dekke behovet for økologisk mat- og fôrkorn. I 2002 ble det igangsatt et nasjonalt pilotprosjekt i Oslo og Akershus. I prosjektet arbeides det for å få kornbønder interessert i økologisk korndyrking gjennom ulike metoder, bla. utbygd veiledningstjeneste, mottaksapparat, demonstrasjonsfelt, forsøk, kurs, samarbeid og forvaltning.

Også i 2002 var utviklingen i arealer som brukes til økologisk potet- grønnsaks-, urte- og fruktproduksjon liten. Dette medfører at selvforsyningsgraden av frukt og grønnsaker er lav og at det også er importbehov for økologiske frukt- og

grøntprodukter i perioder hvor tollsatsene er høye. Det ble i 2002 igangsatt et nasjonal pilotprosjekt innen økologisk frukt og bærproduksjon. Det arbeides også for å etablere et nasjonalt pilotprosjekt innen økologisk veksthusproduksjon.

3.10.2 Markedsutviklingen for økologiske produkter

Sammenlignet med 2001, har markedsutviklingen for økologiske produkter stagnert noe i 2002.

Andelen innveid økologisk melk har økt. Mengden økologisk melk som når markedet har også økt, men økningen tilsvarer ikke produksjonsøkningen.

Når det gjelder økologisk kjøtt, har det vært begrenset økning i både i tilført mengde og den mengden som når markedet. Andelen av total økologisk kjøttproduksjon som når markedet som økologisk har vært stabil fra 2001 til 2002. Norsk kjøtt samvirke ved Gilde lanserte i 2002 frosne økologiske kjøttkaker og karbonader.

Den økologiske eggproduksjonen gikk noe ned i 2002, trolig som en konsekvens av sykdom hos en av de store eggprodusentene. Det har imidlertid vært en positiv utvikling når det gjelder omsetning av økologiske egg, og hele 82 pst av produksjonen når nå markedet som økologisk produkt. Det er videre positivt at det i løpet av 2002 har kommet økologisk kylling på markedet.

3.10.3 Handlingsplan for økologisk produksjon og omsetning

Handlingsplanen for økologisk landbruk er revidert. Den første planen omhandlet i første rekke tiltak knyttet til utvikling av markedet for økologiske produkter. Den rullerte planen omfatter tiltak knyttet til utvikling av hele den økologiske verdikjeden. Planen, som er utarbeidet av Styringsgruppen for økologisk landbruk (jf St.prp 65 (2001-2002)), har vært ute på bred høring. Hørings svarene gav god oppslutning om både statusbeskrivelsen og de strategier og tiltak planen skisserer.

Handlingsplanen skisserer fire strategier for det videre arbeid til og med 2009:

- 1) Øke produksjonen av norske økologiske landbruksprodukter som grunnlag for en hensiktsmessig foredling og omsetning
- 2) Stimulere til en kvalitets- og produktutvikling innen primær- og sekundærledd hvor kvaliteter ved økologisk produksjon og økologiske produkter vektlegges, for derigjennom å styrke verdiskapingen i landbruket
- 3) Øke kunnskap om økologisk landbruk og økologiske produkter, herunder idégrunnlaget blant produsenter, markedsaktører, forbrukere og myndigheter
- 4) Stimulere til å bedre vareflyten fra primærproduksjon til sluttmarked

Innenfor hvert av de fire strategiområdene, skisserer handlingsplanen videre et bredt sett med tiltak for planperioden 2003-2006. Viktige satsingsområder er:

- Tilstrebe stabile rammevilkår for primærprodusentene, herunder et stabilt og forutsigbart regelverk, et godt fungerende veiledningsapparat, sikker avsetning for produktene og tilstrekkelige tilskuddsordninger.
- Utvikling av et bredt produktsortiment med kvaliteter som tilfredsstillende forbrukernes behov; herunder stimulere til videre forskning og utvikling og

understøtting av nettverksbygging mellom aktører som foredler og omsetter økologiske produkter.

- Videreutvikle samarbeidet mellom utlike aktører for å få en mer samordnet informasjonsformidling rettet mot forbrukere; herunder vurdere delfinansiering av markedsføringskampanjer for økologiske produkter.
- Sikre at den økologiske produksjonen når fram til forbrukeren som økologisk produkt; herunder stimulere til tiltak som fører til forpliktende samarbeid mellom aktører i verdikjeden fra jord til bord og etablere midlertidige ordninger med økonomisk støtte til aktører som best løser de logistikkmessige utfordringene.

3.11 Kostnadsutviklingen

På kostnadssiden er det i hovedsak bare kraftfôrkostnadene og i noen grad kapital-kostnadene som er direkte påvirket av jordbruksoppgjøret. Kostnadsutviklingen er av avgjørende betydning for inntektsmulighetene i jordbruket. Tabell 3.6 viser kostnadsutviklingen i jordbrukssektoren, beregnet av Budsjettnemnda for jordbruket. Kostnadsendringene inkluderer både volum- og prisendringer.

Fra 2001 til 2002 økte de totale kostnadene med nærmere 4 pst. Av de store kostnadsøkningene, utgjorde økningen i kostnadene til kunstgjødsel og kalk 108 mill. kroner og posten "andre kostnader" 179 mill. kroner. I tillegg hadde lav prisstigning en positiv effekt på kapitalkostnadene i form av redusert nominell verdi på lånt kapital. Dette utgjorde alene 437 mill. kroner.

Budsjettnemnda har budsjettet med en kostnadsreduksjon på 2,1 pst. i 2003. Driftskostnadene er budsjettet å øke med 1,5 pst., mens kapitalkostnadene er budsjettet til å synke med 8,5 pst.. Årsaken til den sterke reduksjonen i kapitalkostnadene skyldes lavere nominell rente, i tillegg til at lånt kapital får en lavere reell verdi som følge av en økt prisstigning.

Tabell 3.6 Kostnadsutviklingen i jordbruket i flg. normaliserte regnskaper 2003. Mill. kroner og prosentvis endring.

	1990	2001	2002 ¹⁾	2003 ²⁾
Driftskostnader	13 073	11 925	12 218	12 401
- herav kraftfôr	5 627	4 312	4 356	4420
Kapitalkostnader ³⁾	6 651	6 482	6 914	6 329
Totale kostnader	19 724	18 406	19 131	18 730
<i>Endring i prosent:</i>			<i>2002/2001</i>	<i>2003/2002</i>
Driftskostnader			3,5 pst.	1,5 pst.
- herav kraftfôr			1,0 pst.	1,5 pst.
Kapitalkostnader			6,7 pst.	-8,5 pst.
Totale kostnader			3,9 pst.	-2,1 pst.

¹ Foreløpig regnskap.

² Budsjett før oppgjør.

³ Kapitalslit, leasing av maskiner, renter og effekt av finansiering (prisstigningsgevinst på lånt kapital).

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

Jordbrukets omsetningsorganisasjoners totale kostnader pr. enhet mottatt råvare har for de siste 5 årene økt betydelig mer enn konsumprisindeksen. Noe av kostnadsøkningen kan forklares med volumendringer, utvikling i foredlingsgrad og regnskapsmessige disposisjoner.

3.12 Inntektsutviklingen

For jordbrukere som selvstendig næringsdrivende er det flere forhold som påvirker inntektene det enkelte år. Utøverne har selv ansvaret for å utnytte de muligheter jordbruksoppkjøret og markedet gir. Selvstendig næringsdrivende står i så måte i et annet forhold til sin egen inntekt enn lønnsinntakere.

3.12.1 Inntektsmulighetene i jordbruket

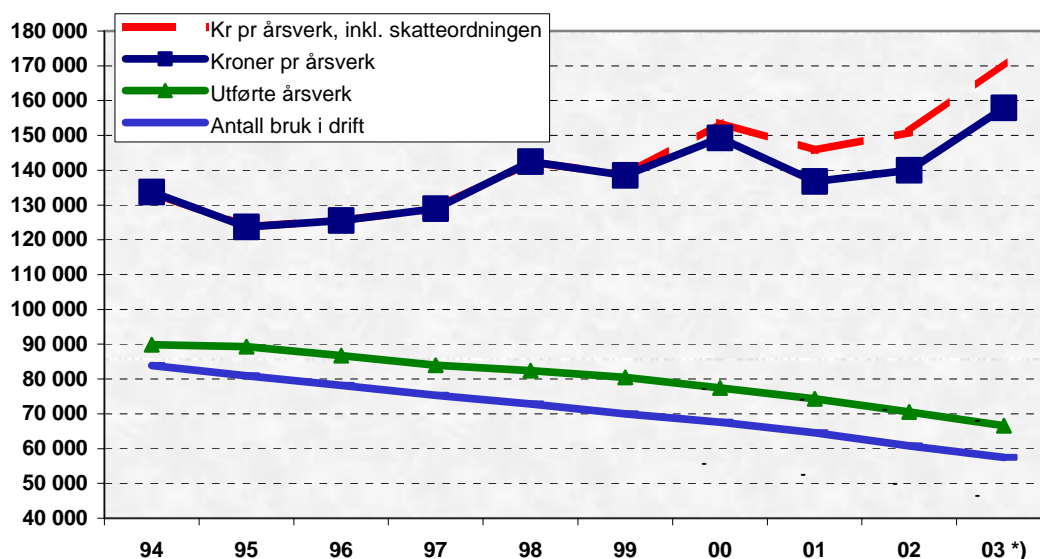
Inntektsutviklingen for jordbruket vurderes med utgangspunkt i normaliserte regnskaper i Totalkalkylen, avgitt fra Budsjettnemnda for jordbruket. Totalkalkylen omfatter landbruksbefolkningens inntekter fra tradisjonelt jord- og hagebruk, og inkluderer strukturendringer. Inntekter, kostnader og arbeidsforbruk knyttet til skogbruk og en del tilleggsnæringer er ikke med, bortsett fra kjøreinntekter for utstyr som er kostnadsført i totalregnskapet. Totalkalkylens normaliserte regnskaper vil derfor ikke gi et fullstendig bilde av utviklingen i landbruksbefolkningens samlede inntektsforhold.

Revisjon av dataserier og beregningsprinsipper gjør at både beregnet inntektsnivå og inntektsutvikling kan variere mellom beregningsår. Totalkalkylen har dermed ikke samme presisjonsnivå som lønnsstatistikk og inntektsutviklingen bør vurderes over noe tid.

Figur 3.1 viser vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk etter normaliserte regnskaper i Totalkalkylen. Totalkalkylen gjøres opp før skatt. Fra og med inntektsåret 2000 ble det innført et skattefradrag for jordbruket, og dette kommer ikke inn i Budsjettnemndas beregninger. Jordbruksfradraget ble utvidet i 2002 til et inntektsavhengig fradrag. Inntektsvirkningen av jordbruksfradraget er lagt til i figur 3.1 og tabell 3.7. Det er regnet med en inntektsvirkning pr. årsverk på 4 300 kroner i 2000, 8 900 kroner i 2001, 10 900 kroner i 2002 og 13 200 kroner i 2003. Tabellen viser en stabil nedadgående trend i arbeidsforbruket i jordbruket og i antall bruk. Inntektsutviklingen i perioden må ses i sammenheng med denne effektiviseringen i jordbruket.

På grunn av variasjonen i inntektene i jordbruket mellom årene, vil beregning av den underliggende inntektsutviklingen være avhengig av hvilke år en tar utgangspunkt i. Årlig prosentvis endring i inntekt pr. årsverk utgjør 1,3 pst. i perioden 1992-2002 og 1,7 pst. pr. år i perioden 1997-2002. Inkludert jordbruksfradraget var årlig prosentvis endring i inntekt pr. årsverk 2,1 pst. i perioden 1992-2002 og 3,2 pst. i perioden 1997-2002. For perioden 2001-2003, hvor tallene for 2003 utgjør prognosert inntekt i henhold til Totalkalkylen for jordbruket, vil årlig prosentvis endring i inntekt pr. årsverk utgjøre 7,4 pst, og inkludert jordbruksfradraget 8,4 pst.

Figur 3.1 Antall bruk i drift, årsverk og inntekt i jordbruket

* Budsjett.

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket.

Tabell 3.7 viser utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital de siste 2 årene og budsjettert utvikling for 2003 i følge Budsjettnemnda for jordbrukets normaliserte regnskaper. Årsakene til svingningene er blant annet betydelig variasjon i realrenta. Prisstigningen har svingt fra 3 pst. i 2001 til 1,3 pst. i 2002, og er prognosert til 3 pst. i 2003. Dette kombinert med en prognosert rentereduksjon i 2003, gir betydelig lavere realrente i 2003 enn 2002, og slår ut i reduksjon i totale kostnader. Videre reduksjonen i antall årsverk økt de siste årene.

Tabell 3.7 Utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital i flg. Budsjettnemndas normaliserte regnskaper

	2001	2002	2003 ¹	02/01	03/02
	mill. kr	mill. kr	mill. kr	prosent	prosent
Sum inntekter	28 573	29 001	29 235	1,5	0,8
Sum kostnader	18 406	19 131	18 720	3,9	-2,1
Vederlag til arbeid og egenkapital	10 166	9 871	10 514	-2,9	7,0
Årsverk	74 300	70 500	66 600	-5,1	-5,5
Totalkalkylen, kr pr. årsverk	136 800	140 000	157 900	2,3	12,8
Verdi skatteordning, kr pr. årsverk	8 9000	10 900	13 200		
Totalt, kr pr. årsverk	145 700	150 900	171 100	3,6	13,4

¹ Budsjett før oppgjør.

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket.

Budsjettnemndas Referansebruksberegninger viser en prognosert endring fra 2002 til 2003 for de ulike referansebrukene i intervallet minus 5 400 kroner til pluss 7 400 kroner pr. årsverk. Årsaken til at inntektsøkningen i Referansebruksberegningene er mindre enn i Totalkalkylen er bl.a. at kapitalslitet i Referansebruksberegningene beregnes ut fra historisk kost. Det oppstår dermed

ingen prisstigningsgevinst på lånt kapital som følge av økt prisstigning i 2003, slik det gjør i Totalkalkylen hvor kapitalslitet beregnes prinivåjustert. Videre blir nedgangen i arbeidsforbruket ikke fanget opp like raskt i Referansebruksberegningene som i Totalkalkylen.

Budsjettnemnda for jordbruket har på bakgrunn av driftsgranskingene beregnet årlig produktivitetsendring de siste 8 år, inkludert arbeidsforbruk, for hovedproduksjonene. Produktivitetsendringene i kroner pr. årsverk utgjør for korn 7000 kroner, melk og storfeslakt 2 700 kroner, 2 600 kroner for korn/gris og 1 100 kroner for sau. Til sammenligning viste tilsvarende beregning i fjor mot 14 000 kroner for korn, 1500 kroner for melk og storfeslakt, 300 kroner for sau og 2 600 kroner for korn/gris pr. årsverk.

Beregningene viser at den betydelige produktivetsframgangen vi har hatt i kornproduksjonen de senere årene er i ferd med å flate ut. Innenfor melkeproduksjonen er det derimot en tendens til økende produktivitet, bl.a. som følge av økt ytelse etter at kvotene er økt. Budsjettnemnda har beregnet inntektsutslag av dette på vel 1000 kroner pr årsverk pr år fra 2001 til 2003 i tillegg til produktivitetsendringen beregnet på historiske data.

Overføringene til jordbruket

Netto overføringer i faste kroner var høyest i første halvdel av 1980-årene og er redusert fram til 1997. Budsjettoverføringene økte i perioden 1998-2000 når det er tatt hensyn til inntektsfradraget i jordbruksinntekt, mens de ble redusert i 2001 og 2002. Tall fra OECD viser at Norge sammen med Sveits, Korea, Japan og Island har den mest omfattende jordbruksstøtten blant OECD-landene.

OECDs PSE-analyser (Producer Support Estimate) viser næringsstøttens andel av jordbrukets samlede brutto inntekt. Beregningene omfatter både budsjettstøtte og virkning av importbeskyttelsen (skjermingsstøtte), dvs. forskjellen mellom verdensmarkedspris og norsk pris. Beregningene skal i prinsippet gi et totalmål for støtte, og omfatter også næringsspesifikke skatte- og avgiftslettelser. For Norges del er avgiftsfritak på diesel et eksempel på avgiftslettelser som inkluderes i beregningene. Avgiften på plantevernmidler som tidligere ble trukket fra beregnet støtte, skal ikke lenger trekkes fra fordi de er generelle avgifter. PSE-prosenten gir indikasjon på støttenivået. Den bør ikke brukes til nøyaktig sammenligning mellom land, fordi det er variasjon mellom land i hvor stor andel av jordbruksproduksjon og virkemidler som er inkludert i beregningen. Støttenivået i Norge målt ved PSE-prosenten har endret seg lite de siste ti årene og var i 2001 på 67 pst. Dette innebærer for øvrig at næringsstøtten overstiger samlet vederlag til arbeid og egenkapital. Endringer i PSE-prosenten kan skyldes både endringer i det interne støttenivået og også valutakurser, men særlig vil endringer i verdensmarkedspriser ha stor betydning.

Norge er et av de land med størst andel produksjonsnøytral støtte i forhold til total støtte. Det siste tiåret har det skjedd en betydelig dreining i virkemiddelbruken fra pristilskudd til mer produksjonsnøytrale virkemidler både i Norge og andre land. Dette har vært gjort bl.a. for å redusere tilskuddenes produksjonsdrivende effekt og for å redusere intensiteten i produksjonen. Det er viktig å være oppmerksom på at OECDs system for støtte målt i PSE ikke direkte kan sammenliknes med WTOs inndeling av internstøtte, bl.a. fordi WTO-beregningene benytter administrerte

priser og verdensmarkedspriser fra 1986-88 til å beregne "skjermingsstøtten". "Skjermingsstøtten" i WTO-beregningene angir derfor ikke et lands aktuelle skjermingsstøtte. Når det gjelder Norges forpliktelser på internstøtte vises det til kap. 5.

CSE (Consumer Support Estimate) er et uttrykk for den implisitte skatt som pålegges forbrukerne som følge av landbrukspolitikken (negativ verdi fordi det er en overføring fra forbrukerne). Norges prosentvise CSE var i 2001 på -48 pst. I gjennomsnitt for OECD var CSE på -23 i 2001.

3.12.2 Lønnsutviklingen for andre grupper

Tabell 3.8 viser lønnsutviklingen fra 2001 til 2002, samt for perioden 1992-2002 for en del grupper. Inntektsutviklingen for selvstendige næringsdrivende er ikke tatt med. Det statistiske materiale er svakere for denne gruppen og vil normalt svinge mer enn for andre.

Tabell 3.8 Lønnsutviklingen i prosent for alle grupper og for to hovedgrupper av lønnstakere

	I alt 1992-2002	Vekst 2001-2002
Årslønn ¹ alle grupper	53,1	5,7
Årslønn ¹ NHO bedrifter i industrien, timelønte og funksjonærer	53,6	5,5 ²
Årslønn ¹ offentlig forvaltning	50,8	6½
Lønn ³ pr. normalårsverk ⁴	56,3	5,3

¹ Den samlede lønn (ekskl. overtidsgodtgjørelse) en lønnstaker vil oppnå i løpet av et år, dersom vedkommende har utført et fullt normalt årsverk. Det forutsettes at det gis full lønn under ferie, sykefravær, permisjoner mv.

² For alle i industrien har veksten vært 5,6 prosent.

³ Lønn ekskl. arbeidsgiveravgift. Dette innebærer lønn inkl. overtidsgodtgjørelse, naturallønn og sosiale ytelser som lønnstakerne mottar.

⁴ Summen av antall heltidsansatte og deltidsansatte omregnet til heltid (SSB).

Kilde: Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene og Statistisk sentralbyrå

Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene har i rapport av 28. mars 2003 beregnet lønnsoverhenget inn i 2003 for hovedgrupper av lønnstakere. Overhenget beskriver hvor mye lønnsnivået ved utløpet av et år ligger over gjennomsnittet for året. Det forteller dermed hvor stor lønnsveksten vil bli fra et år til det neste, dersom det ikke gis lønnstillegg eller foregår strukturendringer i det andre året. Beregningsutvalgets anslag for lønnsoverhenget inn i 2003 i en del områder ligger i området 1¼ til 5,3 pst. Gjennomsnittlig overheng for alle grupper anslås til 2¾ pst. Dette er 1 prosentpoeng høyere enn til 2002, og 0,3 prosentpoeng høyere enn til 2001.

3.12.3 Lønnsoppgjørene i 2003

Det er knyttet usikkerhet til anslag på årslønnsveksten fra 2002 til 2003 for ulike grupper. For de fleste områdene er det i år et mellomoppgjør. I en uttalelse fra Kontaktutvalget i januar 2003 sa partene i arbeidslivet seg enig i at lønnsveksten i

Norge måtte komme ned mot lønnsveksten hos våre handelspartnere. Den delen av næringslivet som var utsatt for konkurranse fra utlandet skulle derfor være retningsgivende for de øvrige oppgjørene. Avtalen i LO/NHO området har en ramme for årslønnsveksten på i underkant av 4 %. Avtalen som er inngått i HSH/LO/YS-området har fulgt opp intensjonene fra Kontaktutvalgets uttalelse. Det samme gjelder oppgjørene i stat og kommune, hvor det ble enighet om at det ikke skulle gis tillegg i år.

Inntektsutviklingen for selvstendig næringsdrivende vil avhenge av fortjenesteutviklingen. Her vil bl.a. konkurransesituasjonen overfor utlandet, herunder pris- og avsetningsforholdene på eksportmarkedene og valutakursutviklingen, spille inn.

4 Utviklingen i foredlings- og omsetningsledd

4.1 Foredling og omsetning

Foredling og omsetning av jordbruksvarer ligger i hovedsak utenfor jordbruksavtalens virkeområde. Markedsordninger og handelspolitiske rammebetingelser har stor betydning for næringsmiddelindustri og omsetning, og landbrukspolitikken må i større grad ha fokus på alle ledd i kjeden fra jord til bord.

Foredlings- og omsetningsleddene er viktige både for sysselsetting og verdiskaping og for inntektsmulighetene i jordbruket. Regjeringen ønsker reell konkurranse i verdikjeden for å opprettholde produksjon og verdiskaping i Norge.

Store deler av næringsmiddelindustrien er basert på norsk råstoff, samtidig som den i økende grad er eksponert for internasjonal konkurranse. Hensynet til næringsmiddelindustriens utviklingsmuligheter, til forbrukerinteressene og til primærjordbrukets avsetningsgrunnlag gjør det viktig at industriens konkurransevne styrkes.

4.2 Prisutviklingen på matvarer

Tabell 4.1 viser prisutviklingen på matvarer ved konsumprisindeksen for matvarer fra Statistisk sentralbyrå. Indeksen for matvarer og alkoholfrie drikkevarer har steget nesten 10 pst. mindre enn den generelle prisveksten i perioden 1998-2002. Dette må ses i sammenheng med at merverdiavgiften på matvarer ble satt ned fra 24 pst. til 12 pst. fra 01.07.2001. Det er fisk og mineralvann, leskedrikker og juice som har hatt størst prisstigning av matvarene fra 1998 til 2002.

Tabell 4.1 Konsumprisindeksen på matvarer og totalt, 1998 = 100

	1999	2000	2001	2002	Mars 2003
Brød og kornprodukter	102,5	103,8	100,4	98,7	101,7
Kjøtt	102,7	103,5	101,8	100,0	101,8
Fisk	106,8	112,0	113,5	112,7	114,4
Melk, ost og egg	101,3	102,3	98,3	96,9	99,6
Oljer og fett	103,2	105,1	103,2	103,3	109,7
Frukt	103,7	105,0	108,7	103,2	102,0
Grønnsaker, med poteter	104,4	108,9	104,3	105,0	111,9
Sukker, sjokolade, andre sukkervarer	104,4	107,4	107,1	106,1	109,4
Andre matvarer	103,7	105,6	102,4	97,3	97,6
Kaffe, te og kakao	92,8	92,2	87,2	80,3	78,4
Mineralvann, leskedrikker og juice	104,2	108,4	107,9	108,5	111,8
Matvarer i alt	103,2	105,0	103	101,3	103,9
Konsumprisindeks totalt	102,3	105,5	108,7	110,1	113,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I følge Statistisk sentralbyrås (SSB) forbruksundersøkelse for 2001 har forbruket til mat og drikke som andel av forbruket vært synkende i mange år. Denne trenden hadde et hopp i 2000, hvor gjennomsnittshusholdningens forbruk til mat økte fra 11,7 pst. i 1999 til 12,3 pst. i 2000. Fra 2000 til 2001 er andelen igjen redusert og utgjorde 11,4 pst i 2001. Økningen i 2000 kan i følge SSB skyldes at forbrukerne kjøper dyrere matvarer eller økt innslag av større husholdninger i datautvalget til

undersøkelsen. Nedgangen i 2001 må ses i sammenheng med halvering av merverdiavgiften på matvarer fra 01.07.2001.

Prisovervåkingsprogrammet har vist at momsreduksjonen på matvarer i all hovedsak kom forbrukerne til gode ved at matprisene ble redusert med over 9 pst. fra juni til oktober 2001. Reformen bidro dermed til tilsvarende reduksjon i prisforskjellene til nabolandene. Etter reformen har imidlertid utviklingen i kronkursen spist opp noe av forskjellen.

Et ekspertutvalg nedsatt av Finansdepartementet, det såkalte Grensehandelsutvalget, avga 30.04.2003 rapporten ”Særavgifter og grensehandel”. Utvalget har anslått den handelsmotiverte grensehandelen til i størrelsesorden 3 mrd. kroner i 2002 og understreker at det hersker betydelig usikkerhet ved anslaget. Anslaget tar utgangspunkt i at grensehandel defineres til kun å omhandle varer som innføres avgiftsfritt til Norge i medhold av Reisegodsforskriften i forbindelse med handelsmotiverte reiser, og hvor varene er avgiftsbelagte i innkjøpslandet.

Når det gjelder matvarer viste en undersøkelse foretatt av SSB i 2001 at prisenivået i de mest typiske grensehandelsområdene var til dels betydelig lavere enn ellers i Sverige. På de mest typiske grensehandelsvarene lå prisene innover i Sverige 25 til 40 pst. over grensehandelsområdene. Sammenligning av prisene på grensa alene gir derfor et skjevt bilde av de generelle prisforskjellene i forhold til våre naboland.

4.3 Industri og konkurranseforhold

4.3.1 Forhold som påvirker konkurransesituasjonen

Det er et sterkt gjensidig avhengighetsforhold mellom primærproduksjonen og foredling/omsetningsleddene. Primærproduksjonen er avhengig av en konkurransedyktig næringsmiddelindustri som kundebase og næringsmiddelindustrien er avhengig av råvarer som er konkurransedyktige både med hensyn til pris og kvalitet.

Den norske næringsmiddelindustrien blir i økende grad eksponert for internasjonal konkurranse. Graden av konkurranse varierer mellom varegrupper. Spesielt utsatt er bearbeidede landbruksprodukter som omfattes av ordningen med råvarepriskompensasjon (RÅK). Verdien av RÅK-importen har økt jevnt de siste årene fra 2,6 mrd. kroner i 1995 til 3,9 mrd. kroner i 2002. Importøkningen har vært særlig merkbar for melbaserte produkter som brød, frosne og halvstekte varer, deiger og kakemikser. Norsk eksport av RÅK-varer har siden 1998 blitt redusert fra 950 millioner til 836 millioner kroner i 2002.

Omsetningstall fra varehandelen viser videre en økende markedsandel for bearbeidede landbruksvarer. For norsk næringsmiddelindustri representerer det en utfordring å beholde/øke sin markedsandel innenfor dette voksende segmentet. Dette vil også være svært viktig for underleverandørene til RÅK-industrien, både primærprodusenter og foredlingsindustri. For eksempel viser anslag at 13 % av norsk melkeproduksjon i dag går til RÅK-industrien. Det er videre beregnet at RÅK-industrien gir avsetning fra 6 500 årsverk i jordbruket.

Den framtidige utviklingen og konkurransekraften i RÅK-industrien og annen næringsmiddelindustri vil avhenge av flere faktorer. Dette gjelder både hvilke

nasjonale rammebetingelser (råvarepriser, kronekurs og rentenivå) som industrien må operere under, internasjonal konkurranse og industriens egen evne til utvikling og markedsorientering.

Fjerning av industrielementet for RÅK-varer

Høsten 2001 ble det enighet om protokoll 3 til EØS-avtalen som omfatter tollsats for bearbeidede landbruksprodukter. Avtalen innebar en tollreduksjon på 3 % for Norge og EU og 2 % for Island. I tillegg ble det gitt ytterligere tollreduksjoner for noen enkeltprodukter. Avtalen ble iverksatt fra 1. januar 2002.

Protokoll 3 avtalen innebar en gjensidig erklæring om videre gjennomgang av industrielementet i tollsatsene med sikte på eliminering med eventuelt få midlertidige unntak. Forhandlingene om eliminering av industrielementet mellom Norge og Kommisjonen startet opp 27. juni 2002 og ble avsluttet med at Kommisjonen og Norge ble enige om et utkast til avtale 20. desember 2002. Det ble forhandlet om i underkant av 1/3 av varenumrene i protokoll 3. Saken er til behandling i EU.

Det er videre enighet mellom Norge og Kommisjonen om endringer i tollvernet for eksport av mineralvann fra Norge til EU. Dette innebærer at dagens tollfrihet oppheves og erstattes med en tollfri kvote på 11 millioner liter for 2003. Eksport utover dette blir pålagt en tollsats som skal utligne for prisforskjellen på sukker mellom Norge og EU. Det vil i tilfelle først iverksettes når protokoll 3 er på plass.

Prisutvikling råvarer

For å opprettholde en konkurransedyktig næringsmiddelindustri må det gjennom prisutviklingen innenlands og målrettede virkemidler legges til rette for å sikre industrien konkurransedyktige rammevilkår. Prisforskjellene på råvarer mellom Norge og aktuelle importland, f. eks EU, har økt de seneste årene. Denne utviklingen fortsatte i 2002. For de råvarene og ferdigvarene som er omfattet av RÅK-ordningen blir dette kompensert ved utbetaling avtilskudd. Prisutjevningen skjer i form av tilskudd ved eksport av ferdigvarer (eksportrestitusjon) eller prisnedskrivning av innenlandske jordbruksråvarer som nyttes til fremstilling av ferdigvarer.

Importen av RÅK-varer til Norge skjer i hovedsak fra EU. Utviklingen i råvareprisene i EU sammenlignet med Norge er således et svært viktig element i konkurransevilkårene for norsk næringsmiddelindustri. I EU gjennomføres nå en gradvis reduksjon av råvareprisene for melk, korn og storfekjøtt som følge av landbruksreformen i Agenda 2000. EU diskuterer også videre reformer av landbrukspolitikken som kan medføre ytterligere prisendringer. Prisutviklingen i våre naboland må følges nøye og gi grunnlag for løpende vurderinger av konkurransesituasjonen i næringsmiddelindustrien og tilpasning av virkemidlene innenfor RÅK-ordningen.

4.3.2 Konkurransesituasjonen for næringsmiddelindustrien

Melkemarkedet

I St.prp. nr. 65 (2001-2002) *Om jordbruksoppgjøret 2002* kap. 7.7.2 omtales tidsplanen for innføring av en ny markedsordning for melk. Det heter her blant annet: ”.....På bakgrunn av dette mener departementet at det ikke vil være forsvarlig med en gjennomføring fra 01.01.2003, og at det bør tas sikte på å innføre endringene fra 01.07.2003. Timeplanen vil i en viss grad være avhengig av hvor omfattende endringer som blir resultatet av den utredning som nå pågår.”

Med utgangspunkt i NILFs rapport *Ny markedsordning for melk – større konkurranse og like vilkår* har Landbruksdepartementet gjennomført en videre utredning av ordningen med sikte på implementering fra 1. juli 2003. Blant annet med bakgrunn i at det fremdeles er relativt stor uenighet om hovedelementene i ny ordning mener departementet at det ikke vil være forsvarlig å iverksette noen ny markedsordning for melk fra 1. juli 2003. Iverksettelsen utsettes derfor til 1. januar 2004. Det må imidlertid innføres tiltak fra 1. juli 2003 som retter seg mot uavhengige konsummelk meierier slik at deres økonomiske rammebetingelser bedres.

Korn- og melmarkedet

Det ble 01.07.2001 innført ny markedsordning for korn der pris- og markedsreguleringsansvaret ble lagt til Norske Felleskjøp. I forbindelse med innføringen av den nye markedsordningen ble det satt i verk tiltak for å bidra til konkurranse i kornhandelen. I en situasjon med få aktører i det norske kornmarkedet er det en utfordring å få til fungerende konkurranse. Det er viktig at konkurransemyndighetene følger utviklingen i dette markedet på vanlig måte. Når det gjelder kornomsetningen har det i sesongen 2002/2003 kommet en ny aktør i markedet, Nordisk Korn AS, i tillegg til aktørene Felleskjøpgruppen, bygdemøllene og Unikorn AS. Dette har medvirket til økt konkurranse om kornet blant kornkjøperne, jf. kap. 7.6.1. I kraftfôrproduksjonen er det Felleskjøpgruppen og bygdemøllene som er de store aktørene. I matmelbransjen er det også to store aktører, Norgesmøllene DA og Cerealia AS. Også utviklingen i kraftfôr- og matmelbransjen følges av konkurransemyndighetene på vanlig måte.

4.4 Matmangfold

Flere jordbruksbransjer er inne i en svært aktiv periode når det gjelder utvikling av nye produkter. Satsingen gjennom Jordbruksavtalen på Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon begynner nå å gi resultater.

Evalueringen av 1. fase av Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon (VSP) konkluderer med at programmet har bidratt til å sette i gang prosjekter som skal være nyskapende og innovative, og som involverer sammenslutninger av primærprodusenter og næringsmiddelbedrifter.

Evalueringen viser også at det med utgangspunkt i norsk primærproduksjon er mulig å bygge opp merkenavn og andre konkurransefortrinn basert på regionalt

opphav, lokal matkultur og spesiell produktkvaliteter, og at dette kan gi grunnlag for en høyere utsalgspris.

I tillegg til en rekke nye gardsmatprodukter og produkter fra små næringsmiddelforetak gjelder dette nyskapende produktutviklingstiltak som Thulefjord (Gilde) og Ostecompagniet (Tine) samt en rekke innovative produkter i fjørfebransjen i regi av Prior.

Felles for disse prosjektene er at det legges vekt på emballasje, design, produktets historie og stedsidentitet. Mattrygghet gjennom sporbarhet knyttes også til merkevarebyggingen. Et nytt produkt er innbakt laks, basert på et samarbeid mellom Norgesmøllen, bakeribransjen og oppdrettindustrien.

5 Importvernet og internasjonale forhold

5.1 WTO Landbruksavtalen

Landbruksavtalen legger viktige rammebetingelser for den nasjonale landbrukspolitikken gjennom forpliktelser og rettigheter på tre områder: markedsadgang, internstøtte og eksportsubsidier. Det pågår nye forhandlinger, jf. kap. 5.2. Inntil en ny landbruksavtale er ferdigforhandlet vil Norge formelt være bundet av forpliktelsene i dagens landbruksavtale.

Landbruksavtalen medførte omlegging til et tollbasert importvern der tollsatsene i gjennomsnitt skulle reduseres med 36 prosent til år 2000. I tillegg forpliktet Norge seg til å etablere tollkvoter for såkalt eksisterende og ny markedsadgang. Tollsatsene i tolltariffen ble trappet ned til forpliktelsene for år 2000 allerede i 1995.

Landbruksavtalen definerer tre typer internstøtte – *gul, blå og grønn støtte*. Det er knyttet reduksjonsforpliktelser til bruken av gul støtte. Blå og grønn støtte er unntatt reduksjonsforpliktelser. Dersom summen av blå og gul støtte i løpet av avtaleperioden overstiger nivået som var bestemt i 1992 kan avtalepartene i WTO under visse forutsetninger iverksette ulike mottiltak. Slike mottiltak må begrunnes i at det påvises at økningen i støtten har skadet eller truet andre parters interesser.

Gul støtte eller AMS

Gul støtte eller AMS (Aggregate Measurement of Support) er verdien av differansen mellom norske målpriser og faste referansepriser, i tillegg til prisstøtte over budsjett fratrukket særavgifter. Tillatt nivå for gul støtte er redusert med 20 pst. i gjennomføringsperioden (1995-2000). For Norge innebærer reduksjonskravet en reduksjon fra 14,3 milliarder kroner til 11,4 milliarder kroner for år 2000 og deretter. For 2001 var det notifiserte nivået i gul boks 10,7 milliarder kroner. Anslag på utviklingen etter dette tyder på en viss økning, men AMS er bl.a. sterkt påvirket av avling/produksjonsvolum og markedssituasjonen.

Blå støtte

Blå støtte er støtteordninger under produksjonsbegrensende programmer basert på faste arealer eller avlinger, eller på et fast antall dyr. I 2001 var notifisert blå støtte på 7,3 milliarder kroner.

Grønn støtte

Grønn støtte er støtte som har liten eller ingen innvirkning på produksjon og handel. Grønn støtte er unntatt fra reduksjonsforpliktelsene. I 2001 var notifisert grønn støtte på 4,3 milliarder kroner.

Eksportstøtte

Landbruksavtalen i WTO forutsetter en årlig reduksjon i bruken av eksportsubsidier fra 1995 til år 2000 på til sammen 36 prosent målt i verdi og 21 prosent målt i volum. Det er særlig for egg og ost at bindingene for eksportstøtte er reelt begrensende for Norge.

5.2 WTO-forhandlingene

I henhold til gjeldende regelverk ble det i 2000 innledet nye forhandlinger i WTO om jordbruk, tjenester og immaterielle rettigheter (den såkalte innebygde dagsorden). På jordbruksområdet var forhandlingsmandatet nedfelt i artikkel 20 i gjeldende landbruksavtale. Denne artikkelen viser til den langsiktige målsettingen om å oppnå betydelig gradvise reduksjoner i støtte- og vernetiltak og sier samtidig at det i de videre forhandlinger også skal tas hensyn til bl.a. de erfaringer som er gjort med gjennomføringen av den eksisterende avtale, spesiell og differensiert behandling av utviklingsland og såkalte ikke-handelsmessige eller ikke-økonomiske forhold. Artikkel 20 krever ikke at det langsiktige målet nås allerede i den inneværende forhandlingsrunden. Partene er heller ikke pålagt noen konkrete forpliktelser med hensyn til resultatet av forhandlingene. Selve forpliktelsen til å forhandle for å fortsette reformprosessen innebærer imidlertid at partene må forventes å gå lenger enn de eksisterende forpliktelser.

På WTOs fjerde ministerkonferanse i Doha i november 2001 ble det enighet om å sette i gang en ny bred forhandlingsrunde. Det forhandles om tjenester, landbruk, visse handelsrelaterte sider ved immaterielle eiendomsrettigheter (TRIPS), markedsadgang for industrivarer, regelverket (bl.a. for antidumping), handel og miljø, samt oppfølging av utviklingslandenes krav knyttet til eksisterende avtaleverk. De pågående forhandlingene foregår i separate forhandlingsgrupper. I Doha var det dessuten enighet om, under visse forutsetninger, å starte forhandlinger etter neste ministerkonferanse (som finner sted i Cancún, Mexico, i september 2003) om handelsfasilitering, åpenhet i offentlige innkjøp, forholdet mellom handel og konkurranse og mellom handel og investeringer. Utviklingsdimensjonen kom klart frem i resultatet fra Doha, og den nye runden kalles »the Doha Development Agenda». Forhandlingene gjennomføres etter prinsippet om at ingenting er bestemt før alt er bestemt (*”single undertaking”*) og skal etter planen slutføres senest 01.01.2005.

På landbruksområdet sier ministervedtaket fra Doha (se boks 1) at WTOs medlemsland, uten å foregripe forhandlingsresultatet, forplikter seg til omfattende forhandlinger med sikte på vesentlig forbedring av markedsadgangen, reduksjoner av alle former for eksportsubsidier med sikte på gradvis å avskaffe dem, samt vesentlig reduksjon av handelsvridende intern støtte. Spesiell og differensiert behandling av utviklingsland skal være integrert i alle deler av forhandlingene. Ikke-handelsmessige hensyn vil bli tatt hensyn til i forhandlingene som fastsatt i landbruksavtalen.

Boks 1: Omtalen av jordbruk i ministervedtaket i Doha (avsnitt 13 og 14)

”Vi erkjenner arbeidet som allerede ble påbegynt under forhandlingene som ble innledet tidlig i 2000 etter artikkel 20 i Landbruksavtalen, herunder det store antallet forhandlingsforslag framlagt på vegne av til sammen 121 medlemmer. Vi minner om den langsiktige målsetting omhandlet i avtalen om å opprette en rettferdig og markedsorientert handelsordning for landbruket gjennom en grunnleggende reformprosess som omfatter styrkede regler og spesifikke forpliktelser vedrørende støtte og vern for å korrigere og forebygge restriksjoner og skjevheter på verdens landbruksmarkeder. Vi bekrefter på ny vår oppslutning om denne prosessen. Idet vi bygger på det arbeid som hittil er utført, og uten å foregripe forhandlingsresultatet, forplikter vi oss til omfattende forhandlinger som tar sikte på : vesentlig forbedring av markedsadgangen, reduksjoner av alle former for eksportsubsidier med sikte på gradvis å avskaffe dem, samt vesentlig reduksjon av handelsvridende intern støtte. Vi er enige om at spesiell og differensiert behandling for utviklingsland skal være integrert i alle deler av forhandlingene, og skal medtas i bindingslistene over konsesjoner og forpliktelser og, dersom det er hensiktsmessig, i reglene og ordningene det skal forhandles om, slik at de blir effektive i praksis og gjør utviklingslandene i stand til effektivt å ta hensyn til sine utviklingsbehov, herunder matvaresikkerhet og utvikling av landdistriktene. Vi tar til etterretning de ikke-handelsmessige hensyn som er reflektert i forhandlingsforslagene framlagt av medlemmene, og bekrefter at ikke-handelsmessige hensyn vil bli tatt hensyn til i forhandlingene, som fastsatt i Landbruksavtalen.

Retningslinjer for ytterligere forpliktelser, herunder bestemmelser for spesiell og differensiert behandling, skal fastsettes senest innen 31. mars 2003. Deltakerne skal framlegge sine utkast til fullstendige bindingslister basert på disse retningslinjene senest innen datoen for Ministerkonferansens femte sesjon. Forhandlingene, herunder regler og ordninger og tilsvarende juridisk bindende tekster, skal slutføres som en del av og på samme dag som den samlede forhandlingsdagsorden.”

Det siste året har medlemslandene i betydelig grad konkretisert sine posisjoner (se boks 2). Fra norsk side er det lagt avgjørende vekt på behovet for nasjonal produksjon for å sikre de ikke-handelsmessige hensyn, slik som distriktshensyn, matvaresikkerhet, vern av kulturlandskap og biologisk mangfold. For å trygge en bærekraftig produksjon har betydningen av handlingsrom i nasjonal politikktutforming, og særlig behovet for importvernet, vært understreket.

I februar 2003 la lederen for landbruksforhandlingene fram sitt forslag til konkrete reduksjonsforpliktelser. Forslaget innebærer gjennomsnittlige kutt i tollsatsene på 60% for sentrale norske landbruksprodukter. Tollkvotene foreslås utvidet til 10% av nasjonalt forbruk. Videre foreslås det at industrilandene reduserer blå og gul støtte med henholdsvis 50% og 60% og at eksportsubsidiene fases ut i løpet av ni år. Utkastet har i betydelig grad tatt hensyn til flere sentrale krav fra mange utviklingsland, f.eks. når det gjelder adgang til industrilandenes markeder, utfasing av eksportsubsidier og mindre omfattende reduksjonsforpliktelser for utviklingslandene selv, med muligheter for bare små kutt i tollsatsene for utvalgte varer. Det er også foreslått at de minst utviklede land

(MUL) fritas for reduksjonsforpliktelser og at de skal gis toll- og kvotefri adgang til industrilandenenes markeder.

Forhandlingslederens forslag ble møtt med sterk kritikk fra de fleste hold . En rekke land, inkludert EU, Japan, Sveits og Norge, uttalte at forslaget måtte gjennomgå grunnleggende endringer for at det skulle kunne legges til grunn for videre forhandlinger. En annen gruppe land, bl.a. USA, Australia, Canada, Argentina, Brasil, Filippinene og Malaysia pekte på at forslaget ikke gikk langt nok i å redusere toll- og støttenivåene. USA fant det dessuten problematisk at forslaget åpnet for for mange unntak for utviklingslandene. USA har gitt uttrykk for at formannens forslag representerer et rammeverk og et tekstutkast man kan jobbe videre med. En gruppe på 75 utviklings- og industriland, inkludert Norge, pekte på at tollreduksjonene måtte foretas etter de samme prinsipper som i Uruguay-runden. Mange u-land i denne gruppen var bekymret for tapet av preferanser som de dype foreslåtte kuttene i tollsatser representerte.

Tidsfristen som var fastsatt i Doha for å bli enig om konkrete reduksjonsforpliktelser gikk ut 31. mars. På dette tidspunkt stod medlemslandene altfor langt fra hverandre til at det var mulig å oppnå enighet.

Fram mot ministermøtet i Mexico i september vil det bli gjennomført en rekke konsultasjoner, særlig med sikte på å avklare tekniske spørsmål. I tillegg vil det bli avholdt ordinære forhandlingsmøter i juni og juli i et forsøk på å bringe landenes posisjoner nærmere hverandre og samtidig gjøre opp status før ministerkonferansen i september. Det er foreløpig ikke fastsatt noen nye tidsfrister for enighet om en forhandlingsløsning på jordbruk, men nødvendige avklaringer forventes på ministerkonferansen i Mexico.

I tiden framover vil det fra norsk side bli lagt stor vekt på alliansebyggende tiltak og samarbeid med likesinnede land med sikte på å sikre et forhandlingsresultat som er mest mulig i tråd med norske interesser.

Boks 2: Nasjonale posisjoner

Et norsk posisjonspapir ble lagt fram av regjeringen Stoltenberg i januar 2001. I november 2002 ble en norsk prinsippskisse til reduksjonsforpliktelser lagt fram basert på de norske posisjonene. I februar 2003 ble denne skissen supplert med konkrete tallfestede forslag. På markedsadgang ble det foreslått en gjennomsnittlig tollreduksjon på 36%, med en minimum tollreduksjon pr. toll-linje på 10%. På internstøtte foreslås grønn og blå støtte videreført som i dag, mens gul støtte (prisstøtte) foreslås todelt der støtte til eksporterte varer reduseres med 60% mens støtte til varer omsatt på hjemmemarkedet foreslås redusert med 20%. Eksportstøtte foreslås redusert med 60% i gjennomsnitt. Når det gjelder markedsadgang og internstøtte har flere land (Bulgaria, Island, Israel, Korea, Liechtenstein, Mauritius, Sveits og Taiwan) inntatt liknende posisjoner. Japan og EU har foreslått gjennomsnittlige tollreduksjoner som Norge, men med et minimum på 15% pr. toll-linje. Begge foreslår at internstøtten reduseres med 55%. EU foreslår at eksportsubsidiene reduseres med 45% i gjennomsnitt. Stort sett har alle land nevnt ovenfor foreslått at tollkvotene ikke økes utover eksisterende nivåer.

USA har foreslått at ingen tollsatser skal overstige 25%. Videre foreslår USA at handelsvridende støtte ikke skal overstige 10 pst. av produksjonsverdien, og at eksportsubsidiene skal avvikles. Forslagene fra den såkalte Cairns-gruppen, med 14 landbrukseksporterende utviklingsland og tre industriland, ligner USAs forslag, men vil f.eks ha enda større reduksjoner av intern støtte. Cairns-gruppen foreslår også en økning av tollkvotene til 20% av nasjonalt forbruk.

De aller fleste utviklingsland krever store reduksjoner i overføringene til landbruket i industrilandene og fjerning av eksportstøtte. De ønsker best mulig adgang til markedene i industrilandene for sine eksportprodukter. Mange av disse ønsker likevel at de selv skal kunne beskytte sine egne markeder gjennom helt eller delvis unntak fra tollreduksjoner. Utviklingsland, særlig i Afrika og Karibia, som i dag nyter godt av ulike preferanseordninger, har gitt uttrykk for bekymring for at generelle tollreduksjoner kan minske verdien av disse ordningene.

5.3 Tollfri import fra minst utviklede land (MUL)

Toll- og kvotefri markedsadgang for alle produkter fra verdens minst utviklede land (MUL) er et sentralt tiltak i regjeringens utviklings- og handelspolitikk og i handlingsplanen for fattigdomsbekjempelse. Formålet er å fremme handel og utvikling, og å bidra til at de fattigste landene blir bedre integrert i verdensøkonomien. Toll- og kvotefri adgang til det norske markedet for alle produkter fra land som står på FNs offisielle MUL-liste ble iverksatt fra 1. januar 2002. Unntaket var korn, mel og kraftfôr (jf. B.inst.S.nr. II (2000-2001)), hvor ordningen ble iverksatt fra 1. juli 2002. Fra samme dato ble det iverksatt en sikkerhetsmekanisme for disse varene. Tollfritaket og sikkerhetsmekanismen er en del av Norges generelle tollpreferanseordning (GSP) for import fra utviklingsland.

Sikkerhetsmekanisme for korn, mel og kraftfôr

Det var en forutsetning for endringer i importbetingelsene for korn, mel og kraftfôr at markedsbalansen for disse produktene skulle ivaretas i samsvar med intensjonene i den nye markedsordningen for korn. På bakgrunn av dette ble det etablert et overvåkningssystem for import av korn, mel og kraftfôr, samt en sikkerhetsmekanisme som kan utløses når markedsbalansen vurderes å være i fare. Ordningen administreres av Statens Landbruksforvaltning (SLF). Kriterier for utløsning av sikkerhetsmekanismen framgår av forskrift fra Landbruksdepartementet av 27. juni 2002 om sikkerhetsmekanisme og overvåkningssystem for toll- og kvotefri import av korn, mel og kraftfôr fra MUL. Utgangspunktet for utforming av sikkerhetsmekanismen var å legge forholdene til rette for størst mulig import fra MUL, samtidig som hensynet til markedsordningen for korn kunne ivaretas. Det har vært interesse blant importører for å skaffe seg lisenser for import av korn, mel og kraftfôr fra MUL, men det har hittil ikke blitt foretatt slik import.

Ordningen skal evalueres etter 1. juli 2003 for å vurdere hvorvidt den har fungert etter hensikten mht. økt MUL-import.

Arbeid for å bidra til økt eksport av landbruksprodukter fra MUL

Norge har svært liten MUL-import av landbruksvarer. MUL har i utgangspunktet få produkter å eksportere som tilfredsstillende industrilandenes ulike bestemmelser når

det gjelder f.eks. merking, miljøkrav eller sanitære og plantesanitære vilkår. Regjeringen legger derfor stor vekt på å bistå i arbeidet med å utvikle disse landenes kapasitet og kompetanse til å produsere eksportvarer som kan få innpass på industrilandenes markeder. Det har også vært nedsatt et uavhengig utvalg som har framlagt en rapport med ulike forslag for å styrke satsingen på landbruket innenfor utviklingssamarbeidet. Viktige spørsmål i denne sammenheng er behovet for å se satsingen på landbruk i en bredere sammenheng, betydningen av diversifisering av næringsstrukturen i utviklingslandene, og å arbeide med hele verdikjeden fra produksjon til endelig solgt produkt. Bistand gis via multilaterale kanaler som f.eks. UNCTAD, det internasjonale handelssenteret (ITC), Verdensbanken, UNDP og WTO. Det legges i denne sammenheng stor vekt på samordning av bistanden innenfor det integrerte rammeverket for handelsrelatert faglig bistand til MUL. I det bilaterale samarbeidet vil det bl.a. legges økt vekt på å utvikle utviklingslands kompetanse til å tilfredsstille sanitære og veterinære kvalitetskrav. Norad gir også støtte til konkret arbeid med å øke eksporten til Norge, bl.a. via Forum for utviklingshandel, Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon, Initiativet for Etisk Handel og Max Havelaar. Norad har også gitt støtte til en forstudie i regi av Norske Felleskjøp og Det Kgl. Selskap for Norges Vel for å kartlegge mulighetene for å importere kraftfôrråvarer fra MUL. På bakgrunn av denne studien har Norske Felleskjøp besluttet å videreføre prosjektet for gjennomføring av import av fôrstoffer fra MUL.

5.4 Forholdet til EU/EUs landbrukspolitikk

5.4.1 Innledning

Selv om landbrukspolitikken ikke er en del av EØS-avtalen, har utviklingen av EUs landbrukspolitikk betydning for norsk landbruk og næringsmiddelindustri på flere måter. Prisutviklingen på landbruksproduktene i EU påvirker omfanget av grensehandelen og konkurransekraften til i første rekke RÅK-industrien, som er konkurranseutsatt både på hjemmemarkedet og eksportmarkedet. Utformingen av EUs landbrukspolitikk har og betydning for graden av sammenfall i interesser mellom EU og Norge i internasjonale prosesser som WTO-forhandlingene.

EU vedtok i 1999 en større reform av sin landbrukspolitikk som har ført til prisreduksjoner på sentrale landbruksprodukter og økt vektlegging av bygdeutvikling og miljø. EU er nå i ferd med å gjennomgå effektene av denne reformen og vurderer endringer for enkelte markedsordninger. I juli 2002 la Kommisjonen frem en midtveisgjennomgang med forslag til videre endringer i EUs landbrukspolitikk. Forslaget innebærer økt bruk av produksjonsnøytral støtte, noe som skal gi EU en bedre forhandlingsposisjon i WTO. Det er ulike oppfatninger blant medlemslandene om forslagene fra Kommisjonen. Det er derfor usikkert hvor mye som til slutt vil bli vedtatt. Forholdet til prosessene i WTO er et viktig element i diskusjonen om midtveis-gjennomgangen.

Utvidelsesforhandlingene mellom EU og de ti kandidatlandene ble avsluttet ved toppmøtet i København 12.-13. desember 2002. En viktig forutsetning for utvidelsen var at det var enighet internt i EU om landbruksbudsjettet. Budsjettet for

landbrukspolitikken, utenom bygdeutviklingsmidler, kan maks øke med 1% pr år fra 2006 og frem til 2013.

5.4.2 Forhandlinger med EU

I henhold til EØS-avtalens artikkel 19 skal EU og Norge søke å fremme handelen med landbruksvarer. Forhandlingene om utvidet handel med basis landbruksvarer startet høsten 1995, men stoppet opp høsten 1997 som følge av misnøye blant flere EU-land med omfanget av konsesjoner i skissen til avtale mellom EU-kommisjonen og Norge. Forhandlingene startet opp igjen våren 2002 og ble avsluttet med et utkast til en avtale 18. desember 2002. Det vil bli lagt frem en proposisjon for Stortinget med sikte på iverksettelse av avtalen fra 1. juli 2003.

Forhandlingsresultatet vil innebære en viss økning av handelen med enkelte landbruksprodukter mellom EU og Norge. Sentrale elementer i avtalen er ost og kjøtt. For kjøttprodukter er det lagt opp til en gjensidig tollfri kvote på til sammen 800 tonn. For ost legges det opp til en gjensidig økning av eksisterende ostekvote til et samlet kvantum på 4000 tonn. Hele ostekvoten blir tollfri. For både kjøtt og ost vil dette innebære en viss økt konkurranse på hjemmemarkedet, men samtidig også bedre norske bedrifters eksportmuligheter til EU. Også for grønnsaker, bær og grønne planter innebærer forhandlingsresultatet gjensidige tollfrie eksportkvoter. For noen enkeltprodukter som såfrø, eplejuice, bacon crisp, potetflak og epler, har EU fått tollfrie kvoter til Norge. Dette er konsesjoner som i liten grad vil komme til erstatning for norsk produksjon, men som vil gi EU preferanser på det norske markedet. EU gis og tollfrihet inn til Norge på 40 posisjoner der tollene i dag er lav.

Protokoll 3 om handel med bearbeidede landbruksvarer var ikke ferdigforhandlet da EØS-avtalen trådte i kraft 01.01.1994. Høsten 2001 ble EØS/EFTA-landene enige med EU om en protokoll 3 avtale. Avtalen ble satt i verk fra 01.01.2002. Protokoll 3 avtalen inneholder en klausul om å avvikle gjenværende industribeskyttelse i tollsatsene innen 01.07.2004 med åpning for unntak. Forhandlinger om dette startet sommeren 2002 og avsluttet med et utkast til avtale mellom EU-kommisjonen og Norge 20. desember 2002. Resultatet innebærer at Norge avviker industrielementet i tollsatsene med unntak for syltetøy. I tillegg endrer Norge ikke tollsatsene for visse fôrvarer. EU fikk unntak fra kravet om eliminering av industrielementet for syltetøy, teknisk sprit, vineddik og tobakk. Det ble forhandlet om i underkant av 1/3 av posisjonene i protokoll 3. Avtalen er nå til vurdering i EUs medlemsland. De fremforhandlede, men enda ikke ratifiserte, endringene i protokoll 3 vil for deler av næringsmiddelindustrien medføre økt konkurranse på hjemmemarkedet. Samtidig vil også muligheten for eksport til EU-markedet forbedres for en del norske produkter.

Ved siden av fisk og finansielt instrument ble også landbruk diskutert i utvidelsesforhandlingene om EØS som pågikk vinteren 2003. I forhandlingene relatert til landbruk ble prinsippet om kompensasjon for tap av preferensiell handel lagt til grunn. Forhandlingene er ikke endelig avsluttet

5.4.3 Forhandlinger i regi av EFTA

Det er orientert om EFTAs forhandlinger om frihandelsavtaler i tidligere proposisjoner, jf. St.prp.nr.1 (2002-2003) Utenriksdepartementet og St.prp.nr.1 (2002-2003) Nærings- og handelsdepartementet. Forhandlinger om frihandelsavtale pågår nå mellom EFTA-landene og henholdsvis Canada, Tunisia, Egypt, Libanon og Sør-Afrika. Frihandelsforhandlingene med Chile er avsluttet, men avtalen er ikke ratifisert.

EFTA-konvensjonen av 1960, også kalt Stockholmskonvensjonen, regulerer etter EØS-avtalens ikrafttredelse i utgangspunktet kun handelsforbindelser mellom Sveits på den ene siden og EFTA/EØS-landene Norge, Island og Liechtenstein på den andre siden. Konvensjonen, som også omfatter bearbeidede landbruksvarer og enkelte basis landbruksvarer, er nå revidert og den reviderte konvensjonen (Vaduz konvensjonen) trådte i kraft 01.06.2002. I revisjonen har en for bearbeidede jordbruksprodukter blitt enige om at EFTA-land i sin handel seg imellom skal benytte de samme tollsatser som gjelder mellom EFTA-land og EU.

6 Hovedtrekk i statens tilbud

6.1 Innledning

Opplegget for statens tilbud er basert på de prinsipper som er trukket opp i St.meld. nr. 19 (1999-2000) "Om norsk landbruk og matproduksjon" med tilhørende Innst.S. nr. 167 (1999-2000) fra Næringskomiteén og Regjeringens Sem-erklæring. I Innst.S. nr. 167 (1999-2000) heter det i kapitlet om økonomiske og sosiale forhold bl.a. følgende:

"Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener at gode inntektsmuligheter i landbruket er avgjørende for å sikre matsikkerhet og tilstrekkelig produksjon av trygg mat med høy kvalitet og produksjon av fellesgoder for samfunnet. Samtidig bidrar gode inntektsmuligheter til rimelig fordeling av inntekt og velferd i samfunnet.....

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, understreker at yrkesutøvere i landbruket er selvstendig næringsdrivende. Fortsatt vil næringens egen tilpasning ha avgjørende betydning for den faktiske inntektsutviklingen. Det er begrensninger i handlingsrommet for inntektsdannelsen framover. God utnytting av markedsmulighetene, økt mangfold, et balansert marked, strukturelle endringer og fornuftige kostnadstilpasninger vil i økende grad få betydning for at en slik inntektsutvikling kan oppnås.....

Flertallet er enig i at det er nødvendig å omfordele jordbruksavtalens økonomiske virkemidler i retning av bruk som har ressursgrunnlag til å gi et viktig bidrag til sysselsetting og inntekt. Flertallet har merket seg at det ikke er aktuelt å foreta en avkorting av overføringene i forhold til annen inntekt.....

Et omfattende og detaljert virkemiddelsystem er ressurskrevende både for forvaltningen og brukerne. Det kan også stimulere tilpasninger i næringen som kommer i konflikt med en best mulig tilpasning til etterspørselen.

Flertallet er enig i at det er behov for å forenkle virkemiddelsystemet i jordbruket og forutsetter at dette følges opp av forhandlingspartene i de årlige jordbruksforhandlingene. Flertallet er videre enig i at en slik forenkling ikke kan gjennomføres uten at det vil slå ulikt ut for enkeltbruk. Slike utslag må likevel aksepteres for at en nødvendig forenkling skal kunne gjennomføres."

I Sem-erklæringen, under tittelen "Ny giv for landbruket" heter det:

"Desentralisert landbruk med variert bruksstruktur er viktig både av beredskapshensyn og av hensyn til behovet for trygg mat. Landbruket spiller en vesentlig rolle for å sikre levende bygder og spredt bosetting. Eiendomsretten og råderetten over ressursgrunnlaget er sterkt forankret i jordbrukssamfunnet. Dette utgjør et viktig grunnlag for et livskraftig landbruk og langsiktig ressursforvaltning. Ressursene må forvaltes på en bærekraftig måte slik at det biologiske grunnlaget og miljøkvaliteter i kulturlandskapet sikres. Jordvernet er viktig for å hindre at dyrket mark går tapt. Samarbeidsregjeringen vil søke å sikre Norge fortsatt handlingsrom for en nasjonal landbrukspolitikk innenfor rammen av WTO og andre internasjonale avtaleverk. Både hensynet til handlingsrommet i landbrukspolitikken og behovet for bedre markedsbalanse nasjonalt tilsier en videre tilpassing til mer produksjonsnøytrale tilskuddsordninger. Samarbeidsregjeringen vil arbeide for et livskraftig landbruk som utnytter ny teknologi og nye markedsmuligheter og gir forbrukerne kvalitetsprodukter til konkurransedyktige priser. Forskjellen i matprisene i forhold til våre naboland bør reduseres."

Statens forhandlingsutvalg viser til at jordbruksavtalen i 2002 hadde sin basis i dette premisgrunnlaget. Jordbruksavtalen skal bidra til omstilling og effektivisering og at aktive utøvere skal få en inntektsutvikling på linje med andre grupper i samfunnet, kombinert med et fortsatt desentralisert landbruk med variert bruksstruktur. Samtidig skal det tas større hensyn til bruk hvor jordbruksproduksjonen utgjør et viktig bidrag til inntekten.

Grunnlagsmaterialet fra Budsjettneemnda for jordbruket dokumenterer nå en forsterket effektivisering og strukturrasjonalisering som over tid vil gi reduksjon i kostnadene i vareproduksjonen. Dette er nødvendig for at jordbruket fortsatt skal være i stand til å produsere fellesgodene samfunnet etterspør og som er hovedbegrunnelsen for overføringsnivået. Regjeringen mener denne effektiviseringen i økende grad må kombineres med ny næringsutvikling for at målet om levende og aktive bygdesamfunn skal kunne realiseres.

6.2 Fornytt satsing på næringsutvikling

Landbruket møter store utfordringer på flere områder. Til sammen medfører globaliseringen av verdensøkonomien, Norges forpliktelser i henhold til internasjonale avtaler, innfasingen av petroleumsinntektene og krav om økt effektivisering og nyskaping i all produksjon av tjenester og produkter store utfordringer også i landbrukssektoren. Sammen med markedets krav om både økt mangfold og lavere pris medfører dette at nasjonale mål for landbruket blir vanskelige å oppfylle. Utfordringen vises best gjennom reduksjonen i antall driftsenheter over tid. En framskrivning av denne utviklingen vil redusere det tradisjonelle landbrukets rolle i norsk distrikts- og bosettingspolitikk.

Denne situasjonen danner utgangspunktet for etableringen av prosjektet Landbruk Pluss. Landbruk Pluss skal bidra til at landbrukspolitikken i større grad tilrettelegger for å utvikle ny aktivitet og attraktive bosteder og oppvekstvilkår i distriktene parallelt med strukturendringene i landbruket. Politikken skal både gjøre det attraktivt for nye grupper av mennesker å etablere ny aktivitet i distriktene og mer attraktivt for de som ønsker å ta over driften på hjemgården. Og den skal legge til rette for produsenter som ønsker å legge om til en produksjon av mer spesialiserte produkter og tjenester som i større grad henter inntjeningen fra markedet.

For å oppnå dette må det arbeides etter enkelte hovedlinjer. For det første er det behov for gjennomgang og forenkling av juridiske virkemidler som regulerer eller påvirker mulighetene for næringsutvikling, bosetting og areal- og ressursdisponeringen i distriktene. Videre må det fokuseres på hvilke effekter regulatoriske og økonomiske virkemidler i landbrukspolitikken har i forhold til å benytte bygdenes ressurser til å øke bolyst og næringsvirksomhet. Et annet sentralt element er å øke innovasjonsgraden i distriktene gjennom økt kommersialisering av eksisterende kunnskap og produksjon av ny kunnskap som grunnlag for en forsterket næringsutviklings- og bosettingspolitikk.

Grunnlaget for å nå målene innen Landbruk Pluss ligger i kunnskapen og det lokale engasjement i kommunene. Dette forutsetter en kombinasjon av forenkling av virkemidlene og økt lokal tilpasning og desentralisering i gjennomføringen. Målet er å stimulere til lokal forankring, forståelse og aksept for viktige

landbrukspolitiske målsettinger, og forsterket lokaldemokrati på landbruksområdet. Prosjektet skal forsterke desentraliseringen av myndighet og oppgaver til kommunene utover det som følger av St.meld. nr. 19 (2001-2002) *Nye oppgaver for lokaldemokratiet* og Stortingets behandling av denne.

Statens forhandlingsutvalg mener det er viktig at jordbruksavtalen settes inn i denne hovedtenkingen for landbrukspolitikken og at det innenfor jordbruksavtalen utvikles virkemidler som styrker målene med Landbruk pluss. I kapittel 7 vil tiltak relatert til Landbruk pluss bli nærmere beskrevet.

6.3 Forenkling av avtaleinstituttet

I Sem-erklæringen sa Regjeringen at den ville vurdere forenklinger i avtaleinstituttet. Statens forhandlingsutvalg la den 31. mars fram et arbeidsdokument med opplegg for forenklinger og større målretting av de landbrukspolitiske virkemidler. I et oppfølgende møte 11. april meldte jordbruket tilbake at de oppfattet statens forslag som så omfattende at det bør behandles i de ordinære forhandlingene.

Statens forhandlingsutvalg legger til grunn for tilbudet at avtaleåret for bevilgningene skal følge kalenderår og at utflytting av tilskuddordninger fra avtalen blir en del av forhandlingene, med grunnlag i de prinsipper som ble trukket opp i arbeidsdokumentet av 31. mars 2003, jf. kap. 7. Videre legger Statens forhandlingsutvalg til grunn at inneværende avtale for bevilgningene, som formelt løper til 30. juni 2003, forlenges med et halvt år slik at Stortingets bevilgningsnivå på kapittel 1150 for kalenderåret 2003 legges til grunn for forhandlingene.

I innstillingen fra næringskomiteen om jordbruksoppgjøret 2002 under avsnittet "forenkling og målretting av verkemidla" (jf. Innst. S. nr. 250 (2001-2002)) heter det bl.a:

"Fleirtalet i komiteen, alle unnateke medlemene frå Framstegspartiet, vil peika på at det er nødvendig å utvikle regelverket og oppfølginga av det, for å hindre tilpassingar som ikkje er i tråd med måla og intensjonane for dei einskilde ordningane. Tilpassingar frå einskilde næringsutøvarar som utnyttar tilskotsystemet, må ein kome til livs. Etter fleirtalet si oppfatning kan ein overgang til toårige jordbruksavtalar vere eit viktig tiltak i samband med forenklingsarbeidet og ber departementet vurdere ein slik overgang i jordbruksforhandlingane det komande året."

Regjeringen har vurdert overgang til toårige avtaler, men vil ikke gå inn for en slik løsning. Toårige avtaler vil innskrenke Stortingets handlefrihet og innebære at landbrukspolitikken i sterkere grad blir løsrevet fra helhetlig prioritering i den ordinære budsjettprosessen og kan bidra til å hindre eller bremse nødvendige reformer. Innføring av flerårige avtaler for jordbruket vil gjøre det vanskeligere å stå i mot krav om tilsvarende bindinger fra andre næringer og interessegrupper.

6.4 Jordbruksfradrag ved skatteliggingen

Stortinget vedtok i fjor høst den utvidelsen av jordbruksfradraget som Regjeringen hadde foreslått, og som lå til grunn for inneværende jordbruksavtale. Den inntektsproporsjonale utvidelsen ble gitt med halv virkning for 2002 og full virkning for 2003. Innføringen og utvidelsen av jordbruksfradraget er ikke

forhandlingstema, men har vært lagt til grunn for 2 jordbruksavtaler, som en betydelig del av rammene. De fleste regnskap og inntektsberegninger gjøres opp på nivået før skatt. Statens forhandlingsutvalg vil derfor understreke at ved vurdering av inntektsutvikling i jordbruket etter 1999 er det nødvendig å ta hensyn til inntektsverdien før skatt av jordbruksfradraget.

Budsjettnemnda for jordbruket har beregnet inntektsverdien av jordbruksfradraget for 2001 på grunnlag av skattestatistikken og framregnet den til 2003, som vist i tabell 6.1. Det utvidede fradraget er fullt innfaset i anslaget for 2003, på ca 880 mill. kroner eller 13.200 kroner pr årsverk. Anslag for verdi av fradraget for kommende periode er usikker. Statens forhandlingsutvalg vil legge til grunn samme verdi i kroner pr årsverk i kommende avtaleperiode som BFJs anslag for 2003.

Tabell 6.1. Virkningen av inntektsfradraget.

	2001	2002	2003
Spart skatt, millioner kroner	444	513	591
Inntektsverdi før skatt, millioner kroner	663	765	882
Antall årsverk i jordbruket	74.300	70.500	66.600
Inntektseffekt, kroner pr årsverk	8.900	10.900	13.200

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket. Selvangivelsesdata for 2001. Anslag for 2002 og 2003.

6.5 Rammen for oppgjøret

6.5.1 Grunnlagsmaterialet

Utviklingen i viktige økonomiske indikatorer fra Budsjettnemnda for jordbruket er gjengitt i kapittel 3. Bl.a. som følge av periodisering og regnskapsprinsipper er det store bevegelser i inntektene fra år til år. Med utgangspunkt i dette må derfor inntektsutviklingen i jordbruket vurderes over mer enn ett år. Årets Totalregnskap viser en økning i inntektene pr årsverk på knapt 3,5 prosent over de siste 5 regnskapsår, inklusive skatteordningen. Når det også tas hensyn til budsjettert inntektsutvikling til 2003 kommer inntektsutviklingen de siste 6 år på linje med andre grupper. Inntektsutviklingen fra 2001 til 2002 er, inklusive beregnet virkning av skatteordningen, om lag 3 prosent svakere enn Budsjettnemndas anslag etter avtale.

Fra 2002 til 2003 har BFJ, i Normaliserte regnskaper, budsjettert med en inntektsøkning for jordbruket på vel 13 prosent, regnet pr årsverk. Den viktigste enkeltårsaken til dette er betydelig fall i prognosert realrente (-2,8 prosent), som alene gir en beregnet inntektsøkning på over 700 mill kroner. Herav følger 260 mill kroner av redusert nominell rente. Resten kommer som beregnet prisstigningsgevinst etter økning i den generelle prisveksten fra 1,3 prosent i 2002 til 3 prosent i 2003. Prisstigningsgevinsten må ses i sammenheng med at kapitalslitet beregnes prisnivåjustert, og at det dermed oppstår en gevinst på den lånefinansierte delen. Imidlertid blir utviklingen svært ustabil med store endringer i prisveksten mellom år når gevinsten i sin helhet føres til inntekt i året.

Økt reduksjon i antall årsverk i sektoren gir økning i inntekten pr. årsverk. Fra 2000 til 2003 reduseres antall årsverk prosentvis mer enn dobbelt så mye som på 90-tallet. Dette henger noe sammen med reduksjon i melkeproduksjonen, men også

med en forsterket strukturrasjonalisering og effektivisering. Fortsatte strukturelle forbedringer er nødvendig for å redusere småskalalempene i produksjonen. Forbedringer i kostnadsutviklingen i omsetningsorganisasjonene og i de videre omsetningsledd har stor betydning både for industriens konkurransekraft og for utbetalingsprisene til råvareprodusentene.

Markedsbalansen har de siste 3 årene vært bedre enn på mange år, og det ligger ikke større inntektsmuligheter for jordbruket i forbedring av den gjeldende markedsbalansen. Derimot ligger det betydelige muligheter i ny næringsutvikling som faller utenfor Budsjettnemndas materiale, samt i spesialmarkeder utenfor representantvare/-målprissystemet i jordbruksavtalen.

6.5.2 Tilbudets ramme

Statens forhandlingsutvalg legger til grunn for vurdering av rammes størrelse at moderate inntektsoppgjør skal bidra til å bringe lønns- og kostnadsutviklingen mer på linje med våre handelspartnere. Inntektsoppgjørene som til nå har blitt gjennomført er i tråd med dette. Det er videre nødvendig med en stram budsjettpolitikk bl.a. for å bedre rammebetingelsene for konkurranseutsatt næringsvirksomhet. Jordbruksavtalen kan ikke skjermes fra de innstramminger som er nødvendig, og jordbruket vil også ha betydelig nytte av en økonomisk politikk som bidrar til lavere renter. Grunnlagsmaterialet fra Budsjettnemnda for jordbruket tilsier også at rammen i oppgjøret må ligge vesentlig lavere enn i fjorårets oppgjør, slik også jordbrukets krav legger til grunn. Videre legger Statens forhandlingsutvalg vekt på at den gule støtten iflg. WTO-avtalen ikke skal økes.

Etter pålegg fra ESA arbeider Finansdepartementet med et opplegg for avvikling av el-avgiften for næringsvirksomhet. Selv om jordbruket ikke er omfattet av EØS-avtalen, legger Regjeringen til grunn at også jordbruket bør fritas fra el-avgiften, forutsatt at dette følges opp med tilsvarende reduksjon i budsjettoverføringene til jordbruket. Det arbeides primært med en ordning der avgiften fases ut over 5 år. Provenyeffekten er ikke endelig avklart. I dette opplegget er det regnet med en kostnadsbesparelse for jordbruket på i underkant av 110 mill kroner ved full avvikling, tilsvarende om lag 22 mill. kroner i 2004. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at dersom det blir aktuelt med raskere avvikling i 2004 tas det opp forhandlinger om tilsvarende justering av rammen.

Rammen i tilbudet består av endring i bevilgning over kap. 1150 og målprisendringer. Ved vurdering av rammens størrelse i tilbudet har Statens forhandlingsutvalg, som forutsatt, tatt utgangspunkt i en helårsbetraktning for ulike indikatorer, slik det er gjort ved de to siste års jordbruksavtaler. Dette utgangspunktet er gjengitt i tabell 6.2.

Tabell 6.2 Oppbygging av avtalens ramme. Mill. kroner.

	Mill kr
1. Endring i kostnader	225
3. Inntektsvekst	400
A. SUM	625
<i>Inndekning</i>	
4. Reduksjon i antall årsverk	580
5. Økt kostnadseffektivitet i jordbruket og matvarekjeden	100
6. Redusert el-avgift	20
B. SUM inndekning	700
Ramme (A-B)	-75

Det er lagt til grunn en inntektsvekst pr årsverk på om lag 4 prosent, tilsvarende 400 mill. kroner. På kostnadssiden er det lagt til grunn en prisvekst på 2,5 prosent tilsvarende den generelle prisveksten og volumreduksjon på grunnlag av Budsjettnemndas beregnede volumendringer for kostnadene i Totalkalkylen for jordbruket.

Som inndekning har Statens forhandlingsutvalg lagt til grunn at arbeidsforbruket reduseres med 5,5 prosent, slik det også er lagt til grunn i jordbrukets krav. Det er også lagt til grunn et krav til økt kostnadseffektivitet i jordbruket og matvarekjeden på 100 mill. kroner.

I sum gir dette en ramme for tilbudet på –75 mill. kroner inkl. første års utslag av avvikling av el-avgiften. Statens forhandlingsutvalg foreslår at rammen finansieres som vist i tabell 6.3

Tabell 6.3 Ramme for tilbudet på årsbasis, mill. kroner.

	Mill. kr.
Målpriser fra 01.07.03	120
Budsjett, kap 1150 i 2004	-350
Engangsmidler	135
Redusert el-avgift 2004	20
Ramme, mill. kr	-75

Statens forhandlingsutvalg foreslår følgende disponering av engangsmidler, jf. tabell 6.4.

Tabell 6.4 Disponering av engangsmidler.

Post	Mill. kr.
50.11 Landbrukets utviklingsfond i 2003	18,1
50.12 Skadefondet for landbruksproduksjon	39,0
70.11 Avsetningstiltak	2,0
74.17 Økt sats AK-tilskudd grovfôr 2004	26,7
74.17 Digitale markslagskart	16,1
78.11 Refusjon av avløserutgifter ferie og fritid	33,0
Sum engangsmidler	134,9

Det foreslås avsatt engangmidler i hovedsak for å sikre aktivitet i tråd med forutsatt regelverk og til direkte inntektsgivende tiltak. Avsetningen til LUF er nødvendig for å sikre midler nok til å opprettholde eksisterende ordninger og innvilgningsramme. Avsetningen til skadefondet er nødvendig for å dekke opp eksisterende forpliktelser. Det er avsatt i alt 57,8 mill. kroner til avløserordningen og areal- og kulturlandskapstilskudd. Det er forutsatt avsatt midler til digitale markslagskart i tråd med fjorårets avtale, jf. kap. 8.

I jordbrukets krav er tatt opp flere forslag til endringer på skatte- og avgiftsområdet. Statens forhandlingsutvalg viser til at skatter og avgifter ligger utenfor jordbruksavtalen.

6.6 Endring i målpriser og råvarekostnader

Målprisene foreslås økt innenfor er ramme på 120 mill kroner, som vist i tabell 6.5. Målprisene på korn foreslås redusert med 5 øre pr kg. Sammen med endringer i gul budsjettstøtte legger Statens forhandlingsutvalg til grunn at tilbudet ikke øker gul støtte i WTO.

Konkurranseskraften til konkurranseutsatt næringsmiddelindustri er viktig, også for jordbruket, og avhenger bl.a. av netto råvarekostnader i forhold til EU-markedet. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at avtalen må legge til rette for at rammebetingelsene for spesielt konkurranseutsatt industri forbedres.

I tillegg til de beskrevne endringene i målprisene økes bevilgningen til prisnedskrivning til RÅK-industrien med 10 mill. kroner. Bevilgningsøkningen tar høyde for økningen i målpris for storfekjøtt og en begrenset utvidelse av vareomfanget i ordningen. Svingninger i internasjonalt prisnivå på jordbruksråvarer og kronekurs krever en viss fleksibilitet innenfor bevilgningen for å sikre forutsigbare rammer for industrien. Myndighetene vil følge utviklingen i konkurransesituasjonen nøye. Utvidelse av vareomfanget vil bli vurdert i lys av denne utviklingen.

Tiltak i melmarkedet

Differansen mellom norske og internasjonale melpriser har økt de siste årene og differansen er vesentlig større enn forskjellen i råvareprisen skulle tilsi. For å bedre konkurransesituasjonen for den melbaserte næringsmiddelindustrien viser Statens forhandlingsutvalg til at målprisene for korn reduseres, men det er i særlig grad nødvendig med tiltak som ligger utenfor avtalesystemet. For å stimulere til økt effektivitet og lavere kostnader i verdikjeden bør den administrativt fastsatte tollsatsen på mel settes ned til tilsvarende nivå som tollsatsen på mel, som er regulert i protokoll 3 til EØS-avtalen. Det er videre nødvendig å forsterke prisovervåkingen i hele verdikjeden for korn/matmel. Statens landbruksforvaltning vil, med utgangspunkt i sin forvaltning av tollvernet, få de nødvendige fullmakter for å forsterke innsatsen på dette feltet.

Statens forhandlingsutvalg viser til den analyse og vurdering av melmarkedet som er foretatt av SLF. Denne viser at prispåslagene fra korn til mel er høye i Norge. Det bør være mulig å redusere kostnadene vesentlig i de nærmeste år. Det er en oppgave for alle aktører i melmarkedet å bidra aktivt til en slik kostnadsreduksjon.

6.7 Internasjonale forhold

Internasjonale forhold legger i økende grad føringer for utviklingen av den nasjonale landbrukspolitikken, jf. kap. 5. Det følger både av bilateralt og multilateralt avtaleverk, herunder forhandlinger med EU, men også utviklingen i internasjonale markeder med fallende priser på sentrale landbruksvarer. Spesielt vil en ny WTO-avtale, slik de ulike forslag nå ligger, kunne få stor betydning for utformingen av landbrukspolitikken framover. Det vil kunne gjelde både tilskuddsordningene i nivå og innretning og markedsordningene.

Selv om det nå er uklart på hvilket tidspunkt en ny WTO-avtale vil tre i kraft, og hvilket omfang den vil få, synes likevel retningen i en slik avtale klar. Statens forhandlingsutvalg mener at utfordringene som de internasjonale forhold i økende grad skaper for det norske landbruket, må tas på alvor i kommende avtaleperiode. Statens forhandlingsutvalg mener gradvise tilpasninger i tide vil være et viktig bidrag til at det norske landbruket i fremtiden skal kunne oppfylle sine samfunnsoppgaver.

Statens forhandlingsutvalg mener at avtalen må utformes innenfor rammen av Norges forslag i WTO-forhandlingene. Av disse grunner må det legges betydelig vekt på å unngå økning i gul støtte. Videre er det viktig å redusere førkornprisen for å kunne redusere kostnadene i husdyrproduksjoner.

6.8 Andre hovedpunkter

Forvaltningsmodell for kommunale virkemidler

Forvaltningsansvaret for de spesielle miljøvirkemidlene og områdetiltak under LUF foreslås overført til kommunene fra 2004. Midlene fordeles til kommunene via Fylkesmannen med utgangspunkt i de premisser som er trukket opp gjennom en arbeidsgruppe med representasjon fra jordbrukets organisasjoner. Det foreslås videre at virkemidlene til skogbruksformål og bioenergi tas ut av jordbruksavtalen og overføres til det ordinære statsbudsjettet med 158 mill. kroner.

Miljøprogram

Fra 2004 etableres nasjonalt miljøprogram. I det forankres nasjonale mål og føringer i landbruks- og miljøpolitikken og rammer og føringer for regionale miljøprogram. Fra og med 2005 etableres det regionale miljøprogram. De skal gi føringer for regionale prioriteringer innenfor miljøområdet, med bakgrunn i nasjonale landbruks- og miljøpolitiske målsettinger. Fra samme tidspunkt etableres det en miljørettet økonomisk virkemiddelpakke på regionalt nivå på om lag 400 mill. kroner.

Virkemiddelpakken etableres gjennom å overføre bevilgningsrammene til ordningene Tilskudd til seterdrift med melkeproduksjon, Tilskudd til dyrking av fôr i fjellet, Driftsvansketilskudd til brattlendte bruk, Tilskudd til organisert beitebruk, Tilskudd til endra jordarbeiding og Fylkesvise midler til informasjons- og miljøtiltak. Disse ordningene fjernes, men formål med miljøvirkning videreføres på regionalt nivå. I tillegg overføres vel 150 mill. kroner fra andre ordninger på jordbruksavtalen.

De miljøkravene som i dag ligger i forskrift om produksjonstilskudd, §8, regionaliseres gjennom at sentral landbruksforvaltning, i dialog med Fylkesmannen, fastsetter mer hensiktsmessige miljøkrav med utgangspunkt i regionale miljøutfordringer. Regelverket for tilskudd til spesielle miljøtiltak endres slik at også søkere som ikke er berettiget produksjonstilskudd kan motta dette tilskuddet. Det forutsettes at nødvendige vilkår knyttet til slike søknader settes ved tildeling

Økologisk landbruk

Satsingen på økologisk jordbruk videreføres. Økende omfang av den økologiske produksjonen krever økte bevilgninger. Statens forhandlingsutvalg mener at styrket satsing på markedssiden vil være viktig for den videre utviklingen av det økologiske jordbruket. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor en viss dreining av prosjektmidlene mot markedstiltak. Det innføres tilskudd til økologisk svineproduksjon. De samlede bevilgninger økes med 12 mill. kroner til 128 mill. kroner.

Strukturpolitikken

Som vist i kapittel 3 viser grunnlagsmaterialet fra Budsjettnemnda for jordbruket en forsterket effektivisering og strukturendring de siste årene. Bl.a. i inneværende jordbruksavtale ble det gjennomført flere endringer som gir bøndene større handlingsrom og flere tilpasningsmuligheter med sikte på å redusere produksjonskostnadene gjennom strukturendringer og samarbeidstiltak. Regjeringen har fastsatt økte konsesjonsgrenser (om lag 50 prosent) og forenklinger i regelverket for kraftfôrkrevende produksjoner. Det er dermed lettet på flere begrensninger i bøndenes handlingsrom, som over tid vil bidra til strukturforbedringer og lavere produksjonskostnader.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at maksimal kumelkekvote pr bruk økes fra 225.000 liter til 300.000 liter for enkeltbruk og fra 750.000 liter til 900.000 liter for samdrifter.

Markedsordningen for melk

Med utgangspunkt i NILFs rapport *Ny markedsordning for melk – større konkurranse og like vilkår* har Landbruksdepartementet gjennomført en videre utredning av ordningen med sikte på implementering fra 1. juli 2003. Landbruksdepartementet har kommet til at det ikke vil være forsvarlig å iverksette noen ny markedsordning for melk fra 1. juli 2003. Iverksettelsen er derfor utsatt derfor til 1. januar 2004.

Det må imidlertid innføres tiltak fra 1. juli 2003 som retter seg mot uavhengige konsummelkmeierier. Det foreslås å innføre et særskilt distribusjonstilskudd for konsummelk meierier etablert før 1. januar 2003 (Q-meieriene). Tillegget finansieres over prisutjevningsordningen for melk. I tillegg åpnes det for at uavhengige aktører med egne leveranser av melkeråvare kan gis en kompensasjon gjennom en redusert utjevningssavgift/økt utjevningstilskudd i prisutjevningsordningen for melk for å legge til rette for at disse aktørene skal kunne trekke til seg egne leverandører. Samtidig vil det være aktuelt å videreføre de

midlertidige ordninger med tilskudd til små konsummelk meierier finansiert over jordbruksavtalen fram til ny markedsordning for melk iverksettes.

For kvoteordningen for geit foreslås det at det gjøres en vurdering fram til forhandlingene i 2004 av å avvikle eller liberalisere den vesentlig i områder der det er ønskelig å opprettholde et sterkt geitemiljø.

Kjøtt og egg

På grunnlag av den gjennomgang av markedsordningene som er gjennomført foreslår Statens forhandlingsutvalg at fjørfekjøtt (kylling) bør tas ut av markedsreguleringssystemet, når det gjelder avsetningstiltak. Produksjonen har kort syklus, det er ikke adgang til reguleringseksport, omsetningen er sterkt vertikalt integrert og avsetningstiltaket billigsalg er kontroversielt. Utbudet er videre styrt gjennom sterk produksjonskontroll. Statens forhandlingsutvalg mener det fortsatt bør være adgang til å gjennomføre andre avgiftsfinansierte tiltak som stimulering av etterspørselen og opplysning og veiledningstiltak. En målpris for kylling videreføres av hensyn til importvernet for fjørfekjøtt. SLF får ansvar for å gjennomføre prisnoteringer, tilsvarende systemet som er etablert for grøntsektoren.

Fordelingsprofilen

Fordelingsprofilen baseres på prinsippene fra Stortingets behandling av St. meld. nr. 19 (1999-2000) og Sem-erklæringen, med sikte på å bidra til en gradvis omstrukturering og effektivisering i jordbruket. En større andel av midlene søkes kanalisert mot bruk der produksjonen har stor betydning for inntekt og sysselsetting. Den geografiske differensiering opprettholdes. Det vises for øvrig til kap. 7.1.

Forenkling, målretting og effektivisering av virkemiddelbruken

Oppsummert foreslår Statens forhandlingsutvalg følgende tiltak for forenkling og målretting, jf. ovenfor og kap. 7:

- Erstatningsordningene i forbindelse med pålegg og restriksjoner i dyrehold og planteproduksjon samordnes og finansieres utenfor avtalen.
- Avtaleordningene innenfor Skadefondet for landbruksproduksjon forenkles
- Tilskuddene til mellomfrakt og engrosomsetning av kjøtt avvikles over 3 år
- Markedsregulering for kylling avvikles.
- Etablering av miljøprogram og regionalisering av enkelte virkemidler med sikte på målretting og styrket lokaldemokrati. Samtidig avvikles enkelte ordninger på avtalen
- Avtaleinstituttet forenkles som foreslått i arbeidsdokument av 31.03.03, jf. kap. 7.1.

Andre punkter

- De økonomiske virkemidler styrkes for bruk der jordbruksproduksjonen utgjør et viktig bidrag til inntekten. I tilskudd til husdyr økes antall støtteberettigede kyr fra 50 til 80 pr bruk.
- Handlingsplanen for plantevernmidler videreføres med siktemål å redusere miljøkonsekvensene vesentlig

6.9 Fordeling på priser og tiltak

Endringene i målprisene er vist i tabell 6.5.

Tabell 6.5 Fordeling av målprisendringer for avtaleperioden.

Produkt	Kvantum		Verdi Mill. kr.	Endring	Total
	Mill.	l/kg		Kr. pr. l / kg	endring mill. kr
Melk , ku		1526,3		0,00	0,0
Melk, geit		20,2		0,00	0,0
Storfe		83,4		1,66	138,4
Gris		105,8		-0,18	-19,0
Sau/lam		24,6		0,00	0,0
Egg		49,1		-0,05	-2,5
Fjørfekjøtt		47,7		-0,25	-11,9
Poteter		248,0		0,01	2,5
Grønnsaker			931,2	2,0 %	19,0
Frukt			109,1	2,0 %	2,2
Norsk matmel		174,0		-0,05	-8,7
Sum avtalepriser					120,0

Bevilgningspostene over kapittel 1150, *Til gjennomføring av jordbruksavtalen*, foreslås endret som vist i tabellen under. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at budsjettet for 2004, før endringer som følge av forhandlingene er konsekvensjustert opp 200 mill. kroner som følge av forskyvningen i bevilgning fra 2003 til 2002. Satsendringer på de enkelte ordningene går fram av fordelingsskjemaet som følger tilbudet som vedlegg. Tilpasning av virkemiddelbruken er nærmere omtalt i kapittel 7.

Tabell 6.6 Endringer i bevilgninger til gjennomføring av jordbruksavtalen.

Post		Endring	Budsjett
		mill. kr	2003 mill. kr
50	Fondsavsetninger	25,000	661,500
70	Markedsregulering	4,000	246,500
73	Pristilskudd	-152,600	2 181,066
74	Direkte tilskudd	-136,876	6 744,385
77	Utviklingstiltak	1,000	321,860
78	Velferdsordninger	-90,500	1 573,854
SUM KAP. 1150 ¹⁾		-349,976	11 729,165

¹⁾ I tillegg disponeres 135 mill. kroner i engangsmidler.

Utslag på referansebrukene

BFJs sekretariat har beregnet utslaget av rammeendringene på referansebrukene, som er basert på NILFs driftsgranskinger. Verdien av det utvidede jordbruksfradraget er lagt inn som beregnet av Budsjettnemnda.

Tabell 6.7 viser det isolerte utslaget av de foreslåtte pris- og tilskuddsendringene, samt utslaget av redusert el-avgift. Beregningene gir ikke noe anslag på inntektsutviklingen i forhold til året før. Disse beregningene er kvantumsfaste og fanger ikke opp effektene av tilpasninger, verken på inntekts- eller kostnadssiden.

De årlige produktivitetsendringene som er en del av Budsjettnemndas grunnlagsmateriale er ikke regnet fram til 2004.

Tabell 6.7 Beregnet utslag av tilbudet på referansebrukene. Kr. pr årsverk

	Før oppgjør 2003, ekskl. skatteord.	Før oppgjør 2003, inkl. skatteord. ¹⁾	Utslag av tilbudet ²⁾
1 Melk og storfeslakt, 15,6 årskyr	145 000	159 200	-100
2 Korn, 286 dekar korn	129 100	158 900	-2 100
3 Sau, 109 vinterfôra sauer	87 000	102 700	3 100
4 Melkeproduksjon geit, 75 årsgeiter	149 100	165 500	1 400
5 Svin og korn, 35 avlssvin + 266 dekar	258 600	275 000	-4 000
6 Egg og korn, 2600 høner 207 daa korn	165 500	187 900	-2 500
7 Poteter og korn, 96 daa poteter+264 daa	185 600	205 400	-1 400
8 Storfeslakt/ammeku, 11 ammekyr	70 000	87 300	-400
9 Frukt/bær og sau/geit	100 800	113 400	900
10 Melk og storfe, <15 årskyr (12 årskyr)	128 800	143 900	-300
11 Melk og storfe, >15 årskyr (20 årskyr)	158 700	171 300	200
12 40 største melkebruk (27 årskyr)	166 200	177 900	400
13 Melk og storfe, 18,7 årskyr Østl. flat	139 800	152 600	0
14 Melk og storfe, 14,7 årskyr Østl andre	127 400	141 100	-100
15 Melk og storfe, 24,5 årskyr Jæren	171 100	184 200	300
16 Melk og storfe, 14,5 årskyr Agder/Roga.	130 700	145 400	-300
17 Melk og storfe, 13,4 årskyr Vestlandet	146 800	163 000	0
18 Melk og storfe, 15,8 årskyr Trøndelag	153 800	167 600	-100
19 Melk og storfe, 13,9 årskyr Nord-Norge	146 500	160 300	0
20 Korn. < 400 dekar korn (226 daa) Østl.	82 300	112 900	-1 800
21 Korn. > 400 dekar korn (491 daa) Østl.	194 100	219 400	-2 900
22 Korn og korn/svin, 261 daa + 19 avlssvin	237 300	261 100	-2 100
23 Sau. 83 vinterfôra sauer	38 800	46 300	3 500
24 Sau. 103 vinterfôra sauer	96 600	113 400	3 100
25 25 største sauebruk. 166 vinterfôra sauer	131 200	147 700	3 700

1) Inkl. inntektsverdien før skatt av jordbruksfradraget, anslått av BFJ.

2) Isolert utslag av pris- og tilskuddsendringer i forhold til inneværende avtale.

7 Nærmere om viktige politikkområder

7.1 Forenkling og målretting av virkemidlene

I Regjeringens Sem-erklæring heter det blant annet at:

”Samarbeidsregjeringen vil:

- gi næringsutøverne i landbruket en mer selvstendig rolle.
- forenkle dagens omfattende virkemiddelsystem for å få et mer fleksibelt og mindre detaljert regelverk”

Disse prinsipper ble også lagt til grunn ved Stortingets behandling av St.meld. nr. 19 (1999-2000). I fjorårets jordbruksoppgjør ble det vedtatt endringer og prosesser som har gitt betydelig grad av større målretting og forenkling av virkemidlene.

7.1.1 Innledning

Både i St.meld. nr. 19 (1999-2000) og Innst.S. nr. 167 (1999-2000) fra Næringskomiteen er behovet for å forenkle landbrukspolitikken med tilhørende virkemidler et viktig tema.

I Innst.S. nr. 167 (1999-2000) fra Næringskomiteen sies det bl.a. om forenkling:

”Flertallet er enig i at det er behov for å forenkle virkemiddelsystemet i jordbruket og forutsetter at dette følges opp av forhandlingspartene i de årlige jordbruksforhandlingene. Flertallet er videre enig i at en slik forenkling ikke kan gjennomføres uten at det vil slå ulikt ut for enkeltbruk. Slike utslag må likevel aksepteres for at en nødvendig forenkling skal kunne gjennomføres.”

”Det er behov for forenklinger og målretting i de økonomiske virkemidlene. Regjeringen legger til grunn at partene skal arbeide mot dette gjennom de årlige jordbruksforhandlingene, og at endringer gjennomføres gradvis slik at næringsutøverne gis mulighet til å tilpasse seg.”

NILFs rapport Landbrukspolitikk –forenkling og målretting (FOLA 2002) har gitt et godt grunnlag for å arbeide i retning av større grad av måloppfyllelse i landbrukspolitikken kombinert med enklere virkemidler som ivaretar hensynet jordbruksutøvernes rolle som selvstendig næringsdrivende med ansvar for egen inntekt.

I tråd med Stortingets og Sem-erklæringens forutsetninger er det for kommende avtaleperiode forutsatt en moderat omfordeling av tilskudd i retning bruk som har jordbruksvirksomhet som en hovedinntektskilde for brukerfamilien. Det gjennomføres tilpasninger i virkemidlene som skal stimulere til økt effektivitet, kvalitet, konkurransekraft og redusert overføringsbehov over tid.

7.1.2 Målretting og forenklinger i årets jordbruksavtale

Statens forhandlingsutvalg foreslår følgende tiltak for forenkling og målretting i årets oppgjør:

- Erstatningsordningene i forbindelse med pålegg og restriksjoner i dyrehold og planteproduksjon samordnes og finansieres utenfor avtalen.

- Avtaleordningene innenfor Skadefondet for landbruksproduksjon forenkles i samsvar med SLF sin utredning.
- Tilskuddene til mellomfrakt og engrosomsetning av kjøtt avvikles over 3 år
- Markedsregulering for kylling avvikles.
- Etablering av miljøprogram og regionalisering av enkelte virkemidler med sikte på målretting og styrket lokaldemokrati. Samtidig avvikles enkelte ordninger på avtalen.
- Tilskuddet til sau/lam legges om og endres slik at det blir etablert et tilskudd til slaktedyr som også kvalitetsdifferensieres.
- Forenklete jordbruksforhandlinger ved at Fase 2 avvikles og forhandlingene gjøres direkte på avtaletekst fremfor særskilte protokoller.

Nærmere detaljer om de enkelte forslagene er omtalt i kapittel 8.

7.1.3 Målrettinger og forenklinger knyttet til budsjettering og forhandlingsinstituttet

Det vises til arbeidsdokumentet fra Statens forhandlingsutvalg av 31.03.2003. Dette dokumentet foreslår blant annet prinsipper for hvilke ordninger som skal være en del av forhandlingssystemet og hvilke ordninger som skal ligge på departementets ordinære budsjett og underlegges det generelle sektoransvaret og samordnes med den øvrige budsjettprosessen. Statens forhandlingsutvalg legger følgende hovedprinsipper til grunn:

- Jordbruksavtalen og jordbruksforhandlingene avgrenses til å omfatte målpriser, markedsordninger og tilskuddsordninger som direkte eller indirekte påvirker inntektsmulighetene på gårdsbruk
- Ordninger som berører konkurranseforhold og/eller aktører som ikke er representert i forhandlingene, bør ikke forhandles og ligge på jordbruksavtalen

Konkret innebærer det at følgende ordninger flyttes ut av jordbruksavtalen fra budsjettåret 2004:

1. Deler av bevilgningen til Landbrukets utviklingsfond (tilskudd til: skog, verdiskapning, markedsstrategier, de sentrale BU-midler og Samisk Utviklingsfond). Resten av bevilgningene til LUF (fylkesvise BU-midler, miljøtiltakene, rentestøtte, organisert beitebruk) opprettholdes på jordbruksavtalen. Dette vil si at LUF beholdes omlag som i dag, men bevilgningene til de ulike tiltakene skjer fra to ulike budsjettkapitler. Det legges opp til en innvilgningsramme for LUF totalt som vist i kap. 8. Statens forhandlingsutvalg forutsetter at avdrag på investeringslån til jordbruket inntektsføres som en del av finansieringen av de ordninger som ligger på jordbruksavtalen. Renteinntektene fordeles med 50 pst. på avtalen og 50 pst. utenfor. For budsjettåret 2004 blir bevilgningsbehovet for ordninger utenfor avtalen: Innvilgningsramme: 359 mill kroner minus renteinntekter 22,5 mill. kroner = bevilgning 336,5 mill. kroner. Bevilgningen til LUF over jordbruksavtalen i 2004 blir 339,25 mill. kroner.
2. Erstatninger for statlige pålegg og restriksjoner som følge av tiltak mot spredning av sykdom eller skadegjørere på mennesker, planter eller dyr samordnes og finansieres utenfor jordbruksavtalen på kap. 1143 fra 01.01.2004.

Dette er i samsvar med rapport fra arbeidsgruppe i Landbruksdepartementet avgitt 18.02.2003 "Erstatningsordninger i forbindelse med pålegg og restriksjoner i dyrehold og planteproduksjon". Det innebærer at flere ordninger tilsvarende ca. 27 mill. kroner flyttes ut av jordbruksavtalen (jf. kap 8).

3. Tilskuddene til "råvarepriskompensasjon for bearbeidede landbruksvarer (RÅK) og tilskudd til eksportrestitusjon for kjøtt (XRK) flyttes ut av jordbruksavtalen tilsvarende henholdsvis 183,1 mill. kroner og 19 mill. kroner. Den direkte kopling mellom endringer i målprisene og behovet for tilskudd til råvarepriskompensasjon vil fortsatt legges frem for Stortinget i proposisjonen om jordbruksoppgjøret.
4. Tilskudd til matkorn gjennom tilbakeføring av tollinntekter flyttes ut av avtalen med 109,4 mill. kroner i 2004.
5. Tilskudd til frukt og grønt i skolen er primært et ernæringspolitisk tiltak som også faller utenfor prinsippene om hva som bør ligge på jordbruksavtalen og flyttes til Helsedepartementets budsjett.
6. Prosjektstøtte til utvikling av norsk plantemateriale gjennom etableringen av Graminor AS ved at 4,65 mill. kroner av bevilgningen på underpost 77.15 overføres til kap. 1143 sammen med andre midler, jf. kap. 7.7.1.

Landbruksdepartementet vil fram til forhandlingene i 2004 vurdere nærmere om det er ytterligere ordninger som bør flyttes ut av jordbruksavtalen ut fra kriteriene nevnt innledningsvis.

Det forutsettes at den tekniske flyttingen av postene skjer fra 01.01.2004 fremlagt for Stortinget gjennom St.prp. nr. 1. Rent praktisk legger Statens forhandlingsutvalg til grunn at årets jordbruksforhandlinger gjennomføres med utgangspunkt at alle ordninger ligger på avtalen som i dag og at den tekniske utflytting gjennomføres etterpå.

Tabell 7.1 Utslag av utflytting fra avtalen basert på budsjett for 2003

Post	mill. kr
50.11 Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond (LUF)	336,5
¹⁾ Erstatningsordninger etter offentlige restriksjoner	27,0
70.11 Tilskudd til råvareprisordningen	183,1
70.13 Eksportrestitusjon	19,0
73.20 Tilskudd matkorn	109,4
77.15 Tilskudd til kvalitetstiltak, frukt og grønt i skolen	10,0
77.15 Tilskudd til sortsmateriale	4,6
SUM	689,6

1) For fordeling på poster vises det til kap 8.

7.2 En forbrukerrettet næringspolitikk

En framtidsrettet næringspolitikk må være markedsorientert og legge til grunn forbrukernes krav og preferanser. I denne sammenheng vektlegges forbrukerne både som etterspørrere av varer og tjenester i et marked og som premissleverandør i forhold til utviklingen av kollektive goder.

Åpen og god informasjon om produkter og produksjonsmetoder er viktig for forbrukernes tillit og for at forbrukerne skal kunne gi signaler om sine preferanser gjennom sine valg. Informasjon, kontroll og merking av produktene gir også forbrukerne trygghet om at valgene er gjort på et reelt grunnlag.

Landbruksdepartementet arbeider systematisk med ulike undersøkelser av målgrupper. Dette utgjør, sammen med en god dialog med forbrukerorganisasjoner, et viktig næringspolitisk beslutningsgrunnlag. Tiltakene inngår også i Landbruksdepartementets handlingsplan for forbrukerorientering av mat- og landbrukspolitikken. Av andre tiltak i denne handlingsplanen kan bl.a. nevnes styrking av forbrukerrepresentasjon, opprettelse av forbrukerpanel i samarbeid med Forbrukerrådet samt etablering av en databasert matportal i regi av tilsynsapparatet.

Landbruksdepartementet har etter Stortingets behandling av St.meld. nr. 19 (1999-2000) valgt å differensiere næringssettingsingen mellom produksjonen av standardprodukter og produksjonen av mer spesialiserte og bearbejdede produkter. En forbrukerrettet næringspolitikk kan ses i fire hoveddimensjoner:

1. Sikre forbrukerne helsemessig trygge og ernæringsmessig gunstige matvarer av god kvalitet gjennom en sunn produksjon som frambyr på en redelig måte. Forbrukerhensyn må ivaretas gjennom politikktutforming, forvaltning og tilsyn, åpenhet og innflytelse (mattrygghet/ernæring).
2. Sikre en langsiktig matforsyning (matsikkerhet).
3. Sikre et mangfold og en variasjon i produktspekteret som gjennom kvalitet og pris er tilpasset de ulike kundesegmentene (mangfold).
4. Akseptable matvarepriser og råvarepriser i et velfungerende marked (pris).

Tiltakene under punkt 1 ovenfor ligger bare delvis under jordbruksavtalen. Tiltak utenfor avtalen kan imidlertid stille krav til og ha kostnadskonsekvenser for næringen. Det er viktig å se utformingen av virkemidlene under jordbruksavtalen i forhold til målsettingen om et mer markedsorientert og konkurransedyktig norsk landbruk, for å unngå at virkemidlene virker hemmende på den generelle konkurranseevnen i matvaremarkedet.

7.2.1 Trygg mat

Ernæringsmessig gunstig og helsemessig trygg mat er grunnleggende i all produksjon og omsetning. Landbruket, næringsmiddelindustrien og myndighetene har en felles overordnet målsetting om produksjon av trygg mat av god kvalitet. For å fylle denne målsettingen er det viktig å opprettholde den gode dyre- og plantehelse vi har her i landet. Det er et myndighetsansvar å implementere nødvendig regelverk for å ivareta folke-, dyre- og plantehelse, både ved nasjonal produksjon og ved import.

Oppmerksomheten om sykdomsutbruddene på husdyr i Europa kan bidra til å skape eller forsterke forbrukertrender. Disse trendene vil næringen måtte tilpasse seg og møte offensivt. Framtidens matprodusenter vil møte høye krav til ulike typer kompetanse, ikke minst for å sikre dokumentert trygg produksjon og for å betjene et sammensatt marked.

7.2.2 Helse, ernæring og miljø

Sammen med trygg mat er et ernæringsmessig riktig sammensatt kosthold en hovedutfordring i helsepolitikken. For å nå målet om et riktig sammensatt kosthold, må ulike politikkområder ses i sammenheng. Norsk landbruk, omsetningsledd og helsemyndigheter står overfor en stor utfordring bl.a. i forhold til anbefalingene om en fordobling av frukt- og grønnsakforbruket, jf. St.meld. nr. 16 (2002-2003) Resept for et sunnere Norge. Med tanke på økt forbruk av norsk frukt, grønnsaker og poteter vil det være viktig å stimulere til satsing på økt mangfold og verdiskaping både hos primærprodusent og i foredlingsleddene. Likedan vil fokus på kvalitet være avgjørende for økt forbruk.

Spesielle satsinger knyttet til ernærings spørsmål over jordbruksavtalen er pr. i dag ordningen med frukt- og grønnsakabonnement i skolen og skolemekordningen, som finansieres over jordbruksavtalen og av Omsetningsrådet gjennom omsetningsavgiften. Videre finansierer Omsetningsrådet støtte til prisnedskrivning av råvarer til bruk i undervisning gjennom omsetningsavgiften. For å bedre situasjonen mht. tilbud av og kunnskaper om mat i skolen, er det i gang en tverrdepartemental (HD, UFD, LD) arbeidsgruppe som i løpet av 2003 vil legge frem en Handlingsplan for det videre arbeidet på området. Sosial og helsedirektoratet, Foreldreutvalget for grunnskolen og landbrukets organisasjoner er også representert i arbeidsgruppen. Bevilgningene over avtalen til tiltakene overfor skolene foreslås videreført på uendret nivå. Tilskudd til nedskrivning av prisen på frukt og grønt i skolen vil bli overført til Helsedepartementets budsjett med 10 mill. kroner.

Den nye loven om rett til miljøinformasjon pålegger næringsutøvere å gi informasjon om sine produkter. Ansvaret ligger her derfor ikke primært på myndighetene, men på den enkelte aktør. Gjennom arbeidet med miljøplan vil jordbruket være godt rustet i forhold til den nye loven, og jordbruket vil være en av de første næringene som får denne typen informasjonssystem på plass.

7.2.3 Matpriser

Regjeringen legger til grunn at større vekt på forbrukerinteresser innebærer å arbeide for lavere matvarepriser, særlig på "volumvarene" og varene som er utsatt for grensehandel, samtidig som forbrukernes etterspørsel etter større mangfold skal imøtekommes. Denne todelte strategien har vært lagt til grunn i utformingen av politikken etter behandlingen av St.meld. nr. 19 (1999-2000) i Stortinget.

Det er i Sem-erklæringen understreket at forskjellen i matpriser i forhold til våre naboland bør reduseres. Grovt sett er imidlertid bare vel en tredjedel av forbrukerprisen knyttet til råvareprisene, og det er bare råvareprisene som omfattes av jordbruksavtalen. Senere ledd i matvarekjeden har derfor også stor betydning for at målsetningen kan nås.

Resultatet av prisundersøkelsene og marginstudiene som er lagt fram, jf. kapittel 4.2, viser at det er behov for å holde fokus på prisdannelsen. Fungerende konkurranse i matvaremarkedet og dokumentasjon på utviklingen gjennom prisovervåkingssystemet er virkemidler offentlige myndigheter fortsatt vil bruke aktivt. Det er behov for kostnadsreduksjon både i primærproduksjon og senere ledd

i kjeden fram til forbruker dersom målet om reduserte priser i forhold til nabolandene skal nås.

Statens forhandlingsutvalg vil understreke at en betydelig del av norsk matproduksjon møter internasjonal konkurranse som RÅK-varer. Denne industrien skal sikres råvarepriser som sammen med spesifikke virkemidler bidrar til likeverdige konkurransevilkår.

7.2.4 Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon

Verdiskapingsprogram for matproduksjon ble startet opp i 2001, og skal gå over 10 år som et program for innovasjon og mangfold på matområdet. I 2003 vil hovedaktiviteten i verdiskapingsprogrammet knytte seg til utviklingen av programmets fase II. Det er utnevnt et nytt styre for fase II. Beslutningsrutinene for Verdiskapingsprogrammet er endret fra 2002 og all tildeling av støtte foretas nå av SND. Som følge av denne endringen vil styret ikke lenger behandle enkeltsaker, men arbeide strategisk med å utvikle programmet. Strategien og handlingsområdene for fase II vil bli fastsatt når det foreligger et innspill fra det nye programstyret. Et handlingsområde vil være økt integrering av eksportsatsingen på mer bearbejdede og spesialiserte landbruksprodukter.

Merkeordningene Godt Norsk og Beskyttede Betegnelser eies av Landbruksdepartementet og forvaltes av Matmerk og merkeordningen Spesialitet eies av Matmerk. Brukerfinansieringen av Godt Norsk er lavere enn forventet og Statens forhandlingsutvalg mener at det er grunnlag for å gjøre en kartlegging av merkebrukernes betalingsvillighet.

Behovet for økt mangfold i matvaremarkedet krever en aktiv innovasjonspolitik for å veie opp for markedssvikt i verdikjeder der offentlige reguleringer eller fravær av konkurranse reduserer det markedsdrevne incitamentet for innovasjoner. Svikt i tilgangen på kompetanse krever også en aktiv politikk på dette området. Et fokus på økt mangfold og markedsorientering må også knyttes til krav til etisk dyrehold, miljøvennlige driftsformer, forsvarlig transport eller at maten er økologisk produsert. Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon er et innovativt program som er etablert for å møte disse utfordringene. Programmet skal bidra til utvikling av mer spesialiserte matprodukter med høy betalingsvillighet i markedet og det vil være et viktig bidrag til utviklingen av den forsterkede satsningen på næringsutvikling i prosjektet Landbruk Pluss. Videreføring og videreutvikling av verdiskapingsprogrammet er et hovedvirkemiddel for å øke mangfoldet og innovasjonen i matvaremarkedet.

Verdiskapingsprogrammets fase II startet opp i 2003. Erfaringene fra Fase I er oppsummert i en følgeevaluering utført av Stiftelsen for samfunns- og næringslivsforskning (SNF). Hovedkonklusjonene i denne undersøkelsen er at intensjonene i programmet er i stor grad oppfylt; "Verdiskaping mat er et relevant tiltak som tar hensyn både til landbrukets behov for økt verdiskaping og beskyttelse mot prisbasert konkurranse, og til forbrukernes ønske om flere valgmuligheter." Det pekes videre på at programmet har bidratt til å sette i gang prosjekter som skal være nyskapende og innovative, og som involverer sammenslutninger av primærprodusenter og næringsmiddelbedrifter.

Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon tas ut av jordbruksavtalen og samordnes med Verdiskapingsprogrammet for skog. Landbruksorganisasjonene vil bli trukket aktivt inn i arbeidet på linje med andre interessegrupper.

7.2.5 Konkurransestrategier for norsk mat (KOSTRAT) og Kvalitetssystemer i landbruket

Fra 2003 er de tidligere delprogrammene i Konkurransestrategier for norsk mat (KOSTRAT), med unntak av Kvalitetssystemer i landbruket (KSL) og Regjeringens satsing på offentlig profilering av norsk mat og matproduksjon, en del av Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon.

Som en del av KOSTRAT arbeides det med offentlig profilering av norsk mat og matproduksjon som for eksempel deltagelse i Grüne Woche og matkurs i skoler og barnehager i samarbeid med Norges Kokkemesteres landsforening.

Regjeringen er generelt opptatt av at en åpen og god informasjon om produkter og produksjonsmetoder er viktig for forbrukernes tillit og for at forbrukerne skal kunne gi signaler om sine preferanser gjennom sine valg. Kvalitetssystemer i landbruket (KSL) ble etablert i 1992 som en del av Konkurransestrategiene for norsk mat. KSL har til hensikt å fremskaffe dokumentasjon overfor forbrukere, dagligvarekjeder og myndigheter om hvordan matproduksjonen i Norge foregår på det enkelte bruk. Landbruksdepartementet og avtalepartene har hatt som mål at alle gårdsbruk skulle innføre KSL innen 2001. Dette målet er ikke nådd, og det foreslås derfor en eksternt evaluering av ordningen i avtaleåret 2003-2004. Evalueringen bør gjøres av et eksternt kompetansemiljø.

7.3 Bygdeutviklingsmidlene

Bygdeutviklingsmidlene (BU-midlene) skal bidra til lønnsom næringsutvikling innenfor og i tilknytning til landbruket. De skal sammen med verdiskapingsprogrammene bidra til økt verdiskaping i landbruket og landbrukstilknyttede næringer. Det må legges vekt på nyskaping/innovasjon og kompetanse for å fremme entreprenørskap som grunnlag for næringsutviklingen og verdiskapingen knyttet til landbruket, og arbeidet med disse virkemidlene må sees i sammenheng med den forsterkede satsingen i Landbruk Pluss jf. kap.6.

Investeringsstøtte i tradisjonelt landbruk er en del av BU-midlene. Under jordbruksforhandlingene i 2002 var det enighet om å etablere en ordning med rentestøtte til investeringer som en erstatning for ordningen med rentefrie lån i landbruket. Rentestøtteordningen er etablert fra og med 2003 og innebærer at det gis en rentestøtte til lån til investeringsformål som opptas i det private lånemarkedet. Ordningen forvaltes av SND sammen med de øvrige BU-midlene til utviklingstiltak.

Tilrettelegging for tiltak innen "Grønn Omsorg" og "Inn på tunet" kan finansieres over BU-midlene. Landbruksdepartementet vil i løpet av våren 2003 koordinere oppfølgingen av det nasjonale prosjektet "Grønn omsorg - Bruk av gården som ressurs for opplærings-, helse- og sosialsektoren" med departementer som

representerer etterspørselsiden. Det legges opp til å drøfte denne oppfølgingen med avtalepartene.

I forbindelse med Stortingets behandling av St. meld. nr. 19 (2001-2002) *Nye oppgaver for lokaldemokratiet – regionalt og lokalt nivå* vedtok Stortinget at de bedriftsrettede BU-midlene fortsatt skal forvaltes av SND. Fylkesmannen forvalter de fylkesvise BU-midlene til utredning og tilretteleggingstiltak. En effektiv bruk av virkemidlene til næringsutvikling og verdiskaping er avhengig av et godt samarbeid mellom SND, fylkesmannen, fylkeskommunene og kommunene.

Sentrale BU-midler foreslås tatt ut av jordbruksavtalen, men vil fortsatt være en del av LUF. De sentrale midlene skal gå til prosjekter av landsomfattende og fylkesovergripende karakter og prosjekter med innovasjon og forskningsinnhold. Markedsføringssamarbeidet Landbruket-Norges Turistråd og markedsføring av Norge som reisemål i eget land vil fortsatt finansieres med de sentrale BU-midlene. Dette er nærmere omtalt i 7.3.1.

De øvrige ordningene som foreslås tatt ut av jordbruksavtalen er Verdiskapingsprogrammet for norsk matproduksjon, Kvalitetssystemer for landbruket (KSL) og offentlig profilering som var en del av Konkurransestrategiene for norsk mat (KOSTRAT) samt skogbruk og bioenergi. Den samlede rammen for de ordningene under LUF som tas ut av avtalen foreslås økt med 15 mill kroner fra 2003 til 359 mill kroner i 2004, jf. tabell 7.3. Dette sees i sammenheng med satsing på næringsutvikling i utmark og den forsterkede innsatsen for næringsutvikling gjennom Landbruk Pluss som er omtalt i kap. 6.

Tabell 7.3 Oversikt over forslag til innvilgningsramme til LUF i 2004.

Benevnelse	Endring fra 2003	Forslag 2004
Overføring til SUF		2,0
Verdiskapingsprogram for matproduksjon inkl. KOSTRAT		} 357
KSL og offentlig profilering (tidl. KOSTRAT)		
Skogbruk og bioenergi		
Sentrale bygdeutviklingsmidler		
Sum utenfor avtalen	+ 15,0	359,0
Fylkesvise bygdeutviklingsmidler		286,0
Rentestøtte	+ 24,2	36,7
Spesielle miljøtiltak, org. beitebruk og økologisk		199,0
Kompetansetiltak	-2,0	6,0
Sum over avtalen		527,7
Sum LUF inkl. rentestøtte	+ 37,2	886,7

7.3.1 Markedsføringssamarbeidet Landbruket/Norges Turistråd

Markedsføringssamarbeidet utfører nasjonale og internasjonale markedsaktiviteter rettet mot forbrukere, og gir norske tilbydere oppdatert markedsinformasjon. Hovedelementene i markedsstrategien er profilering av bygdeturismeproduktene

som ekte, mangfoldige, vennlige og friske for å skape reiselyst til og i Norge, merkevarebygging av produktets historie og egenart, produkttilpassing for kvalitetssikring og tilrettelegging for booking og salg samt segmentering for å treffe de riktige produkt/markedskoblingene.

Organiseringen av Markedsføringssamarbeidet har gjennom årene gitt noen utfordringer. Etter at SND overtok prosjektlederansvaret for vel to år siden og Norges Turistråd fikk en ren leverandørrolle, har ansvars- og arbeidsdelingen blitt tydeligere og lettere å forholde seg til. Ved at deler av den nasjonale satsingen i 2004 legges ut på anbud som en prøveordning, vil leverandørrollen bli ytterligere rendyrket. De to siste årene har det vært avsatt sentrale BU-midler på 10 mill. kroner årlig til profilering og markedsføring av norske bygdeturismeprodukter innen- og utenlands. Det foreslås en videreføring på samme nivå i 2004.

Avtalepartene ble i fjor enige om å sette av 8 mill. kroner til en større og mer overordnet satsing på markedsføring av Norge som reisemål i Norge. Dette har resultert i prosjektet "Norge – vårt nærmarked" i Norges Turistråd med bred deltakelse fra reiselivsnæringen, og i nær koordinering mot Markedsføringssamarbeidet. Landbruksbasert reiseliv, bygdekulturen og aktivt drevne gårdsbruk har en sentral plass i denne satsingen. For å sikre effekten og resultatene av prosjektet er det nødvendig med en langsiktig satsing som kan gå over noen år.

7.4 Miljøvirkemidler

St.meld. nr 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon trekker opp retningslinjene for miljøarbeidet i landbruket. I Landbruksdepartementets miljøhandlingsplan 2001-2004 er dette utdypet og konkretisert. St.meld. nr 19 (2001-2002) Nye oppgaver til lokaldemokratiet ga nye signaler om fordeling av forvaltningsansvar mellom lokale, regionale og sentrale myndigheter. Videre er det i fjorårets jordbrukavtale (St.prp. nr 65 (2001-2002)) og i budsjettproposisjonen for inneværende år gitt nye signaler om organisering av miljøarbeidet i årene framover.

I dette kapitlet er de nye virkemiddelendringene knyttet til miljø beskrevet. Overføringen av spesielle miljøvirkemidler til kommunene vil finne sted fra 01.01.2004. Innføring av nasjonalt miljøprogram skjer også fra 2004, mens opplegget for regionale miljøprogram innføres fra 2005.

7.4.1 Kommunale miljøvirkemidler

Spesielle tiltak i landbrukets kulturlandskap og områdetiltak

I henhold til St.meld. nr. 19 (2001-2002) "Nye oppgaver for lokaldemokratiet – regionalt og lokalt nivå" vil forvaltningsansvaret for de spesielle miljøtiltakene og områdetiltak fra 2004 overføres til kommunene sammen med skogmidlene over LUF.

En arbeidsgruppe har utarbeidet forslag til forvaltningsmodeller for de virkemidlene som skal overføres til kommunen, jf. kapittel 6. Virkemidlene skal tildeles kommunene via Fylkesmannen. Bevilgningen til spesielle miljøtiltak og

områdetiltak slås sammen og fordeles Fylkesmannen og videre til kommunen samlet.

I sammenheng med innføring av miljøplan vil det bli økt fokus på de spesielle miljøtiltakene, noe som trolig vil påvirke både kvantiteten og kvaliteten på søknadene. Fra 2005 vil videre vurderinger og prioriteringer knyttet til de spesielle tiltakene være en del av de regionale miljøprogrammene. Dette vil bidra til økt målretting av virkemidlene. Statens forhandlingsutvalg foreslår en samlet avsetning på 108,5 mill. kroner til spesielle miljøtiltak og områdetiltak for 2004. Det skal utarbeides en samlet forskrift for de spesielle miljøtiltakene (Spesielle tiltak i landbrukets kulturlandskap (STILK), Investeringsstøtte til miljøtiltak (IMT) og Miljørettet omlegging i kornområdene (MOMLE) og Områdetiltak. Regelverket endres slik at søkere som ikke er berettiget til produksjonstilskudd kan motta spesielle tilskudd. Det settes ikke krav om miljøplan (se egen omtale av miljøplan under 7.4.4) for slike søkere, men det forutsettes at nødvendige vilkår knyttet til innvilgning av denne typen søknader settes ved tildeling. For søkere som mottar produksjonstilskudd, vil miljøplan trinn 2 være et vilkår for søknad om tilskudd til spesielle miljøtiltak.

7.4.2 Nasjonalt og regionalt miljøprogram

Den overordnede målsettingen med miljøprogrammet er å bidra til økt målretting av miljøarbeidet i landbruket og til bedre synliggjøring av landbrukets samlede miljøinnsats. Det regionale miljøprogrammet skal videre bidra til økt forankring av miljøarbeidet i landbruket både på lokalt og regionalt nivå. Det skal også legge grunnlag for et enklere og mer oversiktlig resultatoppfølgingsystem.

Tabell 7.4 viser hvilke eksisterende ordninger som skal opphøre som selvstendige ordninger og fra 2005 inngå i en miljørettet økonomisk virkemiddelpakke på regionalt nivå.

Tabell 7.4 Oversikt over ordninger som skal opphøre og inngå i en miljørettet økonomisk virkemiddelpakke på regionalt nivå fra 2005.

Ordning	Bevilgning 2004 (i mill. kr)	Bevilgning 2005 (i mill. kr)
Tilskudd til seterdrift med melkeproduksjon	19	
Tilskudd til dyrking av fôr i fjellet	10	
Driftvansketilskudd til brattlende bruk	27	400 ¹⁾
Tilskudd til organisert beitebruk	14,6	
Tilskudd til endra jordarbeiding	161,9	
SUM	231,5	

1) I tillegg foreslå at penger tas fra ordningene informasjons- og utviklingstiltak (fylkesvise midler) over LUF, tilskudd til utmarksbeite og areal og kulturlandskapstilskudd - grovfôr slik at samlet sum kommer opp i størrelsesorden 400 millioner kroner i den miljørettede økonomiske virkemiddelpakken for 2005.

I henhold til St.prp. nr. 65 (2001-2002) har en partssammensatt arbeidsgruppe utarbeidet forslag til miljøprogram for jordbruket. Arbeidsgruppen la fram sitt

forslag i mars. Etableringen av miljøprogram for jordbruket m/ regional virkemiddelpakke, må sees i sammenheng med prosjektet Landbruk Pluss, jf. kap 6.

I tråd med i arbeidsgruppens rapport foreslår Statens forhandlingsutvalg at:

- 1) Fra 01.01.2004 etableres det et nasjonal miljøprogram for jordbruket. I det nasjonale miljøprogrammet forankres nasjonale mål og føringer i landbruks- og miljøpolitikken. Det nasjonale miljøprogrammet skal videre inneholde
  - rutiner for evaluering av virkemidler med miljøeffekt
  - rammer for regionale miljøprogram
  - system for godkjenning og kontroll av regionale miljøprogram
  - en virkemiddelpakke bestående av tilskudd på miljøområdet som fortsatt skal forvaltes sentralt.

Fra 01.01.2005 etableres det regionale miljøprogram for jordbruket. De regionale miljøprogrammene skal gi føringer for regionale prioriteringer innenfor miljøområdet, med bakgrunn i nasjonale landbruks- og miljøpolitiske målsettinger. De spesielle miljøvirkemidlene, som fra 2004 skal forvaltes av kommunene, fordeles til kommunene etter dialog med kommunene og på bakgrunn av føringer som legges i de regionale miljøprogrammene. Miljøprogrammene skal ha en programperiode på 8-10 år med revidering hvert fjerde år.

Fylkesmannen skal utarbeide forslag til regionalt miljøprogram. Det legges til grunn at fylkeskommunens politiske organer blir trukket inn i arbeidet med utforming av viktige miljøprioriteringer i fylket. De regionale miljøprogrammene skal ha vært på høring i kommunene. De regionale miljøprogrammene godkjennes av SLF etter samråd med avtalepartene.

- 2) Fra 01.01.2005 etableres det en miljørettet økonomisk virkemiddelpakke på regionalt nivå på om lag 400 mill. kroner.

Hvert fylke får ansvaret for å etablere egne virkemidler/ordninger for å møte de prioriterte miljøutfordringene i sin region. Hver ordning må være forankret i ett av de to hovedområdene.

- tiltak for å ivareta kulturlandskapet
- tiltak for å redusere forurensninger

Virkemiddelpakken etableres gjennom å overføre bevilgningsrammene til ordningene Tilskudd til seterdrift med melkeproduksjon, Tilskudd til dyrking av fôr i fjellet, Driftsvansketilskudd til brattlendte bruk, Tilskudd til organisert beitebruk, Tilskudd til endra jordarbeiding og Fylkesvise midler til informasjons og miljøtiltak. Disse ordningene fjernes, men formål med miljøvirkning videreføres på regionalt nivå. Fordelingen mellom fylkene i oppstartsfasen bør ikke være dramatisk forskjellig fra den summen som allokteres til fylkene i dag fra de ”gamle” ordningene. Midler fra ordningene Tilskudd til dyr på utmarksbeite og Areal og kulturlandskapstilskudd – grovfôr skal supplere ordningene over for å komme opp i om lag 400 millioner kroner.

- 3) De miljøkravene som i dag ligger i forskrift om produksjonstilskudd, §8, regionaliseres gjennom at sentral landbruksforvaltning, i dialog med

Fylkesmannen, fastsetter mer hensiktsmessige miljøkrav med utgangspunkt i regionale miljøutfordringer.

Regionalt miljøprogram vil kreve et nytt fagsystem som anslagsvis krever en investering på 5-10 mill og ha driftskostnader på ca 1,5- 2 mill kroner pr år.

Mer om finansiering av de regionale miljøprogrammene

Arbeidsgruppens rapport med forslag til miljøprogram skisserer en fylkesvis fordeling av ca 213 mill. kroner fordelt på 4 eksisterende ordninger; Tilskudd til: endret jordarbeiding, brattlendte bruk, fôr i fjellet og informasjon. Hoveddelen av tilskudd til endret jordarbeiding (158 mill. kroner) går til kornarealer på Østlandet (Nordsjøområdet), mens det vesentlige av tilskuddet til brattlendte arealer (31 mill. kroner) går til de tre fylkene Oppland, Hordaland og Sogn & Fjordane.

Denne fordelingen gir små muligheter for et aktivt miljøprogram i de fylkene som ikke har fått en betydelig del av disse ordningene. Det lå derfor som en forutsetning i arbeidsgruppa at miljøprogrammet måtte tilføres mer midler allerede i startfasen, ikke minst for å motivere for et kvalitativt godt arbeid med miljøprogrammene over hele landet, og god måloppfyllelse i forhold til de miljøutfordringer som det er betydelig grad av enighet om.

Statens forhandlingsutvalg mener derfor at miljøprogrammet allerede fra 2005 bør være i størrelsesorden 400 mill. kroner. I tillegg til den foreslåtte finansiering, og for å få en bedre balanse mellom fylkene, bør det legges vekt på å finne midler til de fylker som ikke har mye spillerom innenfor de fire ordningene. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor at ca halvparten av tilskuddet til dyr på utmarksbeite (109 mill. kroner) overføres til miljøprogrammet, ved at satsen til sau/lam halveres (40 kroner pr.dyr) og satsen til storfe/hest reduseres med 100 kroner pr. dyr (fra 250). I tillegg foreslås det at ca 60 mill kroner av tilskudd til grovfôrareal (AK) overføres til miljøprogrammet, tilsvarende en satsreduksjon på ca 10 kroner pr. dekar.

Dessuten mener Statens forhandlingsutvalg at tilskuddet til seterdrift også bør inngå i den regionale miljøpotten. Det anses som viktig at tilskuddet til setrer videreføres, men at også dette legges inn i miljøprogrammet åpner for større muligheter for fleksibilitet og regionale tilpasninger. Setertilskuddet utgjør ca 20 mill. kroner. Basert på tall fra siste regnskapsår for de ulike ordningene gir dette totalt ca 400 mill. kroner. Tabellen nedenfor viser hvordan den fylkesvise fordeling ble ut fra siste regnskapsår. Statens forhandlingsutvalg foreslår at innfasingen av miljøprogramarbeidet i fylkene baseres på en finansiering og fordeling til fylkene i en størrelsesorden som er om lag som vist i tabell 7.5.

Tabell 7.5 Forslag til finansiering og fordeling av midler til miljøprogrammet

Fylke	Sum	Tilskudd til			Sum miljøprogram 2005		
	miljøprog. arb.gruppe	Tilskudd til setrer	utmarks- beite ¹⁾	AK-tilsk. grovfôr ¹⁾	Mill. kr	andel	kr/daa
	Mill. kr	Mill. kr	Mill. kr	Mill. kr	Mill. kr		
Østfold	27,6	0,0	0,4	1,0	29,0	7,3 %	39
Oslo/Akershus	37,7	0,0	1,0	1,2	39,9	10,0 %	52
Hedmark	29,3	3,6	6,8	3,8	43,5	10,9 %	43
Oppland	27,4	7,5	14,0	6,9	55,7	14,0 %	59
Buskerud	14,2	2,0	5,4	2,1	23,6	5,9 %	49
Vestfold	11,5	0,0	0,5	0,6	12,6	3,2 %	31
Telemark	6,5	0,4	3,0	1,4	11,3	2,8 %	47
Aust-Agder	0,7	0,0	1,6	0,9	3,2	0,8 %	29
Vest-Agder	0,9	0,0	2,9	1,6	5,4	1,3 %	31
Rogaland	4,0	0,1	11,1	7,6	22,7	5,7 %	28
Hordaland	7,5	0,7	10,2	3,5	21,8	5,5 %	61
Sogn og Fjordane	11,1	1,1	12,4	4,0	28,5	7,2 %	70
Møre og Romsdal	4,5	0,8	7,4	5,3	17,9	4,5 %	32
Sør-Trøndelag	9,9	2,1	7,2	5,5	24,8	6,2 %	35
Nord-Trøndelag	17,0	0,2	5,7	5,3	28,2	7,1 %	33
Nordland	1,6	0,2	9,9	5,3	17,0	4,3 %	32
Troms	1,4	0,3	6,7	2,4	10,9	2,7 %	44
Finnmark	0,4	0,0	1,2	0,9	2,4	0,6 %	27
Sum	213,1	19,0	107,1	59,2	398,4	100 %	42

1) Satsreduksjoner. Utmarksbeite: Sau/lam –40 kr pr dyr, storfe/hest –100 kr pr dyr.
Tilskudd til grovfôrareal: –10 kr pr daa

Statens forhandlingsutvalgs forslag til størrelse på ordningene som inngår i pakken for økonomiske virkemidler i de regionale miljøprogrammene for 2004 er vist i tabell 7.4. For nærmere omtale se kapittel 7.4.4 for ordningen endra jordarbeiding og kapittel 8 for de øvrige ordningene.

7.4.3 Ny handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler

Planperioden for *Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler (1998-2002)* er utløpt. I tråd med St.prp. nr 65 (2001-2002) fikk den partsammensatte arbeidsgruppen som har forestått den løpende oppfølgingen av tiltakene, supplert med representanter fra Forbrukerrådet, Statens forurensningstilsyn, Statens landbrukstilsyn og Statens næringsmiddeltilsyn, i oppgave å sluttevaluere tiltakene i handlingsplanen.

Evalueringsgruppen fikk i oppdrag å vurdere effekten av tiltakene, synliggjøre utfordringer og gi tilrådninger til videre arbeid og tiltak fremover. Gruppen avga sin rapport 02.04.2003. Evalueringsgruppen konkluderer med at tiltakene er

gjennomført i samsvar med planen og mener at en samlet vurdering av effekten av tiltakene i handlingsplanen tyder på at det har skjedd en risikoreduksjon på minst 25 pst. både for helse og for miljø i løpet av planperioden. Til tross for denne positive trenden, viser resultatene fra overvåkingsprogrammene for næringsmidler og miljø at situasjonen enda ikke kan sies å være fullt ut tilfredsstillende. Videre er flere av tiltakene av langsiktig karakter og må videreføres hvis effekten skal opprettholdes. Resultater fra gjennomførte spørreundersøkelser viser også at det er rom for forbedringer.

Evalueringsgruppen har foreslått at det utarbeides en videreført handlingsplan for perioden 2004-2008. Gruppen har foreslått målsettinger og en rekke tiltak som kan inngå i den nye handlingsplanen. Landbruksdepartementet vil innhente synspunkter på forslaget til målsettinger og de tiltakene som er foreslått i evalueringsrapporten og vil sende ut rapporten på en bred høring. Tilrådingene i rapporten vil sammen med høringsuttalelsene danne grunnlaget for en ny handlingsplan for perioden 2004-2008.

Statens forhandlingsutvalg vil legge hovedopplegget for ny handlingsplan til grunn med en uendret økonomisk ramme over avtalen. Det avsettes dermed 14 mill. kroner til tiltak under den nye handlingsplanen for 2004. Tiltakene over jordbruksavtalen vil bli kombinert med en oppfølging av tilsyn og kontroll fra det nye Mattilsynet fra 01.01.2004. Denne overvåkingen vil bl.a. omfatte en forsterket kontroll av drikkevann.

Gjennomføringen og effekten av tiltakene under den nye handlingsplanen vil bli løpende evaluert i handlingsplanperioden. Evalueringen forutsettes å omfatte både tiltak finansiert over jordbrukavtalen og andre tiltak. Opplegget for den løpende evalueringen forutsettes fastsatt etter høringen.

7.4.4 Andre sentrale miljøvirkemidler

Miljøplan

Forskrift om miljøplan ble fastsatt av Landbruksdepartementet 15. januar 2003 med ikrafttredelse samme dag. Forskriften gjelder for alle jordbruksforetak som mottar produksjonstilskudd. Miljøplan er inndelt i 2 trinn der trinn 1 er obligatorisk. Utmålingsregelen for manglende miljøplan innføres fra 2004 med satser som vist i tabell 7.6.

Tabell 7.6 Avkortingsbeløp ved manglende miljøplan.

Areal, daa	Sats
< 250	10 000
251-500	14 000
> 500	20 000

Gjødslingsplan inngår som en del av miljøplanen, og utmålingsregelen for manglende gjødslingsplan bortfaller følgelig fra samme tidspunkt.

Utmålingsregelen gjelder kun for de tilfeller der miljøplan mangler. Nærmere retningslinjer for hva som kan defineres som manglende miljøplan vil bli utarbeidet.

Statens landbruksforvaltings kontroll og KSLs revisjon samordnes når det gjelder kravet om miljøplan.

Informasjons- og utviklingsmidler over LUF

Det foreslås å videreføre bevilgningen på 21 mill. kroner til posten Informasjons- og utviklingsmidler under posten Spesielle miljøtiltak over LUF. I denne posten inngår bl.a. fylkesvise informasjons og utviklingsmidler, innføring av miljøplan (se under) og overvåkingsprogrammet 3Q. Fordeling av posten gjennomføres i et eget budsjettmøte mellom avtalepartene.

Videreføring av prosjekt Miljøplanråd

Til jordbruksoppkjøret 2002 ble det lagt fram et forslag om et informasjons- og veiledningsopplegg knyttet til innføring av miljøplan. Sentralt i dette opplegget var tilbud om grupperådgivning gjennom prosjektet "Miljøplanråd". Avtalepartene hadde en intensjonen om at man i løpet av 2003 og 2004 til sammen kunne bidra med finansiering av inntil 1000 rådgivningsgrupper til prosjektet Miljøplanråd. Landbrukets forsøksringer har ansvaret for den praktiske gjennomføringen av dette prosjektet. Det var i 2003 større interesse og etterspørsel etter å gjennomføre Miljøplanråd enn forventet, noe som tilsier et behov for å gjennomføre flere miljøplanrådgrupper enn tidligere forutsatt.

Ut fra at Miljøplanråd vurderes som et viktig suksesskriterie for innføringen av miljøplan, foreslås det å avsette 6,1 mill. kroner til finansiering av 900 rådgivningsgrupper i 2004.

Erosjon og nærings saltavrenning

Det har de siste årene vært en positiv utvikling i forhold til erosjon og nærings saltavrenning fra jordbruket. Ordningen endret jordarbeiding er sentral i denne sammenhengen. I fjor ble satsene justert. På grunn av fjorårets endringer og siden denne ordningen er tenkt regionalisert som en del av miljøprogrammet, bør ordningen videreføres uendret kommende år. Det foreslås å avsette 161,9 millioner kroner til ordningen i 2004. Det er da lagt inn litt mer penger enn prognosen til SLF for å sikre seg at en kan beholde satsene selv ved en økning av oppslutningen om ordningen utover SLFs prognose for 2004.

Genetiske ressurser

Norge er i besittelse av unike landbruksgenetiske ressurser, som en følge av drift i mange av plantenes og trærnes nordlige utbredelsesgrense og bidragene fra framsynt avlsarbeid og brede avlsmål. Utnyttelse og forvaltning av våre landbruksgenetiske ressurser krever kunnskapsutvikling og styrking av kompetanse på området, bl.a. i forhold til kartlegging og dokumentasjon av våre genetiske ressurser både i aktive avls- og foredlingspopulasjoner i kommersiell bruk og i in-situ (i sitt naturlige miljø) og ex-situ samlinger (f.eks. frøbank) av genetisk materiale. Dette vil være spesielt viktig i forhold til diskusjonene omkring retten til og tilgangen til genetiske ressurser.

Det foreslås å bevilge 1,0 mill. kroner til forskning på genetiske ressurser i landbruket for 2003 og i tillegg opprettholde bevilgningen på 6,3 mill. kroner til arbeid i genressursutvalgene og i Norsk Genressursråd. Det foreslås samtidig at

øremerkingen på 0,5 mill. kroner til Genbanken for fjørfe opprettholdes og overføres fra Norsk fjørfelag til Genressursutvalget for fjørfe.

Tilskudd til gamle norske storferaser videreføres på samme nivå, 1 mill. kroner. Statens forhandlingsutvalg foreslår at denne ordningen flyttes ut av LUF og over på 74.14 Tilskudd til husdyr.

7.5 Økologisk landbruk

Som kapittel 3.8 viser har det i 2002 vært en positiv utvikling innenfor den økologiske primærproduksjonen, mens markedsutviklingen ikke har utviklet seg i samme takt. I utviklingsfasen fram mot 2010 må man imidlertid akseptere at det kan oppstå tidvis ubalanse mellom produksjon og omsetning. Det anses følgelig som vesentlig å opprettholde en fortsatt målrettet og stabil satsing.

Det foreslås en samlet avsetning til utvikling av økologisk jordbruk på 127,6 mill. kroner.

Omleggings-, areal- og husdyrtilskudd

Det legges fortsatt vekt på stabilitet og langsiktighet i tilskuddsordningene. I forbindelse med at lengden på omleggingsperioden er utvidet, har størrelsen på omleggingstilskuddet vært vurdert, men det ble ikke funnet å være behov for endringer. Ut fra dette foreslås følgelig ingen satsendringer for de eksisterende tilskuddene.

Økologisk svinekjøttproduksjon er i dag av svært begrenset omfang. Det er ønskelig med et større omfang av denne produksjonen både for å gi forbrukerne tilbud om større varespekter og fordi økt tilførsel av spesielt svinekjøtt er påkrevd i foredlingssammenheng. Det satses betydelig på økt produksjon, bl.a. gjennom et nasjonalt pilotprosjekt. Erfaringer så langt indikerer at det vil være hensiktsmessig med et eget tilskudd for økologisk svineproduksjon. Det foreslås derfor å innføre et husdyrtilskudd på 250 kroner pr. økologisk avlsgris og 40 kroner pr. økologisk slaktegris.

Utviklingstiltak innen økologisk landbruk

Sammenslåingen av en rekke enkeltordninger til en samlepost har medført en mer kostnadseffektiv bruk av midler, bla gjennom bedre prosjektstyring og større fleksibilitet mellom tiltak. Det er i løpet av 2002 og 2003 igangsatt en rekke større, helkjedeprosjekter som skal bidra til økt produksjon, og tilbud av økologiske produkter. Ettersom disse prosjektene er flerårige binder de opp store deler av posten.

Statens forhandlingsutvalg har notert seg at handlingsplanen for økologisk produksjon og omsetning er revidert. Det legges til grunn at den videre satsingen baseres på den reviderte handlingsplanen. Handlingsplanen skisserer tiltak i hele verdikjeden, jf. kap 3.8.

Utviklingen siste år viser at det spesielt er behov for å prioritere i de områdene i handlingsplanen som er rettet mot utvikling av markedet. Aktuelle markedstiltak i handlingsplanen som bør vurderes igangsatt i 2004 er bl.a.:

- Økt samarbeid med markedsaktører knyttet til informasjon om økologisk produksjon, herunder vurdere delfinansiering av markedsføringskampanjer for økologiske produkter
- Vurdere å etablere premieringsordningen som er innført for kjøtt kan etableres som midlertidig ordning for andre produksjoner
- Vurdere om det kan etableres en ordning med helkjedeavtaler hvor aktørene i kjeden fra jord til bord inngår forpliktende avtaler om produksjon, leveranser og omsetning.
- Følge opp igangsatte nasjonale pilotprosjekter og initiere nye som kan løse identifiserte ”flaskehals” i verdikjeden fra jord til bord.

Rammen for utviklingstiltak foreslås videreført, dvs. 41,2 mill. kroner.

Forbrukerpanelene vil bli trukket aktivt inn i arbeidet med å drøfte handlingsplanens tiltak.

Forskning

Det er behov for å styrke forskningsinnsatsen innen økologisk jordbruk. Særlig er det viktig å styrke forsknings- og utviklingsprosjekter knyttet til økologisk korn-, frukt- og grønnsaksproduksjon. Det er videre behov for økt forskning knyttet til områder som næringsforsyning, vekstskifte, sortsvalg, ugras, sykdomsregulering, arbeidsbelastning, salgsutbytte og totaløkonomi. Det er avgjørende at forskningen er godt samordnet med den øvrige landbruksforskningen. Virksomheten videreføres med 8 mill. kroner.

Organisasjoner

Det foreslås å videreføre støtten til de økologiske organisasjonene, med 3 mill. kroner for 2004. Bevilgningen fordeles med 2,8 mill. kroner til OIKOS og 0,2 mill. kroner til Biologisk- Dynamisk forening.

7.6 De enkelte produksjonssektorene

7.6.1 Korn og kraftfôr og mel

Erfaringer fra kornsesongen 2002-2003

For avtaleåret 2002/2003 ble målprisene på korn redusert med 5 øre i forhold til avtaleåret 2001/2003. Bestemmelsen om at det faktiske prisuttaket for avtaleåret 2001/2002 skulle være 4 øre pr. kg under fastsatt målpris, jf. protokoll fra forhandlingsmøte 22.08.01, ga en faktisk prisnedgang i avtaleprisene på ett øre pr. kg for avtaleåret 2002/2003. For kornlevering til og med mars 2003 (for kornåret 2002/2003) viser rapportene til SLF at produsentene har oppnådd en pris på fôrkorn (65 prosent bygg og 35 prosent havre) og på mathvete som ligger henholdsvis 2,9 øre pr kg og 1,7 øre pr kg høyere enn tilvarende pris på samme tidspunkt i foregående kornår. Årsaken til dette er bl.a. at frakttilskuddene ved transport av korn fra produsent og mottaksanlegg i overskuddsområde til kysten ble endret og satsene hevet under jordbruksoppkjøret 2002. Endringen ble gjort for å bidra til å redusere prisforskjellene på korn på Østlandet. Med bakgrunn i dette har innlandsanleggene i kornsesongen 2002/2003 hevet prisene til produsent i forhold

til prisene ved kystanleggene slik at prisdifferansen mellom kyst- og innlandsanleggene er mindre enn for kornåret 2001/2002. Økt konkurranse om kornet blant kornkjøperne er også medvirkende til økningen i produsentprisen. Den økte konkurransen skyldes bl.a. at det har kommet en ny aktør i markedet, Nordisk Korn AS, i tillegg til aktørene Felleskjøpgruppen, bygdemøllene og Unikorn AS.

Opplegget for kornsesongen 2003-2004

Statens forhandlingsutvalg foreslår en reduksjon i målprisene for korn og oljefrø på 5 øre. Det er avgjørende at den reduserte pris på matkorn vil bidra til en tilsvarende reduksjon for norsk bakevareindustri, jf. omtalen av konkurransesituasjonen for den melbaserte næringsmiddelindustrien.

Målpris på fôrkorn baseres på andel bygg og havre der det legges til grunn 3 års glidende gjennomsnitt ved fastsettelsen av dette forholdet (mottatt bygg og havre ved de mottaksanlegg som Felleskjøpsgruppen har førstehåndsomsetningen ved). Målprisen på fôrkorn i avtaleåret 2003/2004 skal baseres på en andel bygg på 66 prosent og en andel havre på 34 prosent.

Det ble under jordbruksoppkjøret 2002 gjennomført flere endringer i fraktordningene i kornsektoren, bl.a for å minske prisdifferansen mellom kyst- og innlandsanleggene på Østlandet. Endringen som ble gjort på Østlandet har medvirket til å minske prisdifferansen slik intensjonen var. Statens forhandlingsutvalg har ikke funnet grunnlag for å foreslå endringer i fraktordningene på kornsektoren ved årets oppgjør.

Konkurransesituasjonen for den melbaserte næringsmiddelindustrien

Innførselen av bakervarer som omfattes av ordningen med råvarepriskompensasjon (RÅK) har økt jevnt fra 1995 til 2002. Store deler av den melforbrukende industrien produserer ferdigvarer som er omfattet av protokoll 3 til EØS-avtalen. Dette innebærer at denne industrien i særlig grad er eksponert for internasjonal konkurranse. Om lag tre fjerdedeler av norsk matkornproduksjon blir brukt som råvare i RÅK-produkter. SLF har innhentet prisinformasjon som viser at differansen mellom norske og internasjonale melpriser har økt de siste årene, mest på grunn av at prisen på norsk mel har økt, sammen med en styrking av den norske krona i forhold til utenlandsk valuta.

Ved vurdering av konkurransesituasjonen for den melbaserte næringsmiddelindustrien vil det være riktig å se på hele verdikjeden for korn og matmel. I den forbindelse har SLF foretatt en marginundersøkelse i varekjeden for matkorn og mel. Marginundersøkelsen beskriver prisdannelse inklusive nivåer på de ulike kostnadselementene i verdikjeden fra korn til og med melomsetningen, det vil si fra produsenten leverer matkornet til melet selges ut fra mølle. I undersøkelsen som foreligger som særskilt rapport fra SLF er det også foretatt sammenlikninger med Sverige. Produsentene av mathvete i Norge får om lag 1 000 kroner/tonn mer enn det produsentene får i Sverige. På den annen side foretas det i Norge en betydelig prisnedskrivning ved tilbakeføring av tollinntekter som i 2002 var 771 kroner pr. tonn, herav 338 kroner pr tonn i prisnedskrivning norsk korn og 433 kroner pr tonn i matkorntilskudd. Lagerkostnadene som til dels tilkommer kornprodusenten, og dels kornhandler er 45 pst. høyere i Norge enn i Sverige. Kostnadene som tillegges kornprisen ved håndtering av norsk korn for levering av

mathvete på Østlandet er også vesentlig høyere enn i Sverige, hvor møllene i større grad selv handler med korn. Dessuten går en del av kornet direkte fra produsent til mølle. SLF har også gjennom sin undersøkelse funnet at den prisen hovedtyngden av melet omsettes for er betydelig lavere enn prisen i de offisielle prislistene. SLFs undersøkelse viser at prispåslaget i verdikjeden fra kornprodusent til melet selges fra mølle er betydelig høyere i Norge enn i Sverige. Dette er med å forklarer at prisforskjellene på mel mellom Norge og EU er vesentlig større enn forskjellen i råvareprisen skulle tilsi.

Den administrativt fastsatte tollsatsen på mel er 2,28 kroner pr. kg. Siden det ikke importeres mel, tyder det på at importvernet for korn og mel er tilstrekkelig for å beskytte varekjeden fram til og med møllene og melproduksjonen. En lavere tollsats på melet i RÅK-varene, jf. protokoll 3 til EØS-avtalen, gjør at importkonkurransen først gjør seg gjeldende dersom melet importeres i en ferdig vare. Intensjonen med protokoll 3 er å etablere frihandel med bearbeidede landbruksvarer ved utligning av råvareprisforskjeller. Ved import av ferdigvarer omfattet av avtalen, blir disse ilagt en toll som skal utligne for prisforskjellene på definerte råvarer som er brukt i produksjonen. Mel er en av råvarene som inngår i protokoll 3. For å stimulere til økt effektivitet i verdikjeden mener Landbruksdepartementet at den administrativt fastsatte tollsatsen på mel bør settes ned til tilsvarende nivå som tollsatsen på mel som er regulert i protokoll 3 til EØS-avtalen.

Statens forhandlingsutvalg mener at det er nødvendig å forsterke prisovervåkingen i hele verdikjeden korn/matmel. SLF vil med utgangspunkt i sin forvaltning av tollvernet få de nødvendige fullmakter for å forsterke innsatsen på dette feltet.

7.6.2 Markedsordningen for melk

Produksjonsnivå for melk

Budsjettnemnda for jordbruket har prognosert meierileveransen til om lag 1 522 mill. liter kumelk og 20 mill. liter geitmelk i 2003. Kvotene ble i 2002 økt med 1 pst. for kumelk og 4 pst. for geitmelk. I 2003 er kumelkkvotene økt med ytterligere 1 pst. i forhold til kvoten i 2002, mens geitmelkkvotene er uendret. Markedssituasjonen for melk tilsier at det for 2003 ikke er behov for noen ytterligere justering av melkeproduksjonen.

Produksjonsregelverket for melk

Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke taket for beregnet kvote etter kvotekjøp til 300 000 liter for kumelk og 150 000 liter for geitmelk. For etablering av samdrifter økes maksimal kvote til 900 000 liter melk. Videre foreslås det at avstandsbegrensningen for å etablere samdrift i melkeproduksjon økes fra 10 til 20 km.

For øvrig foreslås det ingen endringer i kvoteordningen for melk, da det i 2003 gjennomføres en rekke endringer i produksjonsregelverket for melk. Inneværende år vil være første år med gjennomføring av direkte kjøp og salg av kumelkkvoter mellom produsenter. Det er ønskelig å høste erfaringer med det nye systemet før eventuelle endringer blir vurdert. Det ble for øvrig foretatt en forenkling og

opprydding i kvotereguleringen i forbindelse med innføring av det nye omsetningssystemet for kumelkkvoter i januar 2003.

Videre innføres det fra 1. juli en ny ordning der det gis fritak for overproduksjonsavgift ved lokal foredling av ku- og geitmelk. Eiendommens eventuelle melkekvote og kvantum til lokal foredling fritatt fra overproduksjonsavgift kan til sammen ikke overstige 225 000 liter kumelk eller 112 500 liter geitmelk. Statens forhandlingsutvalg foreslår at disse grensene justeres i henhold til forslaget om økte kvotegrenser ovenfor. I tillegg til å gi økt handlingsrom for eksisterende melkeprodusenter, vil ordningen også åpne for nyetablering innen melkeproduksjon. Det forutsettes at melken enten foredles på egen landbrukseiendom eller på eller i nærheten av eventuelt samarbeidende foretaks eiendom.

Geitmelk

Statens landbruksforvaltning har med bakgrunn i enighet mellom avtalepartene i jordbruksoppkjøret 2002 evaluert kvoteordningen for geitmelk. Bakgrunnen for evalueringen er utfordringer i geiteholdet knyttet til svekkede produsentmiljøer og geografisk lokalisering av produksjonen i forhold til anlegg for industriell bearbeiding. Evalueringen skulle danne grunnlaget for å foreslå eventuelle endringer i kvoteordningen for geitmelk, eventuelt en overgang til en ordning med etableringskontroll.

Konklusjonene er at kvoteordningen har bidratt til å tilpasse produksjonen til markedsmulighetene. SLF har utredet tre alternativer til innretting av rammevilkårene for geitmelkproduksjonen. Dette omfatter; å fjerne alle reguleringer, øke tilpasningsmulighetene innenfor kvoteordningen, og til sist å endre kvoteordningen til en rettighetsordning med etableringskontroll. SLF har foreslått å videreføre kvoteordningen for fortsatt å beholde muligheten til å begrense produksjonen, men det foreslås å fjerne noen av tilpasningshindringene i det eksisterende regelverket. Samtidig er det vist til at en overgang til en ordning med etableringskontroll kan være hensiktsmessig for å øke tilpasningsmulighetene. En avvikling av kvotereguleringen for geit kan imidlertid ikke gjennomføres med umiddelbar virkning av hensyn til produsenter som nylig har kjøpt kvote fra staten.

Statens forhandlingsutvalg foreslår med bakgrunn i evalueringen av kvoteordningen å heve avstandskravet i samdrifter i geitmelkproduksjon til 20 km. Samtidig foreslås kravet om normal helårsproduksjon fjernet. Formålet er å øke tilpasningsmulighetene for geitmelkprodusentene.

Statens forhandlingsutvalg ser imidlertid ikke at disse endringene innenfor kvotereguleringen alene kan løse utfordringene innenfor geiteholdet. En ønsker derfor å gjennomføre et arbeide med frist 31.12.2003 for å utarbeide et konkret forslag til i hvilke områder det er formålstjenlig å prioritere virkemiddelbruk for å styrke geiteholdet. I disse områdene må en sikre at produsert melk får industriell anvendelse også framover. TINE vil som markedsregulator med mottaksplikt for melk ha en sentral rolle i dette arbeidet.

Når slike prioriterte områder er etablert, må det vurderes hvilke virkemidler det vil være aktuelt å iverksette. Det bør vurderes å avvikle eller liberalisere

kvotereguleringen i de foran nevnte områdene. Det vil også være sentralt å se på virkemiddelbruken over jordbruksavtalen.

Ny markedsordning for melk

Med utgangspunkt i NILFs rapport *Ny markedsordning for melk – større konkurranse og like vilkår* har Landbruksdepartementet gjennomført en videre utredning av ordningen med sikte på implementering fra 01.07.2003. Blant annet med bakgrunn i at det fremdeles er relativt stor uenighet om hovedelementene i ny ordning har Landbruksdepartementet funnet at det ikke vil være forsvarlig å iverksette noen ny markedsordning for melk fra 01.07.2003. Iverksettelsen utsettes derfor til 1. januar 2004. Utsettelsen innebærer at prisbestemmelsene i årets jordbruksavtale må utformes ut fra nåværende ordning. Ny ordning fra 01.01.2004 vil medføre endringer i prisbestemmelsene i avtaleåret. Det må derfor i avtalens tekst eller i særskilt protokoll innarbeides bestemmelser om dette. Statens forhandlingsutvalg vil fremme konkrete tekstforslag under forhandlingene. Det må videre innføres tiltak fra 1. juli 2003 som retter seg mot uavhengige konsummelk meierier jf. omtale nedenfor.

Prisutjevningsordningen for melk

Gjennom etterkontrollene av prisutjevningsordningen for melk har det fremkommet forhold som prinsipielt kunne være grunnlag for tekniske justeringer av målprisene i enkelte prisgrupper. Dette som en følge av at beregningsmetodene er endret for noen av melkeproduktene.

Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at Statens landbruksforvaltning ved oppfølging av målprisbestemmelsene kan justere for avvik mellom beregnet råvareverdi og fastsatt målpris som en følge av slike endrede prinsipper for råvareverdiregninger.

Som en følge av at noen ny markedsordning for melk iverksettes først fra 01.01.2004, må det innføres tiltak fra 01.07.2003 som retter seg mot uavhengige konsummelk meierier. Dette søkes oppnådd gjennom at det innføres et særskilt distribusjonstilskudd for konsummelk meierier etablert før 01.01.2003 (Q-meieriene). Tillegget finansieres over prisutjevningsordningen for melk. I tillegg åpnes det for at uavhengige aktører mer egne leveranser av melkeråvare kan gis en kompensasjon gjennom en redusert utjevningssavgift/økt utjevningstilskudd i prisutjevningsordningen for melk for å legge til rette for at disse aktørene skal kunne trekke til seg egne leverandører. Det vil også være aktuelt å videreføre de midlertidige ordninger som er finansiert over jordbruksavtalen (kap 1150 post 73) fram til ny markedsordning iverksettes. Landbruksdepartementet vil komme med nærmere konkretisering av opplegget under forhandlingene..

7.6.3 Kjøtt og egg

Markedsregulering for fjørfekjøtt

Markedsreguleringen for fjørfekjøtt omfatter kun kylling. Markedsregulators mottaksplicht omfatter kun leveranser fra primærprodusent, og gjelder ikke for kvanta levert fra uavhengige markedsaktører. Det er ikke adgang til

reguleringseksport. Det viktigste avsetningstiltaket er innfrysing av kjøtt på reguleringslager. Forbrukerne har i dag vesentlig større preferanser for fersk vare enn hva som gjaldt når reguleringssystemet ble etablert. Dette innebærer at markedsreguleringssystemet for fjørfekjøtt i begrenset grad kan håndtere større markedsoverskudd, samt at det er blitt mer problematisk å få avsetning for frossen reguleringsvare. Markedsaktørene er enige om at avsetningstiltaket billigsalg for frossen regulert vare har begrenset effekt.

Samlet produksjonsomfang 2002 var om lag 38 tusen tonn kylling, hvorav fjørfesamvirke hadde en markedsandel på 88 pst. Det er en relativt begrenset grad av tverrsalg av kylling fra markedsregulator til uavhengige fjørfeslakterier på 2 000-3 000 tonn pr. år. For kylling er produksjonstiden kort, normalt kun 4-5 uker. Dette innebærer at styringen av utbudet av kylling til markedet i større grad kan gjennomføres ved produksjonsregulering, jamført med hva som er tilfelle for andre produksjonssektorer som er omfattet av markedsregulering. De ulike ledd i produksjonen av fjørfekjøtt innen fjørfesamvirke er i stor grad styrt gjennom en vertikalt integrert drift. Samlet tilbud av norsk kylling til forbruker reguleres dermed i stor grad gjennom produksjonsstyring. Dette er ikke i samsvar med prinsippet om samvirkets mottakplikt fra alle primærprodusenter som til enhver tid ønsker å levere sin råvare.

Statens forhandlingsutvalg mener derfor at fjørfekjøtt bør tas ut av markedsreguleringssystemet når det gjelder avsetningstiltak. Det bør fortsatt være adgang til å gjennomføre andre avgiftsfinansierte tiltak som bl.a. markedsføringsaktiviteter for å stimulere etterspørselen, opplysning og veiledning. Det foreslås at det videreføres en målpris for kylling av hensyn til importvernet for fjørfekjøtt. SLF må derfor tillegges ansvar for å gjennomføre prisnoteringer, tilsvarende systemet som er etablert for grøntsektoren.

Frakttilskudd kjøtt

Ved fase II i jordbruksoppgjøret 2002 ble det fastsatt at det skulle foretas en gjennomgang av forskriftsbestemmelsene vedrørende under- og overskuddsområder for mellomfrakt-tilskudd kjøtt før jordbruksforhandlingene 2003. Avtalepartene har tidligere imidlertid vært enige om at det foreligger behov for en mer helhetlig gjennomgang av frakttilskudds-ordningen for kjøtt.

Landbruksdepartementet ba derfor SLF gjennomføre en utredning av frakttilskudd kjøtt fram mot årets jordbruksoppgjør. Det ble lagt til grunn at SLF hadde kontakt mot markedsaktørene under utredningen, og at man vektla de vurderinger som ble gjort i forbindelse med FOLA-utredningen i 2002 vedrørende forenkling og målretting av virkemidlene

Frakttilskudd kjøtt består av fire del-ordninger:

- a) innfrakttilskudd for slaktedyr fra produsent,
- b) transport av helt slakt fra slakterier i overskuddsområder til engrosforhandlere i underskuddsområder (mellomfrakt helt slakt),
- c) transport av skåret vare fra nedskjæringsanlegg i overskuddsområder til engrosforhandler i underskuddsområder samt foredlingsbedrifter i over-/underskuddsområder (mellomfrakt skåret vare),

d) tilskudd til engrosomsetning i underskuddsområder (annet tilskudd).

I utredningen er det vist til at innfrakttilskuddet har en god målrettethet og bidra til prisutjevning mellom produsenter. Statens forhandlingsutvalg er enig i at man av de fire delordningene bør prioritere innfrakttilskuddet for slaktedyr. Innfrakttilskuddet gjelder i dag ikke alle slakterier. Noen få mindre slakterier som i hovedsak betjener sitt nærområde er ikke omfattet av ordningen. Det er i dag ikke vesentlige forskjeller i offentlige krav med betydning for kostnadene til disse bedriftene i forhold til de øvrige slakteriene. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor at innfraktskravet bør gjelde alle slakterier godkjent av næringsmiddeltilsynet.

Formålet med mellomfrakttilskuddene er å opprettholde mest mulig lik pris til forbruker over hele landet. Slik ordningene nå fungerer, er det vanskelig å måle om tilskuddene har den forventede effekt eller kun virker som en generell prisnedskrivning, bl.a. på grunn av de forretningsmessige avtalene som gjøres med kjedene. En stor del av kjøttomsetningen foregår via store konsern og hvor prissettingen går etter andre kriterier enn hva som opprinnelig var forutsatt ved innføring av disse ordningene. Bortfall av frakttilskudd kan medføre at gjennomsnittsprisen økes. På nasjonalt nivå vil imidlertid dette neppe være målbart, men det kan lokalt medføre noe større prisforskjeller.

Dagens tilskuddsordning for helt slakt stimulerer til forsendelser av helt slakt på bekostning av skåret vare. Mengden av helt slakt med frakttilskudd er imidlertid stadig redusert de seneste år, mens utviklingen for skåret vare har gått i andre retningen. Det indikerer økt nedskjæring ved slakteriene.

Begge delordningene på mellomfrakt vurderes som ressurskrevende administrativt, både for bedriftene og forvaltningen. Et bortfall av begge delordningene vurderes derfor å gi betydelige administrative besparelser. Både ut fra ønske om mindre detaljregulering og forenkling både for myndigheter og næring, foreslår Statens forhandlingsutvalg at begge delordningene for mellomfrakt avvikles.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at avviklingen gjennomføres over en periode på inntil 3 år for å gi bedriftene nødvendig tid til omstilling. I avviklingsperioden gjøres ingen materielle endringer i ordningene. En gradvis avvikling av ordningene vil gi bedriftene mulighet til en effektivisering og omlegging av bl.a. transportmønster.

Statens forhandlingsutvalg foreslår også at tilskuddet til engrosomsetning avvikles. Ordningen er ressurskrevende både for næringsliv og forvaltning og har et komplisert regelverk. For engrosbedrifter i Sør-Norge utgjør den i dag kun 13 øre pr. kg. Ordningen vurderes derfor å ha liten betydning i Sør-Norge og foreslås derfor avviklet fra og med 01.01.04. I Nord-Norge utgjør den 75 øre pr. kg og har således en viss betydning. Det foreslås derfor at ordningen her i stedet trappes ned over samme periode som de to mellomfraktordningene, dvs. avvikles fra 01.01.07. I avviklingsperioden gjøres ingen materielle endringer i ordningen.

I sin rapport har SLF utarbeidet forslag til ny inndeling av over- og underskuddsområder for slakt. Avvikling av mellomfraktordningene og tilskudd til engrosomsetning vil innebære at man ikke lenger har behov innenfor frakttilskudd kjøtt for en inndeling i over- og underskuddsområder for kjøtt. Statens forhandlingsutvalg legger derfor til grunn at man i avviklingsperioden på tre år ikke gjør endringer i den eksisterende inndelingen. Før ordningene avvikles må

avtalepartene endre noteringssted for engrosprisnoteringene innen målprissystemet for kjøtt. Dette må regnes å være en enkel omdefinering.

En nedtrapping over tre år av mellomfrakt og tilskudd til engrosomsetning vil representere en redusert utbetaling pr. år på om lag 10 mill. kroner av frakttilskudd kjøtt fra og med 2004.

Tiltak i saueholdet

Ut fra de utfordringer som sauenæringen står ovenfor, er det ønskelig å stimulere til økt kvalitet innen kjøttproduksjonen. Statens forhandlingsutvalg foreslår en omlegging av tilskudd pr. dyr til sau/lam ved at tilskuddet til vinterfôra dyr reduseres og at dette kompenseres med et tilskudd til slaktede lam differensiert ut fra kvalitet ved at lam med kvalitet O+ og bedre får et tilskudd på 175 kroner pr. slakt og lam av dårligere kvalitet får 75 kroner pr. slakt. Ordningen samordnes med den ordinære søknad og utbetaling av produksjonstilskudd ved at søkerne gir opplysninger om antall lammeslakt foregående år fordelt på kvalitetsgrupper. Kontroll kan gjøres mot leveranseregister. Samtidig endres tilskudd til vinterfôra dyr slik at kun drektige avlsdyr har rett på tilskudd pr. 01.01. Dermed blir sau/lam behandlet på samme måte i tilskuddssystemet som gris, ved at det er ett tilskudd til avlsdyr etter telling og ett tilskudd til slaktedyr etter antall slakt.

Denne omleggingen vil stimulere til en større produksjon av høyere kjøttkvalitet, og slik sett også gi mulighet for næringen til å hente større inntekter i markedet. Det vil bli viktigere å levere kvalitetslam enn å fôre mange dyr gjennom vinteren. Det vil også premiere de som får mange lam pr. vinterfôra søye og som har lave tap i beitesesongen. Alt dette vil stimulere næringsmessig gode driftsformer og bidra til en bedre økonomi i saueholdet.

Tabell 7.7 Fordelingen av slaktene i 2002 på kvalitetsklasser og en prognose på fordelingen i 2003 ut fra gjennomsnittsfordelingen de siste 5 årene.

	Antall lammeslakt 2002	Gj.snitt andel 1998-2002	Prognosert fordeling 2003
Klasse			
O+ og bedre	501 392	41 %	413 264
O og dårligere	514 358	59 %	602 486
Sum slakt	1 015 750	100 %	1 015 750

Tabell 7.7 viser at 41 pst. av lammeslaktene er blitt klassifisert i klasse O+ eller bedre. Statens forhandlingsutvalg har lagt til grunn at av hensyn til omlegging og datainnsamling bør alle lammeslakt innvilges tilskudd, men der de beste kvalitetsklassene får mer. I tabellen nedenfor er det vist en mulig fordeling mellom tilskudd til vinterforede og den nye ordningen innenfor et uendret bevilgningsbehov.

Tabell 7.8 Omlegging av tilskudd fra vinterfôra dyr til slakede lam

	Intervall		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Nye satser kr/dyr	Endring mill. kr
	Fra	Til					
Sau/ammegeit	1	100	958 609	478	-84	394	-80,5
	101	250	123 430	158	-84	74	-10,4
	251	400	4 874	84	-84	0	-0,4
Sum			1 086 913				-91,3
Lam telledato			70 000	394	-394	0	-27,6
Lammeslakt	kval. O+ og bedre		415 000	0	175	175	72,6
	kval. O og dårligere		600 000	0	75	75	45,0
Sum			1 015 000				90,0

7.6.4 Frukt, grønt og potet

Frukt og grønt

Den viktigste rammebetingelsen for norsk frukt og grønt produksjon er tollvernet. I tillegg til dette gis det økonomisk støtte over jordbruksavtalen, men største delen av inntektene til næringen kommer i form av markedsinntekter. Salget av frukt og grønnsaker har steget mye de siste årene. Frukt- og grøntnæringen har blant annet med utgangspunkt i dette små problemer med overproduksjon.

Potet

Potetsektoren reguleres blant annet gjennom avrensordningen, markedsregulering, AK-tilskudd, distriktstilskudd for potetproduksjon i Nord-Norge, godkjenning av foretak, lagerbeholdningsregistrering og faglige tiltak og opplysningsvirksomhet. Tilknyttede virkemidler som prisnedskrivning av sprit og glykose, eksportrestitusjon og kvalitetsforskrift på matpoteter er også sentrale for å legge til rette for potetproduksjon. En ser i den nåværende situasjonen ikke behov for vesentlige endringer i virkemiddelbruken, men vil vurdere dette nærmere med bakgrunn i resultater fra utredningen foreslått nedenfor.

Utredning for økt mangfold, økt verdiskapning og forbedret kvalitet i frukt-, grønt- og potetsektoren

Det er et høyt prioritert helsepolitisk mål å øke forbruket av frukt og grønnsaker i den norske befolkningen. I Helsedepartementets St.meld. nr. 16 (2002–2003) *Resept for et sunnere Norge* (Folkehelsepolitikken), signaliseres det at landbrukets bidrag til en mer ernæringsrettet politikk blant annet skal være gjennom å (utdrag fra meldingen):

- ”Sikre midler til finansiering av abonnementsordningen for frukt og grønnsaker i grunnskolen, gjennom prisnedskrivning for alle elever som ønsker å delta, og til administrasjon og markedsføring av ordningen. Det skal dokumenteres i hvilken grad abonnementsprisen har betydning for inntaket av frukt og grønnsaker blant barn og unge.”
- ”Stimulere til økt forbruk av frukt og grønnsaker gjennom å fremme økt satsing på mangfold og kvalitet i produksjon og produktutvikling av grønnsaker og frukt, herunder produkter egnet for abonnementsordningen i skolen.”
- ”Bidra til økt fokus på kvalitetsarbeid for frukt og grønnsaker i alle ledd av produksjon og frambud.”

Det er viktig at det økte forbruket av frukt og grønnsaker også kan bidra til økt salg av norske produkter. En vil spesielt peke på mulighetene som ligger i ordningen frukt og grønt i skolen ved en målrettet produktutvikling på grunnlag av norske råvarer.

Med bakgrunn i de nevnte forhold mener Statens forhandlingsutvalg at det er behov for å foreta en utredning og analyse av frukt, grønt- og potetsektoren med den hensikt å kunne legge til rette for økt mangfold, økt verdiskaping og forbedret kvalitet på produktene. Utredningen bør ta for seg hele verdikjeden fra jord til bord. Det er spesielt ønskelig at det foretas en analyse av omsetnings- og markedssituasjonen i sektoren. I den sammenheng er det viktig å se på muligheter og hindringer som ligger i økt verdiskaping på primærleddet inkl. direkte salg av produkter fra gården eller lokale markeder.

Utredningen må kunne ut i konkrete forslag til tiltak som kan medvirke til at frukt, grønt og potetsektoren gis økt mangfold, at verdiskapingen øker og at kvaliteten på produktene blir ennå mer forbedret. Statens forhandlingsutvalg mener utredning må ferdigstilles innen 01.01.2004. Rapporten må så følges opp nærmere av avtalepartene og forvaltningen.

7.6.5 Produksjonstilskudd

Tilskudd husdyr

Toppavgrensingen for tilskudd husdyr begrenser utbetalingen av tilskuddet innenfor et maksimalbeløp på 140.000 kroner pr. foretak, med unntak for samdrifter i melkeproduksjon som har 250.000 kroner som maksimalbeløp. Statens forhandlingsutvalg foreslår at maksimalbeløpet på 140.000 kroner pr. foretak økes til 150.000 kroner, med unntak for foretak som er samdrifter i melkeproduksjon hvor beløpet økes fra 250.000 til 270.000 kroner. I tillegg til økt inntektsgrunnlag vil et høyere maksimalbeløp for tilskuddet gi økte muligheter for produsenter til å inngå samarbeid om husdyrhold.

For melkekyr/ammekyr foreslår Statens forhandlingsutvalg å heve intervallgrensen for antall tilskuddsberettigede kyr pr. foretak. Det foreslås å utvide satsintervallet 26-50 kyr til 26-80 kyr. Økning av maksimalbeløpet og utvidelse av satsintervall for melkekyr/ammekyr innebærer en samlet bevilgningsøkning på om lag 6 mill. kroner.

Statens forhandlingsutvalg viser til kap. 7.6.3 med forslag tiltak i saueholdet, som innebærer en endring når det gjelder tildeling av tilskudd husdyr for vinterfôra sau.

Statens forhandlingsutvalg foreslår videre at husdyrtilskudd for ammegeit settes i samme tilskuddsgruppe som melkegeit.

Innføringen av Individregisteret for storfe i forvaltningen av tilskudd husdyr utsettes inntil man har den nødvendige kvalitet i datagrunnlag og tekniske løsninger. Før registeret tas i bruk i tilskuddsforvaltningen må de nødvendige endringer i utmålingsreglene avklares mellom avtalepartene.

Areal- og kulturlandskapstilskudd

Statens forhandlingsutvalg vil vise til vedtak ved jordbruksoppgjøret 2002 om etablering av en fem-års plan for produksjon av digitale markslagskart (DMK). Et tilfredsstillende kartgrunnlag er viktig for å kunne dokumentere omsøkt areal og for derved å kunne sikre legitimiteten for de arealbaserte tilskuddsordningene. Statens forhandlingsutvalg viser til grunnlaget for fem-års planen som er omtalt i kap. 8.5.3 i St.prp. nr. 65 (2001-2002), og foreslår en videreføring av satsingen på produksjonen av DMK. Det foreslås en avsetning på 5 mill. kroner over bevilgningen for underpost 74.17 areal- og kulturlandskapstilskudd samt engangsmidler.

7.6.6 Velferdsordninger

Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid

I 2002 ble det gjennomført en framskynding av utbetalingen av tilskudd til avløsning ved ferie og fritid fra 2003 til 2002 med 180 mill. kroner. Dette slik at 75 % av tilskuddet for avløsning i 2002 ble utbetalt forskuddsvis i 2002. Bevilgningen for 2003 ble redusert tilsvarende til 990 mill. kroner. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at bevilgningen for 2004 konsekvensjusteres opp med 180 mill. kroner til 1.170 mill. kroner. Det vises forøvrig til omtale i kap. 8.

Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.

Det var i jordbruksoppgjøret 2001 og 2002 enighet om å evaluere konsekvensene av en overføring av ordningen til Sosialdepartementet og Trygdeetaten. Formålet med en overflytting var forenkling. Landbruksdepartementet har i fellesskap med Sosialdepartementet vurdert en overføring av ordningen, men har etter en samlet vurdering kommet til at det ikke vil være hensiktsmessig. Bakgrunnen for dette er at en overflytting trolig vil medføre at vesentlige hensyn i eksisterende ordning ikke kan videreføres. Dette vil frata jordbrukere viktige rettigheter de i dag har innenfor ordningen. Forvaltningen av ordningen var ved innføring av ordningen vurdert å være uoversiktlig, og var et argument for overføring, og samordning med folketrygden. Forvaltningen av ordningen har nå i stor grad satt seg på regionalt og lokalt nivå, og er i mindre grad et argument for overføring. Sosialdepartementet har også vist til at det ikke vil være hensiktsmessig å vurdere dette videre nå i og med at Trygdeetaten, sosialtjenesten og Aetat er inne i en betydelig omorganiseringsprosess som en oppfølging av St. meld. nr. 14 (2002-2003) Samordning av AETAT, trygdeetaten og sosialtjenesten.

Med bakgrunn i dette foreslår Statens forhandlingsutvalg at ordningen videreføres.

Tidligpensjonsordningen

Som en oppfølging av jordbruksforhandlingene 2002 har Statens landbruksforvaltning evaluert Tidligpensjonsordningen. Konklusjonen er at ordningen fungerer godt og det er kun foreslått mindre forskriftsendringer. Statens forhandlingsutvalg foreslår at disse endringene følges opp i ordinær forskriftsrevidering.

7.7 Andre politikkområder

7.7.1 Ny finansiering av planteforedling og oppformering

På oppdrag fra Landbruksdepartementet gjennomførte Fløtaker-Aas-utvalget i 2001 en utredning av den samlede aktiviteten i jordbruket når det gjelder sortsforedling og oppformering av sykdomsfritt plantemateriale. På grunnlag av utredningen ble Norsk Kornforedling AS omdannet til Graminor AS. Det ble lagt til grunn at det økonomiske tilskuddet fra staten til Graminor AS i størst mulig grad skulle skje gjennom tildeling av prosjektstøtte. I dag mottar aktørene tilskudd til foredling og oppformering dels som forvaltningsstøtte (Planteforsk) og dels som direkte tilskudd under jordbruksavtalen (post 77). En omlegging av finansieringen av planteforedling og oppformering ble varslet i St.prp. nr. 1 (2002-2003).

På dette grunnlaget har Landbruksdepartementet gjennomført en intern utredning med sikte på en omlegging av finansieringen av planteforedling. Landbrukstilsynet og Graminor AS har blitt trukket inn i arbeidet.

Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at 4,65 mill kroner fra underpost 77.15 flyttes til en ny tilskuddspost på kapittel 1143 sammen med 10,6 mill kroner fra forvaltningsstøtten til Planteforsk (kapittel 1112 post 51). Overføringen gjennomføres med virkning fra 1.1.2004. Av de 4,65 mill kroner som forutsettes flyttet ut av jordbruksavtalen blir 0,6 mill kroner i dag overført til Planteforsk, 3,05 mill kroner blir disponert til prebasisavl potet og oppbevaring av kloner, og 1 mill kroner blir disponert til foredlingsarbeid i kornsektoren. Midlene bør omgjøres til prosjektmidler, og fordeles på grunnlag av prosjektsøknader. Det legges til grunn at Statens landbruksforvaltning skal forvalte de aktuelle prosjektmidlene. Det vil også bli vurdert om forvaltningen av de øvrige tilskuddsordningene innenfor planteforedling og oppformering som i dag ligger til Statens landbrukstilsyn bør overføres til SLF. Det vil senere bli vurdert om disse tilskuddsordningene kan forenkles.

For hagebrukssektoren har et særskilt fagutvalg utredet finansiering og organisering av foredling og oppformering. Fagutvalgets rapport har vært på høring til berørte parter. På bakgrunn av høringen legges det opp til å overføre budsjettmidler fra underpost 77.15 som er knyttet til tilsynsoppgaver og til genressursbevaring til henholdsvis Mattilsynets driftsbudsjett og til en separat bevilgning til Genressursutvalget for planter. Overføringen gjelder deler av bevilgningen på underpost 77.15 som har betegnelsen "Utvikling av plantemateriale". Statens forhandlingsutvalg foreslår at overføringen blir gjennomført i St.prp. nr. 1 om statsbudsjettet for 2004. SLF vil komme tilbake til hvilket beløp som skal overføres under forhandlingene.

7.7.2 Skadefondet for landbruksproduksjon

Det vises til sluttprotokoll fra jordbruksoppgjøret 2002 der det ble enighet om at erstatningsgrunnlaget for avlingssvikt i planteproduksjon skal beregnes pr. produkt eller vekstgruppe. Videre ble det enighet om at Statens landbruksforvaltning skulle utrede justering av egenandeler, terskelverdier og minsteutbetalinger som følge av dette, gitt uendret bevilgningsbehov.

Statens forhandlingsutvalg slutter seg til forslagene i rapporten fra Statens landbruksforvaltning. Erstatning for avlingssvikt i planteproduksjon forenkles ved at erstatningen beregnes pr. vekstgruppene grovfôr, korn, poteter, grønnsaker og frukt/bær. Egenandelen settes lik for hele landet og heves til 30 prosent, minsteutbetalingen settes til 5 000 kroner og det innføres en toppavgrensning på 500 000 kroner. Erstatning for svikt i honningproduksjonen foreslås forenklet ved at erstatningsutmålingen baseres på dokumentert produksjon og pris. Endringene innføres fra 1. juli 2003.

Det vises ellers til kapittel 7.1.3 som omtaler flytting av poster ut av avtalen. Beregningsmessig 18 mill. kroner til erstatninger som følge av offentlige restriksjoner finansiert over skadefondet forutsettes flyttet til kap. 1143 jf. tabell kap. 8.

8 Oversikt over postene på kapittel 1150 og 4150

8.1 Budsjettmessige forhold kapittel 1150

8.1.1 Overførte beløp fra 2002

Tabellen nedenfor viser overførte udisponerte beløp fra 2002 til 2003 i henhold til statsregnskapet 2002. Dette er midler som kan disponeres i 2003 gjennom ”engangsbevilgninger”. Deler av de overførte beløpene er imidlertid forhåndsdisponert gjennom ansvar for utbetalinger som er knyttet til 2002, men som ikke kom til utbetaling før i 2003.

Tabell 8.1 Overførte og forhåndsdisponerte beløp fra 2002 til 2003

Post	Overført beløp mill. kr	Forklaring forhåndsdisponert beløp (mill kr i parentes)	Forhåndsdisponert mill. kr	Disponibelt overført beløp mill. kr
70	21,798	Avfallsanlegg (8), RÅK (1)	9,000	12,798
74	36,913	Individreg (0,75), DMK (5,9), IKT (20)	26,650	10,263
77	187,792	Melkekvote (158,3), økologisk (18,4)	176,700	11,092
78	78,791			78,791
Kap 1150	325,292		214,350	112,942

Av tabell 8.1 fremgår det at av et totalt overført beløp fra 2002 til 2003 på 325,3 mill. kroner er 212,4 mill. kroner forhåndsdisponert, og 112,9 mill. kroner disponible for engangsutbetalinger. Ut over dette er det tilbakebetalt 22,0 mill. kroner som tidligere er bevilget til reguleringsanlegg som er omdisponert til andre forhold. Etter tidligere praksis er dette midler som inntektsføres på kap. 4150 og som tilbakeføres gjennom engangsbevilgninger på kap. 1150. Til sammen innebærer dette at det er 134,9 mill. kroner til disposisjon for engangsbevilgninger i forbindelse med årets jordbruksoppgjør.

Statens Forhandlingsutvalg foreslår at disse midlene disponeres som følger:

1. Bevilgningen til post 50.11 ”LUF” økes med :	18,1 mill. kr
2. Bevilgningen til post 50.12. ”Skadefondet” økes med:	39,0 mill. kr
3. Bevilgningen til post 70.11 ”Avsetningstiltak” økes med:	2,0 mill. kr
4. Bevilgning 74.17 tilskudd grovfôrareal økes (4 kr/daa) med:	26,7 mill. kr
5. Digitale markslagskart (21,0 –5,9) post 74.17 økes med:	16,1 mill. kr
6. Bevilgningen til post 78.11 ”Refusjon ferie og fritid”	33,0 mill. kr
Sum	134,9 mill. kr

- Kapitalsituasjonen på LUF og behovet for innvilgningsrammer fremover tilsier at det er behov for en styrking av fondskapitalen.
- Skadefondet for landbruksproduksjon har hatt betydelig større utbetalinger enn bevilgninger de seneste årene. For 2004 vil bevilgningen konsekvensjusteres opp 20 mill. kroner til 20,7 mill. kroner som likevel er vesentlig lavere enn et

normalforbruk. Nye erstatningsregler fra 2004 blant annet ut fra vekstgrupper innebærer også en usikkerhet.

- Bevilgningen til avsetningstiltak skal dekke økt behov som følge av kostnadsøkning i forbindelse med avfallsanlegg i Nord Norge.
- I den varige fordelingen er satsene for tilskudd til grovfôrareal redusert med 5 kr/daa for de første 200 dekar. Statens forhandlingsutvalg har imidlertid lagt til grunn at utbetalingen av arealtilskudd i februar 2004 heves 5 kr/daa til grovfôrareal 0-200 dekar finansiert med engangsmidler.
- I jordbruksoppgjøret 2002 var det enighet om en 5 årsplan for utvikling og produksjon av digitale markslagskart som kan effektivisere kontroll og forvaltning av tilskudd til areal. Statens forhandlingsutvalg viser til kap. 8.5.3 i St.prp. nr. 65 (2001-2002) og forutsetter at prosjektet videreføres. SLF har beregnet et behov i 2003 på 21 mill. kroner som finansieres med 16,1 mill. kroner engangsmidler i 2003 (21,0-5,9), som også skal dekke kostnader i forbindelse med revisjon av regelverket for produksjonstilskuddene.
- Disponeringen til underpost 78.11 skal dekke en høyere forskuddsprosent i tilskudd til avløsningen enn det som står til rest på bevilgningen i 2003. Forskuddsprosenten vil dermed kunne heves med ca 3 prosentpoeng fra ca 57% til ca 60%.

8.1.2 Budsjettsituasjonen i 2003

Forhandlingene om bevilgningsendringer på jordbruksavtalen skal fra og med dette året dreie seg om endringer for kommende budsjettår, dvs 2004. For inneværende år vil det likevel være mulig å omdisponere midler mellom poster innenfor vedtatt budsjett.

Tabell 8.2 Forbruksprognoser på overførbare poster i 2003 sammenlignet med vedtatt budsjett. Mill.kroner.

Kapittel 1150:		Budsjett	Prognose	Rest
Post	Benevning	2003	2003	2003
70.11	Avsetningstiltak	48,400	56,700	-8,300
70.12	Tilskudd til råvareprisutjevningsordningen m.v.	173,100	163,800	9,300
70.13	Eksportrestitusjon	25,000	27,800	-2,800
70	Markedsregulering, <i>kan overføres</i>	246,500	248,300	-1,800
74.11	Driftstilskudd, melkeproduksjon og spes.kjøttprod.	1 243,500	1 231,500	12,000
74.14	Produksjonstillegg, husdyr	2 271,025	2 265,300	5,725
74.17	Areal- og kulturlandskapstillegg	2 991,959	2 965,000	26,959
74.18	Andre arealbaserte ordninger	237,901	216,200	21,701
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	6 744,385	6 678,000	66,385
77.11	Tilskudd til dyreavl m.m.	82,860	82,860	0,000
77.12	Tilskudd til planteavl m.m.	7,000	7,000	0,000
77.13	Tilskudd til forsøksringer og forskning	73,100	73,100	0,000
77.14	Tilskudd til pelsdyrforlag	33,200	27,300	5,900
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	51,300	51,300	0,000
77.16	Tilskudd til økologisk jordbruk	66,300	71,000	-4,700
77.17	Tilskudd til fruktlager	8,100	8,100	0,000
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	321,860	320,660	1,200
78.11	Refusjon av avløserutgifter for ferie/fritid	989,819	989,819	0,000
78.12	Refusjon av avløserutgifter for sykdom m.v.	206,800	190,000	16,800
78.13	Medlemsavgift til folketrygden	130,800	130,800	0,000
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket	88,000	88,000	0,000
78.15	Andre velferdstiltak	50,500	48,500	2,000
78.16	Tidligpensjonsordning for jordbrukere	107,935	120,000	-12,065
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 573,854	1 567,119	6,735

Prognosen for post 70 viser en underdekning på anslagsvis 2 mill. kroner. Det legges til grunn at 8,3 mill. kroner omdisponeres fra underpost 70.12 til underpost 70.11 for å dekke behovet. For underpost 70.13 forutsettes det at forbruket tilpasses bevilgningen innenfor rammen på 25 mill. kroner.

SLF sin prognose på post 74 viser et forbruk som er vel 40 mill. kroner høyere enn i tabellen ovenfor. Det skyldes at SLF har kalkulert inn bevilgninger til IKT og DMK som er finansiert med engangsbevilgninger. Prognosen for 2003 viser derfor et underforbruk på ca 66 mill. kroner av en total bevilgning på 6678 mill. kroner. På en overførbart bevilgning av en slik størrelsesorden mener Statens forhandlingsutvalg at budsjettet må ligge noe over prognosen for å være sikker i forhold til uforutsette forhold og usikkerhet i prognosene. Det anslåtte underforbruket på ca 66 mill. kroner på post 74 vurderes å være nødvendig for å ha tilstrekkelig sikkerhet på en så stor bevilgning.

For post 77 viser prognosen tilnærmet balanse, men 5 mill. kroner kan omdisponeres innenfor posten fra tilskudd til pelsdyr underpost 77.14 til å dekke økt behov på tilskudd til økologisk jordbruk underpost 77.16.

For post 78 viser prognosen ca 7 mill. kroner lavere forbruk enn budsjett. Dette er ikke mer enn det bør være, men innenfor posten kan det omdisponeres 15 mill. kroner fra underpost 78.11 (avløsning ved sykdom) til underpost 78.16 (tidligpensjon) for å tilpasse bevilgningene til forbruket.

Statens forhandlingsutvalgs forslag til endring i bevilgning for de enkelte ordninger framgår av kap 8.3 til 8.8 og vedlagte fordelingsskjema.

8.2 Erstatningsordninger som følge av offentlige restriksjoner

Statens forhandlingsutvalg slutter seg til forslagene i rapport fra arbeidsgruppe i Landbruksdepartementet avgitt 18.02.2003 om at ordningene, jf. tabellen nedenfor, samordnes og finansieres som en overslagsbevilgning på statsbudsjettet utenfor jordbruksavtalen. Statens forhandlingsutvalg går inn for at det budsjetteres med 42 mill. kroner på posten i 2004, hvorav 27 mill. kroner overføres fra jordbruksavtalen. SLF får ansvaret for forvaltningen og gis i oppdrag å lage et samlet opplegg for en ny erstatningsordning. Det legges opp til et system med standard erstatningssatser så langt mulig. Dersom det viser seg vanskelig å ha gjennomført et samlet erstatningsopplegg innen 01.01.2004, åpnes det for å kunne videreføres erstatninger etter dagens regelverk inntil 30.07.2004.

Tabell 8.3 Samordning og flytting av erstatninger for offentlige restriksjoner. Mill. kroner.

Kap/post	Erstatningsordning	1999	2000	2001	2002	Gj.sn.	Forslag SFU
1150-50.12	Pålegg - planteskadegjørere	3,01	2,91	5,27	9,04	5,1	5,0
1150-50.12	Frivillig nedslakting - mædi	0,28	0,07	0,08	0,01	0,1	2,0
1150-50.12	Frivillig nedslakting - skrapesyke	1,61	1,28	0,62	0,70	1,1	1,0
1150-50.12	Kompensasjon - radioaktivitet	8,94	10,16	7,46	11,20	9,4	10,0
1150-50.12	Sum skadefondet					15,7	18,0
1150-73.15/18	Pristilskudd - kontaktbesetninger	-	0,20	0,01	0,17	0,1	
1150-74.14	Produksjonstilskudd etter nedslakting ¹⁾	39,38	16,06	3,46	2,69	15,4	9,0
	Pålegg ved floghavre	0	0	0	0		
Kap. 1150	Jordbruksavtalen	53,22	30,68	16,90	23,81	31,2	27,0
1107-73	Pålegg husdyrloven	15,50	13,20	20,70	12,80	15,6	15,0
	Samlet for ordningene	68,72	43,88	37,60	36,61	46,8	42,0

¹ Utbetalingene gjelder ordningene knyttet til produksjonstilskudd, og gjelder utbetaling til alle søkere som har fått beregnet produksjonstilskudd på historisk grunnlag, dvs. antall dyr før nedslakting. Tallene viser sum utbetaling for landet for alle søkere med pålagt og frivillig nedslakting.

Beregningsreglene fastsetter at søkere som har slaktet ned husdyr pga. dyresykdom får tilskudd i en periode for de dyrene de hadde før nedslakting. I en oppbyggingsperiode gjelder også dette når ordinært produksjonstilskudd til nye dyr er lavere enn tilskudd basert på "historiske" dyr. I beregnet utbetaling er det imidlertid ikke gjort fradrag for tilskudd til nye dyr. Dette innebærer at

erstatningsutbetalingene reelt ligger noe lavere enn det som er oppgitt i tabellen. I motsatt retning virker at fylkesmennene i enkelte tilfeller gir areal- og kulturlandskapstilskudd når det er vanskelig å finne alternativ anvendelse for fôret som produseres på bruket.

8.3 Post 50 Fondsavsetninger

Tabell 8.4 Forslag til bevilgning til post 50. Mill. kroner.

Underpost	Ordning	Budsjett 2003	Endring 2004
50.11	Tilskudd til LUF	660,75	15
50.12	Tilskudd til Skadefondet for landbruksproduksjon	0,75	10
Sum post 50		661,5	25

8.3.1 Underpost 50.11 Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond (LUF)

Tabell 8.5 Forslag Landbrukets utviklingsfond. Mill. kroner.

Ordning	Innvilgn. ramme 2002	Innvilget 2002	Ansvar 01.01.03	Innvilgn. ramme 2003	Prognose 2003 ¹	Forslag 2004
Overføring til SUF	2,0	0	0	2,0	4,0	2,0
VSP matproduksjon	90,0	103,9	90,0	95,0	96,8	
Konkurransestrategier for norsk mat	60,0	63,8	8,4	50,0	55,5	
Sentrale BU-midler	35,0	38,7	46,3	39,0	43,7	
Skogbruk og bioenergi	158,0	154,7	66,3	158,0	167,0	
Sum utenfor jordbruksavtalen	345,0	361,1	211,0	344,0	367,0	359,0
Kompetansetiltak	8,0	7,8	8,1	8,0	8,3	6,0
Fylkesvise BU-midler eks.rentestøtte	518,0	580,2	484,7	286,0	336,3	286,0
Spesielle miljøtiltak	142,0	173,5	336,2	139,0	178,9	143,2
Organisert beitebruk ²				14,6	14,6	14,6
Økologisk jordbruk ³				41,2	41,2	41,2
Sum innenfor jordbruksavtalen (eks. rentestøtte)	668,0	761,5	829,0	488,8	579,3	491,0
Sum LUF (eks. rentestøtte)	1013,0	1122,6	1040,0	832,8	946,3	850,0

¹ Prognose er disponible midler i 2003, dvs innvilgingsramme for 2003 pluss udisponerte midler overført fra 2002

² Organisert beitebruk: 14,55 mill overført fra underpost 50.13 jf St.prp. nr. 1 (2002-2003)

³ Økologisk jordbruk: 41,2 mill overført fra 77.16 jf St.prp. nr. 65 2001-2002)

I tabell 8.5 er rentestøtte som er en del av BU-midlene tatt ut. Dette skyldes at beløpet som ble brukt for rentestøtte i 2002 var stipulert utbetalingsbeløp i 2003 og ikke innvilgingsramme for 2003. For å tydeliggjøre dimensjonen på ordningen, og etter hvert ansvar som påløper ordningen presenteres heretter rentestøtten i egen tabell. Innvilgingsrammen for 2003 på denne ordningen var 5% rentestøtte på et lånebeløp på 500 mill. kroner beregnet ut fra serielån med 15 års avdragstid. Bevilgningen til rentestøtteordningen videreføres med 119 mill. kroner og utlånsramme 500 mill. kroner. Forventet forbruk til rentestøtte i 2004 er på 36,7 mill. kroner.

Kapitalsituasjonen i LUF

Landbrukets utviklingsfond hadde pr 31.12.2002 en kapital på 2 568 mill. kroner. Av kapitalen var 987 mill. kroner innestående beløp i statskassen og 1 581 mill. kroner var i form av utlån. Det ble bevilget 736 mill. kroner til LUF i 2002 (i tillegg ble LUF tilført 20 mill. kr. i engangsmidler). Rammen for tilsagn ble satt til 1013 mill kr. Forbruket av midler var 1 122,6 mill kr. Ansvar knyttet til innvilgede, ikke utbetalte tilskudd og investeringslån var pr 31.12.2002 på 1 040,0 mill kr. Tabell 8.6 gir en oversikt over bruken av LUF-midlene i 2002 samt forslag til innvilgningsramme for 2004.

Innvilgningsrammen foreslås økt med 17,2 mill kroner til 850 mill kroner i 2004. Økningen må sees i sammenheng med Landbruk Pluss jf kap 6, og innebærer en styrking av satsingen på næringsutvikling med 15 mill kroner bl.a. gjennom næringsutvikling i utmark og markedsføring av landbruksbasert reiseliv. Spesielle miljøtiltak økes med 4,2 mill kroner, jf omtale i kap 7. Bevilgningen til kompetansetiltak foreslås redusert med 2 mill kroner til 6 mill kroner i 2004.

Tabell 8.6 Framføring av kapitalsituasjonen i LUF. Mill. kroner.

	2003	2004	2005	2006	2007
Udisponert pr 1.1	-53,0	10,9	19,9	3,4	-26,2
Bevilgning eks rentestøtte	559,9	556,8	556,8	556,8	556,8
Avsetning rentestøtte	119,0	119,0	119,0	119,0	119,0
Frafall i ansvar	80,0	80,0	80,0	80,0	80,0
Renteinntekter	45,0	45,0	45,0	45,0	45,0
Avdrag på lån	105,3	94,9	91,9	99,6	107,6
Disponibelt	856,2	906,6	912,6	903,8	882,2
Innvilgn.ramme eks rentestøtte	832,8	850,0	850,0	850,0	850,0
Forbruk rentestøtte	12,5	36,7	59,2	80,0	99,2
Overført	10,9	19,9	3,4	-26,2	-67,0

Tabell 8.6 viser en framføring av kapitalsituasjonen i LUF betinget at innvilgningsrammeforslag 2004 videreføres til 2007 og at bevilgning til LUF videreføres på 2004-nivå. Det er lagt inn en èngangsbevilgning på 18,1 mill kroner i 2003. Fra og med 2004 er bevilgning til LUF økt med 15 mill kroner. Framføringen bygger på regnskapstall fra SLF som viser et udisponert beløp på – 53,0 mill kroner 1.1.2003.

Spesielle miljøtiltak

Tabell 8.7 Oversikt over spesielle miljøtiltak Mill. kroner.

Ordning	Budsjett 2002	Innvilget 2002	Ansvar 31.12.02	Budsjett 2003	Forslag 2004
Informasjons- og utviklingstiltak	21,5	28,4	5,5	21,0	21,0
Genressursarbeid	5,3	5,3	5,4	6,3	7,3
Norsk landbruksmuseum	3,2	3,2	0	3,2	3,2
Bevaringsverdige storferaser	1,0	1,2	0	1,0	1,0
Prog. for gjenvinning av våtorganisk avfall	3,0	3,0	0	2,3	2,2
Erosjonsforebyggende tiltak	0	0	0,1	0	0
Spesielle miljøtiltak	98,0	126,7	308,8	97,0	100,0
Områdetiltak	10,0	10,1	16,4	8,2	8,5
SUM				139	143,2

Som tabellen viser, avsettes det 21 mill. kroner til informasjons- og utviklingstiltak, hvor bl.a. innføringen av miljøplan (miljøplanråd) og overvåkingsprogrammet 3Q inngår. Det gjennomføres et eget budsjettmøte mellom avtalepartene der disponering av midlene drøftes. Avsetningen til genressursarbeid økes med 1 mill. kroner til forskningsoppgaver. Programmet for gjenvinning av våtorganisk avfall (ORIO) avsluttes i 2004. Landbrukets andel av programmet for 2004 er 2,2 mill. kroner. Avsetningen til spesielle miljøtiltak økes med 3 mill. kroner til 100 mill. kroner. Det forventes en aktivitetsøkning på dette området på bakgrunn av arbeidet med miljøplan. Områdetiltak økes med 0,3 mill. kroner.

8.3.2 Underpost 50.12 Skadefondet for landbruksproduksjon

Tabell 8.8 Skadefondet for landbruksproduksjon.

Budsjett 2003	Konsekvensjustert budsjett 2004	Endring budsjett	Budsjett 2004	Engangsmidler 2003
0,75	20,75	10	30,75	39

Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at Skadefondet med dette får en kapitalstatus som kan dekke behovet i en normalsituasjon 2003-2004.

8.4 Post 70 Markedsregulering

Tabell 8.9: Forslag til bevilgning post 70. Tall i tusen kroner.

Underpost	Ordning	Budsjett 2003	Endring 2004
70.11	Avsetningstiltak	48 400	0
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen (RÅK)	173 100	10 000
70.13	Eksportrestitusjon	25 000	-6 000
Sum post 70		246 500	4 000

Underpost 70.13: Bakgrunn for reduksjon av bevilgningen for 2004 er forventet redusert behov i kjøttindustrien blant annet som følge av utflytting av virksomhet fra Norge. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at en vil gjennomgå formålet og innretningen av denne ordningen.

8.5 Post 73 Pristilskudd

Tabell 8.10 Forslag til bevilgning post 73. Tall i tusen kroner.

Underpost	Ordning	Budsjett 2003	Endring 2004
73.11	Tilskudd til norsk ull	165 696	-4 900
73.13	Pristilskudd melk	451 500	0
	- Distriktstilskudd kjøtt	528 700	0
	- Distriktstilskudd fjørfe	1 100	0
	- Grunntilskudd kjøtt	189 700	-137 700
	- Grunntilskudd kjøtt lokal foredling	1 300	0
73.15	Pristilskudd kjøtt	720 800	-137 700
73.16	Distriktstilskudd egg	4 800	0
73.17	Distrikts- og kvalitetstilskudd frukt, bær og grønnsaker	54 770	0
	- Fraktilskudd slakt	74 500	-10 000
	- Fraktilskudd egg	6 000	0
	- Fraktilskudd korn/kraftfôr	156 800	0
73.18	Fraktilskudd	237 300	-10 000
73.19	Prisnedskrivning korn	432 900	0
73.20	Tilskudd matkorn	113 300	0
Sum post 73		2 181 066	-152 600

8.6 Post 74 Direkte tilskudd

Tabell 8.11 Forslag til bevilgning post 74. Tall i tusen kroner.

<i>Underpost</i>	<i>Ordning</i>	<i>Budsjett 2003</i>	<i>Endring 2004</i>
74.11	Driftstilskudd	1 243 500	-61 900
	- Tilskudd til husdyr	2 045 425	-53 704
	- Tilskudd til dyr på utmarksbeite	225 600	0
74.14	Tilskudd til husdyr	2 271 025	-53 704
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	2 991 959	-1 272
	- Tilskudd til seterdrift med melkeproduksjon	21 400	-2 400
	- Tilskudd til brattlendte bruk	32 000	-5 000
	- Tilskudd til dyrking av fôr i fjellet	10 500	-500
	- Tilskudd til endra jordarbeiding m.m.	174 000	-12 100
74.18	Andre arealbaserte tilskuddsordninger	237 900	-20 000
Sum post 74		6 744 384	-136 876

8.7 Post 77 Utviklingstiltak

Tabell 8.12 Forslag til bevilgning post 77. Tall i tusen kroner.

<i>Underpost</i>	<i>Ordning</i>	<i>Budsjett 2003</i>	<i>Endring 2004</i>
77.11	Tilskudd til dyreavl m.m.	82 860	-1 000
77.12	Tilskudd til frøavl m.m.	7 000	0
	- Forsøksringene	35 100	-2 000
	- Forskning	38 000	-2 000
77.13	Tilskudd til forsøksringer og forskning	73 100	-4 000
	- Tilskudd til pelsdyrfôrlag	21 800	0
	- Tilskudd til pelsdyrfôr (refusjon)	11 400	-6 000
77.14	Tilskudd til pelsdyrfôr	33 200	-6 000
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	51 300	0
	- Omleggingstilskudd	39 000	1 000
	- Areal og husdyrtilskudd	24 300	11 000
	- Tilskudd til organisasjoner	3 000	0
77.16	Tilskudd til økologisk landbruk	66 300	12 000
77.17	Tilskudd til fruktlager	8 100	0
77.18	Oppkjøp av melkekvoter	0	0
Sum post 77		321 860	1 000

8.8 Post 78 Velferdsordninger

Tabell 8.13 Forslag til bevilgning post 78. Tall i tusen kroner.

Underpost	Ordning	Budsjett 2003	Endring 2004
78.11	Tilskudd til avløsning ferie og fritid	989 819	-85 000
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.	206 800	-17 000
78.13	Medlemsavgift til folketrygden	130 800	0
78.14	Tilskudd sykepengeordning jordbruket	88 000	0
	- Tilskudd til landbruksvikarer	18 000	-2 000
	- Adm. tilskudd til avløserlag	17 000	-3 000
	- Tilskudd landbrukets HMS-tjeneste	15 500	-500
78.15	Andre velferdstiltak	50 500	-5 500
78.16	Tidligpensjonsordningen for jordbrukere	107 935	17 000
Sum post 78		1 573 854	-90 500

Underpost 78.11 Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid

Bevilgningen på posten i 2002 ble hevet 180 mill. kroner til 1365 mill. kroner i gjennom en fremskyndet utbetaling av forskudd opp til 75%. Bevilgningen ble redusert tilsvarende til 990 mill. kroner i 2003. Det legges til grunn at bevilgningen konsekvensjusteres opp 180 mill. kroner til 1170 mill. kroner i 2004.

Sluttutbetalingen for 2002 som ble utbetalt i februar/mars ga et forbruk på 359 mill kroner. Det betyr at 631 mill. kroner av de 990 mill. kroner gjenstår til forskudd i 2003. SLF har anslått refusjonskravet i 2003 til 1113 mill. kroner. Det betyr at bevilgningen rekker til et forskudd på 57%.

Isolert sett vil dette kreve en restutbetaling i 2003 på 482 mill. kroner. Med en budsjett i 2004 på 1170 mill. kroner vil dermed 688 mill. kroner gjenstå til forskudd i 2004. Samlet refusjonskrav for året 2004 er anslått til 1060 mill. kroner. Dermed vil en bevilgning i 2004 på 1170 mill. kroner dekke et forskudd tilsvarende 65%.

Statens forhandlingsutvalg har imidlertid foreslått at 33 mill. kroner av overførte beløp benyttes til å heve forskuddet utbetalt i 2003. Dermed kan det utbetales vel 60 pst. forskudd i 2003, og den konsekvensjusterte bevilgningen i 2004 på 1170 mill. kroner kan reduseres 85 mill. kroner hvilket beregningsmessig dekker forskuddsprosenten på 60 pst. i 2004. Regnestykket er vist i tabellen nedenfor.

Tabell 8.14. Oversikt over utbetalinger og finansiering av post 78.11

Post 78.11 Tilskudd til ferie og fritid	mill. kr	Prosent
Behov 2003	1113	
Budsjett 2003	990	
Sluttutbetaling 2002 i 2003	359	
Til forskudd i 2003	631	57 %
Omdisponering engangsbeløp i 2003	33	
Justert til forskudd i 2003	664	60 %
Behov 2004	1058	
Budsjett 2004, konsekvensjustert (990+180)	1170	
Sluttutbetaling 2003 i 2004	450	
Til disp. forskudd i 2004	720	68 %
Justert budsjett 2004	-85	
Til forskudd i 2004	635	60 %

Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.

Bevilgningen for 2004 er justert i samsvar med prognosert behov. Det vises for øvrig til omtale av ordningen i kap. 7.6.6.

Andre velferdstiltak

Tilskudd til landbruksvikarordningen: Bevilgningen for 2004 er justert i samsvar med prognosert behov.

Administrasjonstilskudd til avløserlag: Avløserlagene kan fakturere sine kostnader til de produsenter som benytter seg av lagenes tjenester. Avsetningen til ordningen er derfor redusert.

Tidligpensjonsordningen for jordbrukere

Bevilgningen er økt med bakgrunn i en anslått økning i antall brukere som omfattes av ordningen. Det vises for øvrig til omtale i kap 7.6.6.

8.9 Kapittel 4150 - Markedsordningen for korn

Tabell 8.15 Forslag til bevilgning kapittel 4150. Tall i tusen kroner.

<i>Underpost</i>	<i>Ordning</i>	<i>Budsjett 2003</i>	<i>Endring 2004</i>
4150.80	Markedsordningen for korn	-122 000	0
Sum post 4150		-122 000	0